

berbang

Kovara Federasyona Komelên Kurdistanê Li Swêdê

SAL 1

—

YEQSEMÎ:

HAWAR

HEJMAR 1

—

15GULAN 1932

Qomela Qurdî * Revue Kurde

Armanç, Aawayê Xebat û Nivîsandîna Hawarê

Hawar dengê zanîne ye. Zanin xwe nasîne. Xwe nasîne ji me re rîya lalat û xweşiye vediqe.

Her qesê qo xwe nas diqê; diqare xwe bide nas qirin.

Hawara me herî her tistê heyîna zmanê me dê bide nas qirin. Lewma qo zman serîa heyîne a pîsîne.

Hawar ji peve bi her tistê qo qurdanê û qurdîti pê bendewar e, de mijûl bibe. Tîne siyaseta jê dîre, xwe na xwe siyaseta.

Hawarê siyaseta ji civatîna welatî re hiştiye. Bi siyaseta bila ew mijûl bibin. Em ji di warê zanîna, hiner û sinhetê de dê bixebîtin.

Awayê xebatê. — Qareqî qo biqare biçe serî, divêt jê re pronivîsêq bêt çeqirin. Me pronivîsa xwe ser bîngêhên jêrin lêqirîye.

1 — Belavqirîna Ellabêya qurdî di nav qurdan û bîngîrîna wê. Senîladîna zmanazîna qurdî û bîna bîna di qomelê de belav qirin û pîsêdetir di siqê qitêbê de derêxistin.

2 — Şehîtiya zarên qurdî û herhevdonîna wan. Şehîtiya ser mirovatiya zmanê qurdî digel zmanên din ên arî. Şehîtiya ser bîngêhên zmanê qurdî, ser diroq û awayê rabûn û pêşveqetîna wî.

3 — Ber hevqirîna çîroq, çîroq û her tevlîti laje û stranên qurdî û birêve belavqirîna wan.

4 — Senîladîna û belavqirîna diwanên qurdî. Bi van ve jînenîgarîyên sair û mirovên bîjarte jî dê bîna belav qirin.

5 — Şehîtiya ser reks û Keydeyîna stranên qurdî.

6 — Şehîtiya ser her tevlîti rîziqîna qurdî û Qurdîstanê, yan zmanê borî û yan îrî û senîladîna wan. Şehîtiya ser hatîna Kurdistanê û pîs û sinhetîna qurdî.

7 — Diroq û erdnîgarî.

Şehîtiya ser tevayîya diroq û erdnîgarîya welatê Kurdistanê û ser diroqê esîran, herî, pîsîna di wextê Mir-Serê de.

Awayê nivîsandîne. — Di heke zmanê me de hela niho gelec tist hatîna gotin, fî nav van gotînan de tistîna rast û nerast jî hene.

Ez qo qurdî û qurdmançzman im û zmanê xwe rind dîzanim û min ew bi heft heft zmanîna din danîye ber hev, qitqitîna wî hîrêhîrandîne; keydeyîna wî jî hev derêxistinê, diqarim jî biyanîyan belir û kenelir deqera wî bidim xuya qirin û zanin.

Zmanê me îrî hem freh hem teing e.

Frehe: Pi her tistê qo qurdî pî mijûl bûne, dest dane wan, di wî warî de zmanê qurdî hing zmanîna din û jî hînan belir pêş ve çûye, û gemiliye, û jî tu zmanîna gemelî bî sinde ne maye.

Tenge: Herçî qo jî qurdan re nenas mane û qurdî pî mijûl ne bûne, di wî warî de zmanê me rawestîyaye, pêş ve ne çûye, di eho xwe de maye.

Lê zmanê me jî wan zmanîna e qo ber her tistê nuh, pîrsîna nuh dîzen û birêve pîrsîna nuh jî wan çar dîbin.

Herweqî xelqê Gellyê-Goyan, bert çardeh salan, gava tiyare dîtin, tawil bîzarê xwe balatir navê qirin. Ji lewre

Lêkolînek li ser

KOVARA HAWAR'ê

Rûpel 20

nr. 67

BERBANG

Organ för Kurdiska Riksförbundet
Organa Federasyona Komelên Kurdistanê
li Swêdê

Ansvarigutgivare/Berpirsiyar:
N. Kirîv

Redaktion/Redaksiyon:
A. Tigrîs, Aso Germfyanî, Cemşîd
Heyderî, L.Cengin, Hesenê Metê,
Mahfûz Mayî, M. Alî K., Rohat,
Temo Zêrîn

Amadekarê Beşa Zazakî:
H. Diljen

Sättning och Layout:
Bavê Rojbîn, C. Heyderî, N. Kirîv

Adress:
Box 45 205
104 30 Stockholm/Sweden

Telefon: 08/668 60 60

Postgiro: 64 38 80-8

Prenumeration/ Aboneti:
Kes/Enskilda: 100 Skr/sal/år
Meqam/Myndigheter: 200 Skr/år

Annons/İlan:
Rûpelên navîn/Insidor: 1000 Skr

*Redaksiyon ne berpirsiyara nivîsarên
bî înzê an nivîs û gotinên Federasyo-
nê ye. Nivîsarên ku ji Berbangê re tîn
şandin, heke çap ji nebin, li xwedî
nayên vegeandin.*

ISSN - 0281-5699
Sal: 9, Hejmar 6/90 (67)
Çiriya pêşîn -1990

Apec tryckeri-Stockholm

Naverok

Beşa kurmaciya jor Rûpel

<i>Îro me Berbangeke pîralî divê, Vildan Tanrikulu</i>	3
<i>Pirsên civakî pirsên kê ne? N. Kirîv</i>	4
<i>Krîza Xelîcê dikare peyman û peywendiyên nû bine Rohilata Navîn, M. Kîper</i>	6
<i>Li ser problemê xortên biyanîyan, Abîd D.</i>	8
<i>Koma Miletan 45 salî, Amadekar: M. Alî K.</i>	10
<i>Pirsa Endametiye û Pêwendiya navxwe, Vildan Tanrikulu</i>	12
<i>Hevpeyvîn di gel Dr. Celîlê Celîl</i>	14
<i>Quncika Tenduristî: Serêş, Dr. Celadet Saîd</i>	18
<i>Lêkolîn: Kovara Hawar, Dr. Cemşîd Heyderî</i>	20
<i>Zimanê Çûkan, Keya Îzol</i>	25
<i>Guhêrandina berhemên zargotinî di çanda netewî de kadastrafeke mezin û girîng e, A. Tigrîs</i>	26
<i>Kuştina Mehsûm (Çîrok), Lokman Polat</i>	28

Beşa zazakî (dimilî)

<i>Çi fil o çi gergedan o</i>	30
<i>Folklorê çorşmedê Madenî ra çend nimûney, Arêkerdax: H. Diljen</i>	31
<i>Xim Ximi</i>	32

Beşa kurmaciya jêr

<i>Çapkirawî nuwe</i>	33
<i>Xwendinewew pêşkeşkirinî kitêbek</i>	35
<i>Bangawazek</i>	37
<i>Emperyalîzm û kêşey(pirsa) kurd, M. S. Lazarev</i>	39
<i>Şiir, Ehmedî Şamlo, wergêr: Ferhat Pîrbal</i>	41
<i>Çîrokî Tes, Siyamend</i>	48
<i>Beşî pizîşkan: Vayrosî hêrpis: Dr. Berzan Bêkes</i>	50
<i>Çend wuşeyek</i>	51
<i>Wergêranekey N. Razazî, Rizgar Xoşnaw</i>	53
<i>Kurdekan bêdengî dişkênin</i>	54
<i>Kurdkiran û yasay nawdewletan, Marîf Umer Gul</i>	57
<i>Gotarî Şerko Bêkes</i>	59
<i>Çaw pê ketin le gel heval Selîm Cewher</i>	62

ÎRO ME BERBANGEKE PIRALÎ DIVÊ

Vildan Tanrikulu

Di hejmara 64'an a Berbangê de berpîrsiyarê Berbangê N. Krîv bi pîrsa "Berbangeke çawa?" dîtînen xwe li ser Berbangê diyar kir û bi vê awayê, bi têgihîştina min, xwest ku munaqêşeyek li ser form û naveroka Berbangê veke.

Gelek vekirî ye ku munaqêşeyên li ser form û naveroka kovarekê bingeha pêşvebirina wê ye. Ev yek, her wisa ji bo Berbangê jî derbas dibe.

Her çend jiyana çapemenî û rojnamevanîya kurdî ne hinde dewlemend, pêşketî û xurt be jî, bi ya min pîvanên bingehîn û giştî divê wekî destpêka dîtînen li ser Berbangê bêne girtin. Ev yek ji bo tesbitkirina perspektîven me pêwîst e, ne ji bo bicîhanîna sedî sed ya van pîvanan û armancên jiyana Berbangê ku divê bîna bicîhanîn, ronî dibe. Ji ber ku, bicîhanîna armancan di her aliyê jiyane de girêdayî îmkanên bîdestxistî ne. Mîrov dikare bi perspektîfên xwe û armancên xwe yê ronî çarçewa xebata xwe tesbît bike.

Fonksiyona bingehîn ya karên çapemenî guhastina agahdarî, zanyarî û hîs di navbeyna mirovan û civatan da ye. Bê guman her karên çapemenî bi van fonksiyonan re, ku min bi kurtî binavkir, ranabe. Her karên çapemenî li gor armancên xwe yek, du an jî tevahîya van fonksiyonan bicîh tîne.

Bi ya min, Berbang, wekî kovara rêxistineke demokratîk, ango kovara Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê di rewşa me ya di vê demê de divê van hersê fonksiyonan jî bi cîh bîne. Sedemên vê yekê bi kurtayî ez dikarim bi vî awayî rêz bikim.

Berbang, wekî organa Federasyonê bê guman divê agahdarî, çî li ser xebatên xwe û çî jî li ser bûyerên li welêt, li swêd û li dinyayê, bigihîne endamên xwe û bi giştî civata kurd li Swêdê. Gelek vekirî ye ku îroj, fonksiyona agahdariyê di vê çarçeweyê de bi rojnameyên rojane an jî bi kovarên hefteyî tîna bicîhanîn. Û ev kar jî alî rojnamevanên profesyonel û bi îmkanên gelek

mezîn û pêşketî tîna birêvebirin. Ev tişt dibe astengek li hember bicîhanîna fonksiyona agahdarî ya Berbangê.

Her çend ev astengên li jor nivîsandî hebin jî, bicîhanîna fonksiyona agahdariyê jîbo Berbangê berpîrsiyariyek girîng e. Ev berpîrsiyarî bi rêya neqandîna (hîlbijartîna) nûçe, bûyer û agahdariyên ku aktualîte û girîngiya wan hebin an jî aktualîte û girîngiya wan, li gor dema çapkirina Berbangê, jîbo xebata Federasyonê û bo kurdan bi giştî, wenda nabin bê birêvebirin.

Fonksiyona duyem ya Berbangê, ango kovarek ku zanyariyê di navbeyna endamên civata me de biguhese, bi rêya weşandîna lêkolîn, dîtînan yan jî rastî (fakta) yê edebî, zimanzanî, kulturî, dîrokî, civakî, siyasî ûwd. tê bicîhanîn. Ji bo vê fonksiyonê, ji spontanîte zêdetir programek salane pêwîst e. Redaksiyona Berbangê divê ji bo her salek programek hazîr bike, babetan tesbît bike û alîkarî ji pisporên van babetan bixwaze. Ev yek jî, êşkereye ku, şertek girîng derdixe pêşîya me. Kadro û pisporên di van babetan de divê di karekî weha de bi kêmanî bi raman û lêkolînen xwe beşdar bibin û alîkariya ronîkirina civata xwe bibin. Bi ya min, eger Redaksiyonên Berbangê bibin xwedî programek, dê pêkanîna vê fonksiyonê ji bo Berbangê hêsantir bibe.

Fonksiyona sêyem guhastîna hîs e. Ev fonksiyon, zêdetir di berhemên edebî de pêk tê. Lê belê ne tenê bi vî awayî, her wisa bi rêya bikaranîna perspektîfeyek yek neteweyî di babetên cuda de, Berbang, ji bo xurtkirina hîsên neteweyî di navbeyna kurdan de dê rolek mezîtir bilîze. Bi vî awayî, Berbang wekî kovarek neteweyî û demokratîk ji bo kurdên ji her aliyê welêt bibe platformek naskirin û guhestîna hîs, serpêhatî û tecrubeyên hevûdu. Her kurdek welatparêz perçeyek ji herêm û jiyana xwe, pîrs û hêviyên xwe bikaribe di rûpelên Berbangê de bibîne.

Berbang, bi van fonksiyonên ku min bi kurtî taswîr kir, dikare û divê bikaribe rabe. Bê guman, îroj di civatên pêşketî de, wekî di her qada jiyane de, di jiyana çapemenî de jî dabeşkirina kar

û berpîrsiyariyê (specialisering) pêşketîye û ev yek nişanek herî girîng ya sewiya pêşketîna wan civatan e. Ji bo her fonksiyon, babet an problemek civakî, aborî, rêxistinî ûwd. organ û sazgehên cuda tîna avakirin. Lê, bi ya min, bêtîr ku ez di vê nivîsê de bikevim nav detayên sedemên wê, rewşa me ya vê demê wekî Federasyonê nade dabeşkirina karên çapemenî di maneya ku min li jor binav kir. Ji ber vê yekê jî, ez wekî ku heval N. Kirîv di nivîsa xwe de diyar kiriye "Berbang, wekî kovarek civakî û kulturî û Berbang, wekî organa Federasyonê" di vê demê de alternatîfên hevûdu nabînim.

Bi ya min, ev herdu alternatîf divê hevdu temam bikin û her yek bibin perçeyekê ji Berbangê ku rola xwe li gora armancên di destûra Federasyonê de hatine binavkirin, wekî organa federasyonê bi mijûlîya pîrsên civakî, kulturî, zanyarî û agahdarî yê gelê Kurd de bicîh bîne. Xwendevan û rexnegirên Berbangê jî berê dîtînan û rexneyên xwe divê rewş û îmkanan û her wisa alternatîf û alîkariyên xwe wekî xwendevan û xwediyên Berbangê, diyar bikin da ku dîtînan û rexne roleke avakar (konstruktîv) bilîzîn.

Bê guman, fonksiyona pîralî ya Berbangê ku bi ya min îroj pêwîst e, ne tiştek ebedî ye. Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê wekî perçeyekê ji civata kurd, divê wekî rêxistinên din, di civata Swêdê de bikaribe karên xwe yê çapemenî li gor babet û armancên xwe dabeş bike. Ango, dil dixwaze û ji bo ku bibin civatek hin pêşketî pêwîste jî, di karên xwe yê çapemenî de organek ji bo agahdarî, yek jîbo berhemên edebî-kulturî, yek jîbo civakî-dîrokî-aborî, yek jî bo agahdariya civata Swêd û yê din (bi swêdî, îngilîzî) ava bikin. Lê, gelek êşkereye ku, dema em ne di wê rewşê de bin ku bi kêmanî her sê fonksiyonên hatin binavkirin, bicîh bînin, îmkan û pêwîstiyên dabeşkirina karên çapemenî jî nikarin ava bikin. Ango, bicîhanîna van fonksiyonan di rewşa îro de bo me, bo Berbangê şertek derbasbûna dabeşkirina jiyana çapemeniyê ye.

Pirsên civakî pirsên kê ne?

Nebin xwediyê serketinên hêsan! (Amilcar Cabral)

Dema min di hejmara 64'an ya Berbangê de îşareta pirsê danî serê koşa rûpelekê, mebesta min ew bû ku ez bala hevalan bikşînim ser pirsên me yê rojane û berbiçav, li ser wan dîtin û peşniyazên xwe binivîsînim. Her weha wekî gelek hevalên din vatîniya xwe ya piştgiriyê bi cî bînim ku em bikaribin bi hev re pirsên xwe çareser bikin. Çawa nebe, pirsên me, yê rojane û berbiçav dê her hebin. Û min bi pirsê «Berbangeke çawa» dest pê kir. Lê, ji ber ku rastiya (rewşa) me ji halê çareserkirina wan pirsan pirr dûr e, min heta çend hejmarên din dev ji wan pirsan berda. Diviyabû berê her tiştî li ser pirsên bingehîn, pirsên ku me ji halê çareserkirina pirsên xwe dûr xistine rawestim. Pirsên bingehîn pirsên metodîk in. Ku ev çareser nebin şertê çareserkirina pirsên me yê rojane û berbiçav dê hîç peyda nebin.

Pirsên metodîk di cumlekê de bi heft gotinên pirsê û fiîleke (verb) basît derdikeve pêşiya me: Kî, çima, kîjan pirsî, çawa, bi çi, li kû û kengî wê çareser bike? Ku em bixwazin, di kîjan warî de û çi pirs dibe bila bibe, çareser bikin, divê em beriya her tiştî heft pirsên metodîk hel bikin. Û dîsa, ku em bala xwe bidin, fiîla cumlê, kirin (çareserkirin) e, ne dîtin, ne gotin û ne jî nivîsandin e! Eger ji bo çareserkirinê nebe, çima em ê, binivîsînin, bixwînin, munaqesê bikin, rexne li hevdu bigrin û serê hevdu biêşînin?

Ez ê li vir, cumla jorîn ya pirsên metodîk ji hev bikim û yek bi yek lê binerim.

Kîjan pirsî? Pirsê ku ji dervayî îrada me heye û li benda çarê ye.

Çima? Bersîv armanc e, armanc bi xwe jî çareserkirina pirsê ye!

Kî? Kî ku xwediyê pirsê ye, EW.

Çawa? EW çawa dikare, wilo!

Bi çi? EW bi çi dikare, bi wan!

Li kû? EW li kû dikare, li wir!

Kengî? EW kengî dikare, wê çaxê!

Hebûna pirsê (pirsa ku li benda çareya xwe ye), hebûneke berbiçav û rojane ye. Her weha ew bi xwe pirsê Kî tesbît dîke û armancê jî dixê pêşiya wan. Kî (EW) jî, ji ber ku berpirsiyarî û maf yê wî ne, divê bi xwe tenê bersîvên çar pirsên din tesbît bike û li ser wan biryar bigre. Kîkilîta çareserkirinê ye, çunku EW(kî) bi xwe biryar dide û EW bi xwe pirsê çareser dîke!

Li cem me Kurdan, Kî hê nebûye kilît, ji ber ku EW hê çetintirîn (dijwartirîn) pirs e û hê li benda çareya xwe ye. Çetintirîn pirs e, çunku Kî'yê me heta nuha hay ji xwe nebûye û EW hê jî li bandewa biyanîbûnê de, her biyanîbûna xwe vedijîne.

Ji bo çareserkirina pirsên civakî yê Kurdên li Swêdê û ji bo piştgirîya têkoşîna gelê Kurd, bi perspektîfek civakî û progremeke maqûl, kême be jî bi destûrek demokratîk, bi

îmkanên baş û azad rêxistineke me bi navê Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê heye. Federasyon di deh salên xwe yê buhirî de, gelek xebatên hêja kiriye û di warê jiyana civakî-kulturî de bi serayî hin hîmên bingehîn pêkânîye. Di platforma Federasyonê de zimanê resmî kurdî ye, danûstendin û xebat Kurdistanî ne. Bi ya min, ev wesif bi serê xwe tenê têr dikin ku meriv bibêje, Federasyon ji nuha de bûye nimûneyeke dîrokî! Ev alîyêke rastîyê ye û alîyêke din jî heye: Eger hemû Kurdên li Swêdê, bi awakî lihevhatî, bi plan û proje di vê palatformê de bigihin hev, wê bi hev re xebatên bastir û xurtir bikin. Lê çi heye ku rastiya me ji vê yekê pir dûr e, ji ber ku em Kurd hê jî pirsê xwe ya bingehîn, pirsê yekîtîyê an jî bi gotine rastir, pirsê bi hev re xebitîne hel nekiriye.

Di dîrokê de tu carî yekbûna civaka Kurd pêk nehatiye. Dijminên Kurd her êrîş birine ser Kurdistanê û hukumdariya xwe li ser wê domandine. Xelkê Kurd li hember zilm û zordariya dijmin her û her ber xwe daye, şerê azadîyê heta îro domandiye, lê dîsa jî yekîtîyêke giştî pêk nanîye.

Heta nuha bûyer û şertên dîrokî, Kurd kirine civakek û neteweyek, lê Kurd bi xwe û ji bo xwe nebûne civakek û miletek. Ev îro jî weha ye.

Di dîrokê de yekîtîyên civakî yê ku Kurd bi xwe pêk anîne eşîr in û loma ew ji bo xwe jî bûne eşîr. Loma eşîrî, perspektîfek bo xwe, ruhek bo xwe, kulturek bo xwe, danûsitendinek bo xwe û «mafên» bo xwe, heta îro parastîye û bi xwe re vejandiye. Di ser de jî, eşîrî damga xwe her li ser civakîbûn û millîbûna me, xistiye. Lê divê em ji bîr nekin ku eşîrî qonaxa pêşîn ya civakbûna însanîyê ye!

Xelkên Ewrûpayê rakirina sinorên xwe kirine rojeva xwe û yekîtîya Ewrûpayê, îro an sibê wê pêk bînin, lê me hîn rakirina sinorên eşîrî nedaye ber xwe ku em bi xwe û ji bo xwe bibin civakek û miletek.

Dîrokê em kirine civak. Pirsên me, mafên me û navê me civakî (yanê yê civakî) ne. Lê perspektîfa me, ruhê me û danûsitendina me û em bi xwe, nebûne civakî. Û loma herkes ji bo perça «xwe» û di «karê xwe» de ye. Loma em di bin navê xwe yê civakî (ser qîssê xelkê Kurd) de, ji bo maf û pirsên xwe yê civakî, ne bi hev re ne. Loma, şûna ku em bi hev re ji bo her karî platformek pêk bînin, her yekên me ji bo eynî karî platformek pêk tîne.

Sedemên vê yekê, ji rastiya xwe dûrketin (biyanîbûn-aleinnetion) û heta derekê fikrên îdeolojîk (zanîne biyanîbûyî) in. Dermanê vê yekê jî ne bawerî ye, fahmkirin (lêvarqilîn, jêhayhebûn) e. Ango bi fahmkirinê em dê bikaribin pirsên metodîk çareserbikin û rêya xwe vekin.

Û fermo, em bi hev re, ji bo ku pirsê Kî'yê xwe hel bikin û bikin kilît, bersîva vê pirsê bidin: Pirsên civakî yê ku em dixwazin çareserbikin, çi ne û yê kê ne?

N. Kirîv

ŞER LI ERDÊ YE AN LI EZMÊN

Temo Zêrîn

Di buhrana Xelîca Îranê de çekên herî bikêr peykên casusiyê yê emrîkî ne. Peykên li ezmên çavdêriya tevgera leşkerên iraqî, top û cebilxanên Iraqê dikin, depoxane, rê û rêçên tunelên di bin erdê de hatine avakirin, bi aletinen nûjen, wêneyên wan ji jor de tê kişandin. Ne mimkun e ku tiştê ji ber çavên van peykan bireve; ne ewrê ezmanan û ne jî talda dar û berên heremê. Xwe di bin jêrzemîna erdê de veşartin bêkêr e! Hêzên iraqîyan xwe nikarin ji van peykan vedizin, û nizanin bê kengî "çavên ezmên" li wan e.

Di roja me de bes tenê sê dewletên sereke xwedî peykên leşkerî ne; Emerîka, Sovyet û Çîn. Li gor çavkaniyên siyasî, Emerîka pênc peykên xwe yê dîdevanî û casûsiyê li der û dora Xelîca Îranê civandine.

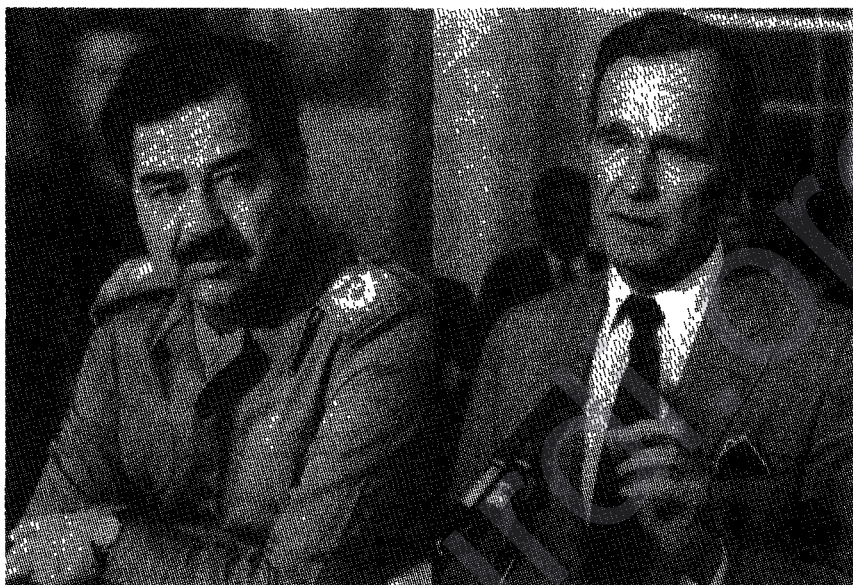
Didu ji van, KH-11, ji modelên kevn in û pir ne bikêr in. Kurtebêjeya KH, bi inglîzî ye û kurtehiya bêjeya "Key-Hole" e ; mana "qula miftê" dide. Ji bilindiyekê çend deh-mîlî (mîlek 10 kîlometre ye) dikare tiştê 10 sentîmetrî mezîn li ser ruyê erdê bibîne û wêneyê wî bikşîne.

Derî van herdu peykên KH-11-an, du peykên din yê nûjentir jî hene, KH-12. Ev bi her awayî, ji alî mercek (optîk) û parçên xwe yê elektronîkî pêş da ne.

Peyka pêncemîn, peykeke bi rader e. Ev peykradera han Emerîka sala 1988-an ber bi ezmên de şand. Wêneyên wê bi qandî yê KH-an ne çak e. Lê wezîfa wê ji yê din pir cuda ye. Bi kurtî du karên girîng tîne cih:

1. Dema dunya ewr û tarî be an şil û şepelî be, ew dikare di wextê wê de bê dijwarî wêneyên ruyê erdê bikşîne û bide me

2. Û ya herî girîng û diwem jî raberdayîna tebeqên binerdê ye. Her çî xebat, tevdan û girêdanên binerdî ji wê xuya ye. Qenal, depoxane, cebilxane,

Kî dê zora kê bibe?

zad û zexire, gaz û bombeyên di bin erdê de veşartî, bi gotineke din hemû tiştên jêrzemînî ji wê peykê re nas û xuyader e.

Berî çendekî -meha oktobirê-, televîzyona Swêdê, di bernama xwe ya "8 dagar" de, filmekî inglîzî nimandi bû. Di wî filmî de peykên emerkaniyan wêneyên navçeyekê ji Kurdistan Iraqê kişandi bûn. Wêneyên wî filmî didan rû hin wêneyên peykên welatên din û ihtîmaleke mezîn didan ku madenê uranîum li Kurdistan Iraqê derdikeve. Li gor vê dîtinê jî xebatên çekirina bomba atomê gerek li van navçeyan ba. Ji vê navçeya çiyayî kurd bi dur hati bûn xistin bo bi hêsanî bikari bin xebatên xwe bi ewlehî bimeşînin.

Pispor û zanayên leşkerî hesabekî mezîn ji vê navçeya Kurdistanê dikin û ihtîmala hebûna bomba atomê li vir dibînin.

Derî van her pênc peykên emrîkî, du peykên din jî Emerîka şandine jor -36 000 kîlometrî dûrî erdê-. Emerîkanî ji her pênc peykên me li jor behsa wan kir bi navê "çavên ezmên" dinavînin. Û ev herduyên dawîn jî bi navê "guhên ezmên". Ev herduyê han sehiya dan û standînen pêlên radyo dikin, xebardanan têt û têtîsîzan dikşînin. Bi gotineke

din xebardana iraqîyan jî di bin çavdêriyê de ye.

Saddam ne tenê Kuweyt her çavê xwe berda bû Erebaştanê Suudî jî lê keys lê nehata bû! Biryara Emerîka ya şandina çek û hêzên leşkerî bo parastina Erebaştanê bi arîkariya deng û wêneyên van peykên casûsiye mimkun bû bû.

Sovyet di çî alemê de ye?

Di buhrana ku li der û dorê Xelîcê de, peykên sovyetî jî viz û çerx dibin. Roja 2-ê tebaxê, gava Iraq kete erdê Kuweytîyan, roja din Sovyet peykek firand jor bo wênekîşandina çûn û hatînen hêzên leşkerî. Ew ji hesabê xwe bi awayekî dikin.

Peykeke frensî jî heye bi navê SPOT. Şirketeke bi navûdeng e û bo ticaretê dixebite. Wêneyên herî baş ev peyka han dikşîne û difroşe dewletan. Piştî destpêka şerê Xelîcê, dewleta Fransê qedexa kir ku SPOT wêneyên der û dorê Xelîcê belav bike û bifroşe.

Ji vê kurtenivîsê dixuye ku şerên navbera dewletan ne tenê li erdê her li ezmên jî berdewam e. Ku em şerê noqarên behran jî bihesibînin, şer û hesabên li ser ruyê dunyê di sê war û cephan de didome. De îcar ka em kurd li kîjan şerî de ne û li ku ne? ●

Krîza Xelîcê dikare peyman û peywendiyên nû bîne Rojhilata Navîn

M. Kîper

Di 8'ê Çiriya Pêşîn de li Qudusê bi destê Îsraîliyan 21 filistinî ji giyanê xwe bûn. Piştî vê êrişê, awirên dengê giştî yê cîhanî ji ser Iraq û Kuweytê vegeyriyan ser Îsraîl, Filistin, Yekîtiya Miletan û Dewletên Yekgirtî ên Amerika.

Rêveberiya Beesa iraqê û diktatorê wê yê devbixwîn Saddam Husên, dixwaze nakokiya Erebi-Îsraîl, ji bo şkandina eblûqeya izolebûna xwe bi kar bîne; wî gef li Îsraîl xwarin û got: robotên dîravêj ên me digihin heta hundirê Îsraîlê û ger roj hat, em xwe ji bikarîna wan nadin paş."

Van heyamên dawî di çapemeniyên dinê de li ser êrişa hvw a Îsraîlê, di derheqê awayê tewrê DYA û rojavayê gelek tê peyivin.

Li hember vê êrişa Îsraîlê bê dengmayin, wê di dînya Erebi de dawîya pêbawerbûn û siyaseta bo DYA û welatên rojava bi xwe re bîne û daxwaza wan a ji cîhana Erebi izolekirina Iraq û Saddam Husên neçe serî.

Hingî jî wê politikaya ji 2'ê Tebaxê û vir de li dijî Saddam Husên tê ajotin, îflas bike û Saddam Husên wê di politika xwe ya dagir û ilhaqkirina Kuweytê de bi ser keve. Lê eger DYA û Ewropa Rojava li hember Îsraîlê nerazibûna xwe xuya bikin, wê bikaribin li dijî dagirkirina Kuweytê, piştgiriya welatên erebi û hêzên din bistînin. Di vî warî de DYA û Ewropa Rojava ji îmtihanek ciddî derbas dibin.

Li gor gotina hinekan bûyerên dawî ên li Qudusê bi wê mebestê ye ku bala dinê ji Iraqê, bibe ser problemên Isra-

il-Filistinê. Weha bibe û nebe jî, li holê pirsek heye. Pêwist edi vî warî de mirov xwedî politika û tewirê be û divê ew politika û tewir jî pêbawer be.

Bê guman ji aliyê Saddam û lîxwedîderketina pîrsa Filistinê ku bi salan ji bir kiribû, durustiya wî xuya nake. Lê ev politika wî ku dixwaze pîrsa Filistin û Kuweytê bi hev girêde û tev tîxe nav minêşê û hel bike, zorê dide DYA û Ewropa Rojava. Piştgiriya PLO ji bo Saddam Husên, ji mesela pîrensîban zêdetir, li menfeata Filistinîya ye. Di pîrsa dagirkirina Kuweytê de cîhan li ber deriyê şerekê mezin e, lê di pîrsa dagirkirina Filistinê de DYA û Rojava li ser beyanekê nerazîbûna ji Îsraîlê nagihin hev.

Wekî diktatorê Iraqê Saddam Husên, DYA û welatên rojava jî li hember pîrsa Filistinê hesasiyeta pêwist dîyar nekiriye; ji bo çareserkirinek adîlane ya vê pîrsê nexebitîne. Heta her tim û bi ser hemû tiştan re wan li cam Îsraîlê ci girtiye, piştgiriya wê kiriye.

Lê dema berjewendî û menfaaten wan ketine xeterê, ji nû lîxwedîderketina maf û azadiya mirovan, parastina wan mafan, hatine bîra wan. Di pîrsgirêka Kuweytê de politikaya DYA, Ewropa û Japona delîlên zelal ên me ne.

Tê zanîn, DYA û Ewropa Rojava bi salan welatên Ewropa Rojhilat bi nebûna azadî û mafên mirovan, bi sistemen dîktatorî gunehkar kirin. Û ji bo hilweşandina pergela wan welatan çî ji destên wan hat, kirin. Lê li aliyê din hem DYA hem jî Ewropa Rojava bi

dîktatoriyên li cîhana kapîtalîst re danûsitendinên xwe pêşxistin. Çek û cebîlxane dane wan, li wan welatan ji bo guvaştina azadî û mafê demokratîk tevî imkanên xwe pêşkêş kirin. Iraq xwedî leşkerekê yek milyonî, xwedî çekên giran ên kîmyayî û biyolojîk û robotên dîravêj, yek ji wan dîktatoriyên serekî bû.

Li Rojhilata Navîn û li Iraqê tu cara mafên demokratîk û insanî û tîkoşîna netewî ya gelê Kurd berê qet nehatibû bîra DYA û Rojava. Ji ber vê yekê hesasiyeta wan li hember bûyera Kuweytê ne bê mane ye.

Lê ji ber ku heta niha DYA û welatên Ewropa Rojava li dijî tîkoşîna gelan, ya ji bo cîhanekê adil, xwediyên politîkayekê dijîminkarî bûne; û di mesela Kuweytê de jî li hember politîkaya DYA û Ewropa Rojava derketin ne karê tevgera Kurd e. Biryarê ku Yekîtiya Miletan sitendiye, bê guman biryarên meşrû ne, divê Kurd li ser van biryaran munaqêşe nekin. Lê probleman welatên Rojava Ewropa û DYA mumkun ku, parastina van hin zehmetir be. Lê cardin jî, dema ew welatan li dijî îşgal û ilhaqkirina Kuweytê derdikevin û serxwebûna Kuweytê diparêzin, bi baweriya min pozîsyonek bi heq û xetere rast diparêzin. Mirov dikare li ser dilsozbûna wan an jî ne dilsozbûna wan dîr û dirêj bisekine û dîrok û kirînen wan di vî warî de analiz bike. Pîr mumkun e ku di dîroka wan de gelek kirînen qirêj hebin. Pîr mumkun e ku politika wan a navnetewî li ser îlhak û dagirkirina pêk hatibe. Lê dîsa jî dema ew dewletan li dijî dagirkirin û ilhaqkirina Kuweytê derdikevin û dixwazin Iraqê ji Kuweytê derxin, politîkayek rast û bi heq diparêzin û didomînin. Rast e, DYA bi xwe katibû Granada û Panamayê, lê dema ku îro DYA li dijî dagirkirina Kuweytê derdikeve, ew ê rojên pêşde nikaribe wekî rojên borî, bi hewqas gengazî êrişê hinek welatan bike û wan dagir bike. DYA wê mecbûr be ku di xeta xwe ya îro de bi îstîkrar bibe. DYA û Ewropa Rojava jî dikare hinek cara xetere rast biparêze û ew xet dikare li gor menfaeta wan be jî. Nabe ku Kurd xwe bixin xefleta parastina Saddam Husên.

Ev kirîza dikare dawîya Saddam Hu-

sên bîne û ji bo Irakê û gelê Kurd alternatifên nuh bîne rojevê. Rewşa îro li Rojhilata Navîn bê îstîkrarî peyda kiriye. Bê îstîkrarî dikare bibe sedema hilweşandina statûqoya Rojhilata Navîn ku gelê Kurd çar perçe kiriye. Di perçekirina statûqoya îro de dikare mumkun bibe ku li Rojhilata Navîn rewşeke nuh, peywendiyên nuh û ittîfakên nuh peyda bikin. Di van peywendî û ittîfakan de tevgera Kurd jî dikare bibe alîyekî. Peywendî, ittîfak û peymanên ebedî li cîhanê tunene. Li gor şert û rewşên nuh, peyman û peywendiyên nuh tên holê. Kesekî jî, her tim ne dijminê gelê Kurd e. Van salên dawî nîşanê me dan ku, dost dikare bibe neyar û neyar jî bibin dost.

Helbet hesasiyeta DYA û welatên Rojava nayê wê manê ku êdî wan dev ji kedxwariya emperyalîst berdane, yan jî tilfîyên xwe naxin nav karê hundirê gel û welatên din. Na, rastiyek pir zelal e, ku di vî warî de serkaniyên mezin ên petrola li deverê, sedema herî girîng ya hessasiyeta wan e.

Encama bûyer û pêşketinaa dikare bibe sedema ji nû ve xîçkirina xerîtaya Rojhilata Navîn û di gel têkoşîna wî di be ku pêşeroja gelê Kurd jî bi awayekî rasterast girêdayî vê xîçkirina nû be.

Buyera Kuweytê welê kir ku; DYA, welatên Rojava û Yekîtiya Milletan, di derheqa pêşeroja Rojhilata navîn de bê dilê xwe angajeyê hinek pirsên nû bibin.

Êdî pevçûnên nêzik a pirsîrêkên Rojhilata Navîn û ji bo vê jî pêwistiya konferansek navnetewî di nav wan de bû babeta munaqaşê. Serokê dewlata Fransa, François Mitterand yek ji wan kesan e ku li Rojhilata Navîn konferansek weha pêwîst dibîne. Her weha wezîrê karê derve yê DYA, James Baker di beyanek xwe de li Rojhilata Navîn qala pêwistiya guhertinên polîtîk ên nû anî ziman.

Italya weke ya Ewropayê, ji bo deverê qala konferansek Ewlehiyê dike. Nûnerên Sovyetê ji bo çareserkirina problemên Rojhilata Navîn pêwistiya konferansekê mezin a navnetewî dubare kir.

Tê gotin "di her şerekê de, xêrek heye". Li ber dagirkirina Kuweytê jî

bes ji bo pirsên Rojhilata Navîn munaqaşeya konferansekê weha, an li darxistina wê, helbet gavek pozîtîf e. Di vî warî de DYA, Ewropa Rojava xwe didin pêş ku wan mecbûr dike ku pêbawerbûna xwe nîşana dengê giştî yê cîhanê û welatên erebê bidin.

Her çiqas konferansek weha, di destpêkê de, bixwaze tenê pirs û problema Filistin-Israîlê têxe rojê xwe jî ez bawer nakim ku konferansek bikaribe xwe bi pirsê Filistin-Israîlê ve bi sinor bike. Konferansek weha dikare pirsê mafên Kurdan bike û wî têxe rojê. Divê Têvgera Kurd jî, li hember surprîzên nû hazirbin. Konferansa Kurd a ku li Stockholmê ê bicive, dikare ji bo vê yekê bibe destpêka gavên ciddî. Bi şertên ku Kurd bikaribin di vî warî de daxwazên xwe zelal û vekirî formule bikin. Divê Konferansa Stockholmê daxwaz û piştgiyariya her gav û çalakî bike ku rê li ber Konferansekê navnetewî veke.

Lê divê bi giştî daxwazên Têvgera Rizgarxwaz a Kurd û bi taybetî yê Cephaya Kurdistana Iraqê berbiçav bin. Divê nûnerên Cephaya Kurdistana Iraqê dev ji gotin û beyanên ne wek hev berdin. Û hêviya xwe li ser Seddam Husên girênedin. Bi ya min di hemû rewşan de, ev kirîza wê dawîya Seddam bîne. Û kesên ku hêviya xwe li ser wî girêbidin, wê bivê nevé ji encamê nasîbê xwe bistînin. Eger diktatorê Iraqê bi şer û embargo neçe jî, wê bi têkoşîna gelên Kurd û Ereba de, di demek nêzik de biçê. Icar mirov rabe kirasê ku Seddam çî cara ne layiqî bûye, li wî xê, wê mirov rê li ber gelan wîda bike. Ji ber hinek gotin û kirinan, li dijî DYA û Ewropa Rojava, Seddam Husên anti-emperyalîst îlan kirin, bi tenê encama hêlsengandinê ser serve ye. Li gor min anti-emperyalîst, berî her tiştî demokratbûn; siyaneta mafê demokratîk û azadî girtin, humanîst bûyin, ji gelan hez kirin, li dijî kedxwazriya emperyalîst û kolonyalîst derketin e. Seddam ku ji aliyê DYA û Ewropa hatiye xwedîkirin û bi hêz kirin, bi hemû çekên kîmyayî û biyolojîk ve hatiye teqviyekirin, çawa dikare bibe anti-emperyalîst? Ma anti-emperyalîstî, hewqas bûye bê rûmet? Di destpêkê de li Îranê desthilata meleyan xwest bi hin

kirinên xwe yê li dijî DYA û Rojava, xwe wek anti-emperyalîst nîşan bide. Lê bûyer û sal şahîd in ku anti-emperyalîstî û li dijî DYA bûn, ne yek tişt in. Ji bo şkandina zîncîra îzolebûnê dibe ku Seddam bixwaze hukumet û gelên cîhana Ereba li dor desthilata xwe bicivîne. Dibe ku ambargoya Yekîtiya Netewan yan jî mudaxelayek yekser ya DYA bibe sedema çûna Seddam Husên. Di herdu halan de jî xwe li pişt sloganên dijî hegemonya DYA li Rojhilata navîn veşartin û piştgiyariya Seddam kirin, çewtiyek mezin e.

Mumkun e ku Seddam çawa xwedî li mesela Filistin derket, wisa jî bixwaze dilê Kurdan xweş bike û bibêje "Eger Kurd li dijî biryarên yekîtiya Milletan an jî li dijî DYA û Rojava li cem 'brayên xwe'yên Ereba cih bigrin (yani li gel Seddam bin) ez ê daxwaza Kurdan qebûl bikim". Divê Kurd bi polîtîkayên weha ne yê xapandin û ji taktîkên weha re nebin alet. Seddam ne dilsoz e, îro ketiye tengesiyê û dixwaze ittîfaka li hember xwe belav bike.

Li Kurdistana Turkiyê kovarên Medya Guneş û Deng jî ketin ber bayê Dogu Perîncek û desteka wî û di rojname Cumhuriyet (17 Tebax 1990) de bi îlanekê li dijî şerxwaziya DYA û polîtîka wê ya berfirekkirina hegemonya DYA derketin û awayek îndîrek piştgiyariya Seddam Husên kirin.

Lê wana tiştêk ji bîr kiribûn; DYA, ne îro, ji roja berê de ye ku li Rojhilata Navîn xwediyê ittîfakên xurt e. Turkiyê endamê NATO'yê ye, Israîl bi her awayî piştgiyariya DYA dike, Kuweyt, Irak Siudî Arabistan, Mîsir, Urdun hemû jî dostên DYA ne. Ji do ferqek heye ku DYA li Rojhilata Navîn ne xwediyê leşker bûn, lê îro xwediyê leşker in jî.

Divê grûb û kovarên Kurd xwe nexin bin tesîra atmosfera grûbên çepê tirk ên marîjnal ku di têkoşîna demokrasî û polîtîk de qet giraniyeke wan tune ye.

Di krîza Rojhilata Navîn de giraniyek gotina Kurd heye. Divê Kurd xwe ji bayanên erzan û analîzên serveyî bidin paş. Her kirîzek li Rojhilata Navîn pirsê Kurd bi xwe re dike aktuel û eşkere dike ku, bê çareserkirina pirsê Kurd, li Rojhilata Navîn îstîkrar ne mumkun e.

12.10.1990

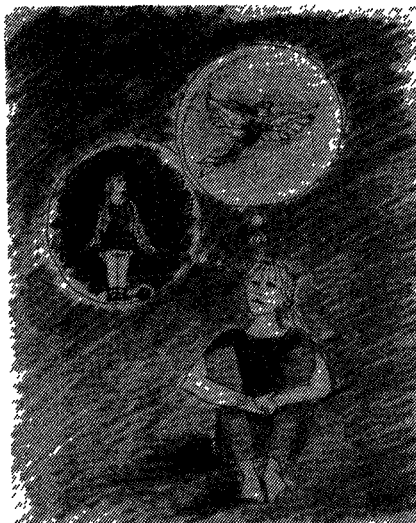
LI SER PROPLEMÊ XORTÊN BIYANIYAN

Dema ku em li raporên pisporên sosyalî û polisên Stockholme binêrin, em ê bibînin ku ji sedî heftê kesên ku bi sûcê krîmînel radibin, xortên biyanî ne. Ev pisporên sosyalî, yê ku bi van xortên xwedî proplem re kar dikin, di beşeke rapora xwe ya amadekirî de weha dibêjin: "Îro her ku diçe, hejmara van xortên biyanî yê ku bi problem, zêdetir dibe. Ev xortên ha, an di piçûktiya xwe de hatine Swêdê, an jî li vir çêbûne û mezin bûne. Dema ku em dixwazin proplemên van xortên ha li gor toreya civaka xwe çareser bikin, jê dêla ve ku baştir bibin, xirabtir dibin û em jî nizanin ku em ê çi bikin."

Li ser van raporên pisporên sosyalî û munaqesên ku di çapemeniya Swêdê de bûn, li belediya Stockholme buroya lêkolînerên beşa problemên sosyalî, li ser sedemên van tiştên ku min li jor qal kir, du lêkolîner xwe kirine û di van lêkolînerên xwe de gêhîştine vê encamê: "Xebata me ya ku em Îro pê radibin û dixwazin hinek xortên krîmînel û xirabên ku em bi navê -verşting- dinavînin, em wan dîsa bigêhînin civakê. Lê em dibînin ku ev xebata me bi ser nakeve. Lê li gel ku hemû rê û metodên xizmetên sosyalî jî bi kar hatin, ev pirsgerêka çareser nebû û ev rastiyê zelal e."

Bi gelemperî yê ku li Swêdê sûcê krîmînel bikin û salê wan di binê 18'an de bin, mahkeme wan teslîmê meqamên sosyalî dikin, ango wan rasterast zîndanî nakin. Daxwaz û baweriya wan jî vê yekê ev e ku wan xortan bigihîne û di nav civakê de dîsa bi cî bikin. Lê mixabin ev baweriya ha îro hêdî hêdî li wendabûnê ye. Xortên ku bi karê krîmînelî radibin, dikevî girtîgehê; biryarên ku di vî warî de li mahkeman têne girtin zêdetir dibin.

Ji bo ku em sedemên hinek problemên xortên biyanî baştir têbigêhîjin, ez dixwazim bi nimûneyekê bidomînim. Li ser vê yekê ez bi xortekî re peyivim. Di panzdehsaliya xwe de bi heban dest pê kiriye, dûre esrar û tiştên weha bi

kar haniye û anuha jî bûye narkoman. Beriya ku em dest bi vê hevpeyivîne bikin, em berê hinekî li jiyana xort ve gerin û binêrin ka ji kîjan deveran re derbas bûye: Çawa bû ku ev xortê panzdehsalî bû narkoman? Bavê vî xortî berê bi tena serê xwe hatiye Swêdê û piştî demekê jî malbata xwe aniye. Dema ku ev xorta tê Swêdê, hîna deh salê xwe jî tijî ne kiriye. Di hevpeyivîna xwe de, min ev bersivên ha jî xort girtin: - Ji wê dema ku tu hatî Swêdê, ka çî tê bîra te?

- Belê, dema ku ez hatim Swêdê, bajarekî din bû (ne Stockholm bû). Her tişt jî min re xerîb bû. Tiştê ku pir bala min dikişand, alên ku li dora TEMPOyê (navê dikaneke mezin e) li ba dibûn. Ez xwe bi xwe difikirim û min digot: "Çima ev alên ha?" Dûre ez têgêhîştim ku ev alên ha ji bo reklamasyonê li ba dikevin. Wekî din jî tê bîra min ku me hemûyan bi malbatî dest bi ABFê (dibistana hînbûna ziman e) kir ku em ziman hîn bibin. Di vê dibistanê de, danêsitandinên me tenê bi hevwe-latiyên me re çêbûn. Tê bîra min ku piştî vê dibistana kursa zimên, min dest bi dibistaneke normal jî kir.

- Dema tu hatî vir, Swêdê, hîsên tê yê wê çaxê têne bîra te?

- Belê, hertişt jî min dûr û xerîb bû.

Dilpekî û mereqa min pir bû. Ez li ser ne difikirim ku ez ê bi çî awayî serkevim û dibistanê biqedînim. Ez bi xwe jî nizanîm bê çima ez li ser ne difikirim. Li welêt hemû dersên min baş û gelekî baş bûn. Di dibistanê de tu proplemeke min tune bû. Hertişt basît bû. Li malê (beriya ku werime Swêdê) ez wusa zêde li ser dersên xwe ne disekinim, lê dîsa jî hemû dersên min baş bûn. Li welatê xwe, tenê di dersxanê de min guhdariya mamostan dikir û ev jî têra min dikir.

- Lê we ev rewşa dibistanên welêt, li vir ne dît, ne wusa?

- Na. Li vir bi her awayî wekî din bû. Disiplîna dibistanên vir, jî yê welêt cuda bû. Li vir kesekî di dersxanê de guhdariya mamostan ne dikir. Tevgerên çêlûtî û şûmiya xwendekaran atmosferaya dersxanê diguherand.

- Baş e, di sala pêşîn de rewşa dersên te çawa bû?

- Xirab bû, an jî piçekî baş bû.

- Te ev rewşa xwe çawa didît?

- Ji mecbûrî min ev rewşa diheband.

Dema ku ez dihatime malê jî, di malbatê de her kesî çêlî proplem û dijwariyên jiyana li Swêdê dikir. Hemû kesên malbatê rêwiyên rêyekê bûn. Ji ber vê yekê min nikari bû rewşa xwe ya dibistanê bi lêv bikira. Hertişt bi me hemûyan jî dijwar dihat.

Ev xortê ha, dûre dikeve nav refê xortên swêdî yê xwedî proplem û bi ava wan re diherike. Li ser vê yekê jî weha dibêje:

- Ez û van xortên bi proplem weke hev in. Lewra ez jî weke wan jî pêşerojên xwe bêhêvî me.

Bêhêvîtiya ku xwe li vî xortî diyardike, destpêka propleman e. Dûre çiqasî biçe ba psikologan û were jî, êdî bi kêrî tiştêkî nayê. Lewra tu kesek ê nikari be dunya vî xortî têbigêhîje. Herweha ev xortê ha, pêwendiyên xwe û narkomanên din xurtir dike, bi wan re digere, morfîn, esrar û heşîşên ku ew bi kar tînin, ev xortê ha jî dikeve nav û jî wan

"Divê em bala xwe bidine ser daxwazên zarokên xwe û li gor daxwazên wan, wan bigêhînin. Ev daxwazên wan çi dibe bila bibe: Muzîk, ziman, dans, spor, kultur, huner ûhd... Divê em ji wan re bibine alîkar ku ew riya xwe bi destê xwe hilbijêrin ku bi ser kevin. Ji bo wextên dirêj û rojên dahatû, darê zorê tu carî nabe çareseriyeye pozîtiv."

tiştan dibe xwedî par. Lê beriya ku were Swêdê, tu proplemeke vî xortî û van tiştan tune bû.

Ez anuha dixwazim ku bi nimûna jorîn re baştir proplemên xortên ku di zaroktiya xwe de hatine Swêdê, an jî li vir çê û mezin bûne, bi lêv bikim.

Di jiyane de demên xortaniya meriv, demên herî girîng e. Di van çaxan de, vatiniya dê û bavên gelekî mezin e. Di vî salî de daxwaza dilê her xortekî ye ku danûsîtdandina hawirdora xwe zêdetir bike, û ev ji bo wan dibe wek pêwîstiyeye pêwîst. Lê wusa diyar e ku xortên biyanî di vî warî de raserî dijwariyan dibin û bi ser nakevin. Lewra li dibistanê bi pîvanên civaka swêdî fêrî jiyane dibin. Dema ku tê malê jî pîvana malbatî li hebûna wî dicive û ev tişt dudiyeke di wî û wê de ava dike. Wê çaxê jî ne dikarin xwe weke swêdiyekî bibînin û ne jî weke hemwelatîyekî xwe. Xortên biyanî bi gelemperî dixwazin xwe weke siwêdîyan bidine xuyakirin. Lê ji ber ku ew bi rengdêra serreş tene navandin û piçûk dikevin, an jî kesên hawirdor wan fam nakin, ev jî dibe sedem ku ji vî yekê bêpar bimînin.

Ev xortên ha xwe wusa hîs dikin ku li malê jî dê û bavê wan, wan fam nakin. Ev ji kuderê tê? Dema ku dê û bav bi pîvanên nava malê an jî bi normên we-

latê xwe nêzîkî zarokên xwe dibin, ev ji xortan re nabe bersîva daxwaza wan û wan têr nake. Lewra li derve, li dibistanê, li kuçê û di jiyana welatê Swêdê de, ew bi norm û pîvanên wekî din mezin dibin. Bi kêmanî wan norm pîvanan bi çavên xwe dibînin. Wexta ku du form, du norm û du pîvanên cuda cuda li wan bicive, krîza xortaniyê jî ji van bo xortên biyanî dibe proplemeke mezin û xwe li wan dide der. Xortên weha bi tevayî xwe tenê hîs dikin û dikevine psîkolojiyeye tenêtiyê.

Di hinek rewşan de ev xortên biyanî raserî berpirsiyariyên mezin jî tên. Bo nimûne: Di meqamên resmî de ji dê û bavê xwe re tercûmaniyê dikin, an jî dagirtin û tijîkirina gelek kaxez û blanketên karê brokrasiyê dikevine ser milên van xortan. Dibe ku ev proplemeke sivik be. Lê dema ku meriv bifikire: Xortek hertim sermiyantiyê ji mezinê malê dipê, lê di rewşên weha de vatiniya mezin û piçûkên malê cî diguherîne. Û herweha berpirsiyariya vî vatiniyê di wê gavê de dikeve ser milên xortên biyanî û pirî caran ji wan re dibe weke barekî giran.

Me got ku dê û bavê xortên biyanî bersîva daxwazên zarokên xwe nadin. Ev yekê jî dibe sedema nakokîyeye mezin û di navbera dê-bav û zarokan de

dinepîxe. Dê û bav jî dixwazin vî nakokîyê bi rê û rêbazên toreya welatê xwe ji navînê rakin. Ev rê û rêbaz jî wek ku Xwedê jî dizane bi çê û repikan e, an jî bi disîplîneke hişk û bêkêr e. Ango ji dêla ve ku bi wan re bipeyive û wan serwext bike, dest davêjine darê zorê. Ez nabêjim, dê û bav vî tiştê ha bi zanetiya dike, nezane û ji nezaniya xwe dike. Ango nizane bi awakî din nêzîkî zarokê xwe bibe û serê wan zelal bike. Lewra ew bi xwe jî rêwiyeke vî riya bûn û ew jî bi vî awayê xwe hatin mezinkirin. Û ev metodên ha, li gor dê û bavên weha tiştêkî pir normal e. Li vir ne ku ez dê û bavên gunehkar derdixim, an jî nabêjim ku ew ji zarokên xwe hez nakin. Ez naxwazim bila malbat dev ji kultura xwe jî berdîn. Lê ez dibêjim ku, dê û bavên biyanî êdî şertên welatê nû qebûl bikin. Bi kêmanî qebûl bikin ku li welatêkî biyanî dijîn. Ku bi zar û zimanekî xweş vî yekê ji zarokên xwe re bibêjin û wan serwextî cudayiya kultura xwe û vî welatê nû bikin, zarok ê jî sibe rabe bi sarbilindî kultura xwe û kultura welatê biyanî bide ber hev, cudayiya di navbera wan de bibîne û ji herdu aliyên jî aliyên baş û xirab ji hev derbixe. Ku zarokên biyanî bi vî awayî mezin bibin û bibine xort, bi şexsiyete maqûl û ew ê li biyanîtiya xwe jî xwedî derkevin.

Bê şik û bê guman zarokên me kurdên li Swêd jî ew ê raserî gelşên hinek propleman werin. Dijwariyên jiyana biyanîtiyê bandora xwe ê li me jî bike. Xwiyê me kurdan e ku em hertîştên xwe polîtîze dikin û dibe ku em zarokên xwe jî bi vî awayî bigêhînin. Lê li gor min, divê em di vî warî de gelekî şareza bin. Divê em bala xwe bidine ser daxwazên zarokên xwe û li gor daxwazên wan, wan bigêhînin. Ev daxwazên wan çi dibe bila bibe: Muzîk, ziman, dans, spor, kultur, huner ûhd... Divê em ji wan re bibine alîkar ku ew riya xwe bi destê xwe hilbijêrin ku bi ser kevin. Ji bo wextên dirêj û rojên dahatû, darê zorê tu carî nabe çareseriyeye pozîtiv.

Abîd D. (Sekreterê Sosyaltî)

KOMA MILETAN (KOM) 45 SALÎ

- Koma Miletan îsal 45 saliya xwe dagirt. Di derbarê vê organizasyona navnetewî, ku di dunyayê de mezintirînê organizasyona ye, heta nuha bi kurdî zêde tiştê nehatiye nivîsîn û gotin. Digel em vî navî gelek caran di termonolojiya xwe ya siyasî de bikar tînin û digel ku ev organizasyon li qedera miletên weke yê me ji nêzik ve dikare tesîr bike, dîsa jî em vê organizasyonê baş nas nakin.
- Bi sedema di Berbangê de weşandina peymana KOM'ê ya ji bo "mafên zarokan" me hewce dît ku em çend rêzikan li ser KOM'ê

KOM bi dû xebateke dûr û dirêj de di sala 1945-an de li San Francisco (Amerîka Yekbûyî) ji teref 51 welatên endam ve hatiye damezrandin. Berya KOM'ê organizasyona "Yekitiya We-

latan" hebû. Eva di şerê cihanê yê duyemîn de li hember Almanya, Italya û Japon hatibû damezrandin. Bi dû fesexkirina "Yekitiya Welatan" re di dunyayê de hewcadariya organizasyo-

neke navnetewî ji bo dan û standina welatên cihanê bi hev re gelekî bi xurtî xwe nîşan dabû. Lê KOM li ser bingehê du armancên din ên girîng hatiye damezrandin. Yek jê ev bû ku KOM dê

PEYMANA KOMA MILETAN JI BO MAFÊN ZAROKAN

Di 20.11.1989-an de KOM'ê biryara vê peymanê girt. Cara pêşîn 20 welatên imze kirin ku vê peymanê qebûl dikin. Di marga fîlonê de jî gelek jî serokên welatên dunyayê li Newyork'ê (Amerîka Yekbûyî) civiyan û meşrûbûna vê peymanê qebûl kirin. Berya vê KOM'ê di sala 1948-an de peymana "mafê mirovan" girti bû. Lê fikra ku ew mirovên hêj 18 salên xwe tijî nekirine, ango zarok, hewceyî mafên taybetî ne vê dema dawîn li ba KOM'ê zelal bû. Eva rastiyê ku di nakokiyên siyasî, civakî an jî di afetên xwezayî de, ji mirovan zarok ew grûba pêşine ku tade û zerarê dibîne. Tecrûba welatê me gelekî vekirî vêya dide xuyanîkirin. Ev peymana ji 54 bendan pêk tê. 54 bendên peymanê didin xuyanîkirin ku rewşa zarokên dunyayê divê çawa be. Lewra em qismekî ji van bendan kurt dikin û ji bo xwendevanên "Berbangê" pêşkêş dikin. Ev bendên ku em di vir de diweşînin bi kurtê naverok û daxwazên vê peymanê şorove dikin.

Bend 1. Li gor vê peymanê, ew mirovên ku hêj 18 salên xwe tijî nekirine zarok tên hesabandin.

Bend 2. Ew welatên ku ev peyman qebûl kirine divê ew mafên ku divê peymanê de şirove bûne ji bo her zarokî biparêz in û pêk bînin. Dîn (ol), cins, reng, seqetî, baweriyên dê û bavên û rewşa wan ya civakî divê di parastina mafên zarokan de bi tu şeweyî roleke xwe tunebe.

Herweha ev welatên ku peyman qebûl kirine dê zarokan li hember hemî neheqî, şeweyên tadeyê û cezakirinê biparêz in.

Bend 3. Hemî tiştên ku ji bo zarokan têne kirin, biryarên ku têne girtin; çi ji hêla dê û bavên de û çi ji hêla daîrên fermî de divê "ji bo zarok ya herî baş" her gav bingehê van biryar û kirinan be.

Bend 4. Welatên bi peymanê re, divê hewl bidin, mecal û imkanan çêbikin; çi ji hêla qanûnî û çi ji hêla karbidestî ve ku ev mafên di peymanê de şirove bûne da bi cî werin.

...

Bend 6. Welatên bi peymanê re, divê

hewl bidin, mecal û imkanan çêbikin; çi ji hêla qanûnî û çi ji hêla karbidestî ve ku ev mafên di peymanê de şirove bûne da bi cî werin.

Bend 7. Mafê her zarokî heye ku xwedî nav û himwelatîyekê be.

Ji ber vê dema ku zarok hate dunyê dê zûtirîn qeyd bibe.

...

Bend 9. Mafê hemî zarokan ku xwedî dê û bav bin û di nav famîlekê de mezin bibin. Ew zarokên ku digel dê bavên xwe najî dîsa jî mafê wan heye ku bi herduwan re têkilî deynin.

...

Bend 12. Mafê hemî zarokan heye ku nerîn û baweriyên xwe bi serbestî bibêjin. Mezin dê li zarokan guhdarî bikin û ewana cidî bigirin.

...

Bend 15

Mafê hemî zarokan heye ku bibin endamên kîjan komela ku ew dixwazin. Zarok bi xwe jî dikarin komela damezrînin.

...

şerekî cihanê yê sêyemîn bide sekinandin, ango di dunyayê de aşitiyê pêk bîne, û yê din ji ku dunyayeke baştirîn ji bo mirovan biafirîne.

Bi dû damezrandina xwe de bergê kar û xebata KOM'ê roj bi roj geştir bûye û di dunyayê de rola vê organîzasyonê girîntir bûye. Nuha 159 welat endamên KOM'ê ne. Gelek ji van welatên ku dûre bûne endam berê tev kolonî bûn. Gelek caran dema ku nakokî di navbêna du welatan de derketiye nav û pîrsa KOM'ê aktuel bûye. Lê kar û xebata KOM'ê ji vêya gelekî zêdetir e. Îro organîzasyonê KOM'ê ên kar û xebatê li hemî aliyên dunyayê hene. Ev organîzasyonê aborî, civakî, tenduristî, kulturî, human û ên bo parastina xwezayê ne.

Bend 22. Mafê hemî zarokên penaberan bo alîkarî û parastinê heye. Ew mafên ku ji bo hemî zarokan derbas dibin, dê li ser vî bingehî zarokên penaberan bêne bergirtin û mamele kirin (behandlas).

Ji zarokên penaberan yê bi tenê re, alîkarî were kirin ku famîlya xwe bibînin û bigihên hev.

Bend 23.

Mafê hemî zarokên seqet heye ku jiyanê normal bijîn. Hewweha mafê wan yê alîkariya taybetî bo hindekarî û pêşketinê jî heye.

Bend 24. Mafê her zarokî yê nexweşxanê û lênerîna dîktor (mayene) heye. Hemî welatên ku ev peyman qebûl kirine mecbûrin ku li hember nexweşî û xizaniyê bixebitin, hewl bidin ku mirina zarokan ji ber van sedeman kêmtir bikin.

Jinên bi zarok û yê ku nû bûne dayik xwedî mafên alîkariya dermên, nexweşxanê û lênerîna dîktor in.

Bend 27. Mafê hemî zarokan bo jiyanê û pêşketinê baş heye. Ango; ma-

Helbet rola KOM'ê ya siyasî di dunyayê de ber bi çavtir e û eva jî divê cuda weke yek ji ew karên KOM'ê yê sereke bêne hesibandin. Di vir de divê were gotin ku xeta KOM'ê ya siyasî di dunyayê de her gav li ser bingehê rastî û edaletê nebû ye. Ji ber ku tesîra ew dewletên xurt weke Amerîka Yekbûyî û Sovyetî li ser gelek biryarên KOM'ê bûye.

Lewra divê em ji bîr nekin ku gelek miletên bindest, cara pêşin dawa xwe bi reya vê organîzasyonê di dunyayê de meşrû kirine. Her wusa Koma Miletan di jiyana xebata xwe de gelek peyman û biryarên baş jî girtine. Weke mînak ya bo "Mafên mirovan". Ji hêlekê ve jî weke miletê bindest em ji her kesî bêtir hewcedarin ku gelek ji van biryar

û peymanên KOM'ê bijîn û di jiyana de pêk werin. Ji ber wê jî divê em ji vê xebatê agahdaribin û li van biryar û peymanan xwedî derkevin.

Li welatekî ku mafê mezinan tunebe behskirina mafên zarokan dikare dûrî aqilan were û bi raya min jî eva heta derekê rast û vekirî ye. Lewra ku em bi vê rêyê jî bikaribin zulm û zordariya li ser gelê kurd, rûşeya dijminên gelê kurd li cihê ke weke Awropa bidine xuyanî kirin û rûşeya dijminên gelê kurd careke din berbiçav bikin... em dê çima nekin?

Amadekar: M. Alî K.

tespît kirin.

Bend 37. Mafê hemî zarokan heye ku li hember îşkencê, ceza û muamela hov bêne parastin. Mafê hemî zarokan heye ku li hember cezayê mirinê û mûbetê bêne parastin. Eger zarokê ku li gor qanûna wî welatî dê bê hepis kirin, eva divê ji bo wextê gelekî kurt be û di nav vê wextê mafê zarok heye ku bi famîla xwe re têkilî dayne wan bibîne.

Bend 38. Mafê hemî zarokan heye ku li hember şer bêne parastin. Li wan zarokên ku ji şerî zêrê ditîne dê alîkarî were kirin. Mafê wan zarokên ku hêj 15 salên xwe tijî nekirine heye ku nebin leşker. Hemî welat divê giramiya xwe, ji wan qanûnên navnetewî re ku di şer de derbas dibin nîşan bidin.

Bend 42. Ew welatên bi peymanê re ne berpirsyarin ku xelkê, mezin û biçûkan ji bend û prensîbên ku di vê peymanê de şirove bûne, agahdarî bike.

PIRSA ENDAMETIYÊ

Û

PÊWENDIYA NAVXWE

Vildan Tanrikulu

Di jiyana xebatên rêxistinî de peywendiyên di navbeyna endaman û rêxistin bi xwe de cîhek gelek girîng digire. Peywendiyek yekser û jîndar ne tenê bîngeha pêşvebirin û xurtkirina xebatên rêxistinê ye, her wisa ji bo kontrola demokratîk li ser organên hîlbijartî û xebatên wan, şertek girîng e. Ji ber vê yekê jî, sazîkirin û bikaranîna rê û navgînên peywendiyê di navbeyna endam û organên hîlbijartî de, ne tenê berpirsiyariya organên rêxistinî, her wisa berpirsiyariya her endamên ku bi zanyarî û ji dil di nav rêxistinê de cîh girtîye, ye.

Di jiyana xwe ya deh salî de Federasyona Komelên Kurdistanê li Swêdê di vî warî de gavên gelek heja avetiye. Çi firehbûna Federasyonê û çî jî bicîhanîna fonksiyonên organên hîlbijartî ya Federasyonê li gel kêmanî û xeletiyên xwe di vî warî de nîşanên girîng in. Pirs û pirsgerêkên xebata Federasyonê îroj ji her demî zêdetir di nav Federasyonê de bi xwe tîne rojevê û li rêyên çareserkerina wan tîne gerandin. Federasyon îro hîn vekirî bûye nîşanek yekbûna neteweyî ya kurdan li Swêdê û bi avahiya rêxistinî ya navxwe bûye platformek demokratîk ji bo çareserkerina problemên penaberî û neteweyî ya kurdan. Bê guman ev tiştên heja berhemên xebatên salan ya welatperwerên kurd li Swêd in. Lê gelek vekirî ye ku dema em li ser van berhemên pal bidin, ji rewşa xwe razî bin û rewşa xwe tîne bibînin nedikarin gavên nû ji bo pêşvebirina xebatên xwe bavêjin.

Li jor, di nav berhemên heta nûha bîdestxistî de, min Federasyonê wekî nîşana yekitiya neteweyî binav kir. Lê

“ Federasyon îro hîn vekirî bûye nîşanek yekbûna neteweyî ya kurdan li Swêdê û bi avahiya rêxistinî ya navxwe bûye platformek demokratîk ji bo çareserkerina problemên penaberî û neteweyî ya kurdan. Bê guman ev tiştên heja berhemên xebatên salan ya welatperwerên kurd li Swêd in. Lê gelek vekirî ye ku dema em li ser van berhemên pal bidin, ji rewşa xwe razî bin û rewşa xwe tîne bibînin nedikarin gavên nû ji bo pêşvebirina xebatên xwe bavêjin... ”

ji bo herkesî divê diyar be ku rêxistînek ne tenê "nîşan", her wisa xwedî fonksiyon e. Ji bo bicîhanîna fonksiyona xwe divê peywendiya navbeyna organ û endamên Federasyonê xurttir bibe. Bi ya min divê organa Federasyonê, anga Berbang divê bibe pîrek yekser di navbeyna Federasyonê û endaman de. Ev pîr wê peywendî û bicîhanîna berpirsiyariyên du alî ya endaman û organên Federasyonê pêşdetir bibe.

Lê, mixabin em di avahiya xebata xwe ya rêxistinî de hê ne di wê sewiyê de ne. Ez li vir naxwazim li ser sedemên neavabûna vê pîrê rawestim. Bi ya min ya girîng ew e ku mirov li ser pêwistiya avakirina pîrê raweste û pêşniyarên xwe diyar bike. Ji ber vê yekê jî ez dixwazim bi çend pîrs û bi bersivên wan dîtinên xwe diyar bikim.

Pîrsên min ev in. Gelo çima endamên Federasyonê ne aboneyên Berbangê ne, yan jî çima naxwazim bibin

aboneyên Berbangê? Çima lista endamên Federasyonê li gel adresên wan li Federasyonê tune ye?

Ji bo ku girîngiya van pîrsan bê fahmkirin, agahdariyek li ser rewşa aboneta ya Berbangê pêwîst e. Li Swêdê hejmarên aboneyên Berbangê 635 kes in, ku ji van nêzî % 20 ne endamên Federasyonê ne. Berbang li Swêdê ji 195 sazgeh, rêxistinî û wd. cîhan re tîne şandin. Li derveyî Swêd 468 kes û rêxistinî re Berbang tîne şandin.

Ji van hejmarên li jor nivîsandî netîcetek vekirî derdikeve holê. Dema mirov endaman û malbatan bike yek û bijmêre, tenê nêzî % 20 ji endamên Federasyonê aboneyên Berbangê ne. Ev yek eşkere ye ku kêmaniyek mezin ji bo me teva ye. Di jiyana her xebatên rêxistinî de ji xebat û encamên xebata rêxistinî bi rêya weşanên rêxistinî agahdar dibin û her wisa dîtin û rexneyên xwe bi rêya han digihînin endamên din. Ango weşanên rêxistinî, teybetî jî li welatek wekî Swêd, pîrek yekser ya herî girîng e di navbeyna organ û endamên rêxistinî de. Her çend rewşa aboneyên Berbangê wekî li jor nivîsandî be jî, yek ji babetên herî girîng ya munaqeseyan di kongreyên Federasyonê de dîsa Berbang e. Rexneyên gelek giran li Berbangê û li xebatkarên wê tîne kirin, gelek daxwaz jî tîne kirin. Lê hejmarên li jor nivîsandî jî diyar dike ku em bi xwe bi piranî berpirsiyariya xwe li hember organa rêxistinî xwe bîcîh nayîn.

Li hember ev rewşa berbiçav ku bi ya min rewşek gelek ne baş e, divê her endamên Federasyonê bîfikirê û xwedî pêşniyaran be da ku em bikaribin ev pîrsa çareser bikin. Ez tu sedemek li pêşiya endamên Federasyonê nabînim ku nebin aboneyê Berbangê. Ji bo rêxistînek kemaniyek gelek mezin e ku ji

“...Berî her tiştî, yekkirina endameti û abonetiya Berbangê dê bibe pirek yekser di navbeyna xebatên Federasyonê û endaman de. Endamên civata kurd li Swêdê ji bûyer, dîtinên hevdu û xebatên Federasyonê yekser bibin xwedî agahdarî. Xebatek jîndar ya rêxistinî û çapemenî girêdayî endam û xwendevanên aktif û fireh e... ,”

4/5 ya endamên wê organa wê bidestnaxin û her wisa ji bo her endamên rêxistinek xeletiyek mezin e ku ew bi xwe insiyatif negrin û organa wê rêxistinê ku endamê wê ne bidest nexin, nexwînin û jibo belavkirina dîtin û rexneyên xwe bikar neyînin.

Ji ber sedemên ku min li jor diyar kir, bi ya min çî organên hîlbijartî ya Federasyonê û Komelên endam û çî jî endamên Federasyonê bi giştî divê insiyatif bigrin ji bo ku her endamên Federasyonê bibe aboneyê Berbangê, ango abonetiya Berbangê bi endametiya Federasyonê ve bê girêdan. Li ser şêklê yekkirina endameti û abonetiye û her wisa heqê endameti û abonetiye, di vê nivîsê de pêwîstiya diyarkirina pêşniyarek nabînim û bi ya min pîrsek teknîkî ye ku bi hêsanî tê çareserkerin. Lê ya girîng encamên yekkirina endameti û abonetiye ye ku ez bi kurtî dixwazim li ser rawestim.

Berî her tiştî, yekkirina endameti û abonetiya Berbangê dê bibe pirek yekser di navbeyna xebatên Federasyonê û endaman de. Endamên civata kurd li Swêdê ji bûyer, dîtinên hevdu û xebatên Federasyonê yekser bibin xwedî agahdarî. Xebatek jîndar ya rêxistinî û çapemenî girêdayî endam û xwendevanên aktif û fireh e.

Duyem tişt ew e ku hejmara xwendevanên Berbangê ku bi endamtiye ve bê girêdan dê bibe bîngehek gelek giranbiha ji bo peydakirina îmanên aborî ku Berbangê ji her aliyê ve -naverok, form û dem- pêşve bibe. Bidestxistina îmanên derxistina Berbangê wekî rojnameyek 15 rojî yan jî hefteyê dê rêya dabeşkirina karên çapemenî ya Federasyonê jî veke.

Ya dawî, bi yekkirina endameti û abonetiya Berbangê, platformek fireh

û demokratîk ku yekser di bin kontrola endaman de ye bê avakirin û di her babetê de endamên civata kurd li Swêdê bikaribin ji bo ronîkirina hevûdu û civata xwe bikarbînin.

Encamê van encama her ew e ku civata kurd li Swêdê di warê birêxistinbûn û xebata ber bi alî armancên xwe de pêşve here û xurttir bibe.

Pirsa din, lîsta endamên Federasyonê li gel adresên wan e. Be guman ev

“ ...Federasyon nikare peywendiyek xurt û yekser bi endamên xwe re ava bike, dema endamên Federasyonê navnişanên xwe nedin komelên ku lê endam in, yan jî komel bi xwe lîsta endamên xwe li gel navnişanên wan nede Federasyonê. Mumkun e ku ev yek jibo gelek xwendevanên Berbangê tiştêk gelek xerîb be. Lê rastiya me jî ew yek e ku, îroj jî agahdari û nameyên Federasyonê tenê "aboneyên" Berbangê para xwe digirin.... ,”

pîrsek pîrsek rêxistinî ya navxwe ku yekser ne girêdayî karên çapemenî ya Federasyonê ye. Lê êşkere ye ku ev yek pîrsek girîng ya avahiya rêxistinî ya Federasyonê ye. Federasyon nikare peywendiyek xurt û yekser bi endamên xwe re ava bike, dema endamên Federasyonê navnişanên xwe nedin komelên ku lê endam in, yan jî komel bi xwe lîsta endamên xwe li gel navnişanên wan nede Federasyonê. Mumkun e ku

ev yek jibo gelek xwendevanên Berbangê tiştêk gelek xerîb be. Lê rastiya me jî ew yek e ku, îroj jî agahdari û nameyên Federasyonê tenê "aboneyên" Berbangê para xwe digirin. Ji ber ku her çend lîsta endaman ji komelan hatibe xwestin jî heta îroj tenê 4 komelên endam bersîva vê daxwazê bi awayek pozîtîf dane. Li ser vê daxwazê gelek cara pîrs hatine kirin ku Federasyon çima lîsta endaman li gel navnişana wan dixwaze? Ez dixwazim ev pîrsa han vegerînim û wanî bipîrsim. Çima endamêk rêxistinek wekî Federasyonê nav û navnişana xwe nede rêxistina xwe û li gel vê yekê daxwaza peywendiyek jîndar bike? Bi ya min bersîvên van pîrsan di nav wan bi xwe de hene. Eger pîrs girêdayî baweriyê be, bi ya min berî her tiştî, jibo rêxistin bi xwe tu sedem tune ye ku bawerî, bi kesên ku navnişana xwe nadin, bîne. Ev yek tenê aliyek pîrsa lîsta endaman li gel navnişana wan e ku pêwîstiya ronîkirinê heye. Wekî din bi ya min girêdayî sistîya jiyana rêxistina ya me ye û ev sistî divê jî holê bê rakirin.

Ev herdu pîrsên ku di vê nivîsê de hatin munaqesekirin, îroj di pêşiya xurtkirina xebatên Federasyonê de pîrsên girîng in ku divê bînan çareserkerin. Gelê kurd jî her kesî zêdetir, li her derê dinyayê û di her qada jiyane de hewcedarê avakirin û xurtkirina sazgehên neteweyî û demokratîk. Û ev berpîrsiyarî ji bo kurdên ku li Swêd in bi pêşvebirin û xurtkirina rêxistina xwe ya demokratîk li Swêd tê bi cih anîn. Ji ber vê yekê jî berpîrsiyariya me teva ye ku li ser awayên xurtkirina avahiya rêxistina xwe bifikirin û gavên nûn bavêjin.

Dr. CELÎLÊ CELÎL :

- KUBARBÛNA HER MILETÎ YE KU ŞEKSPÎR BI ZIMANÊ WÎ HEBE

Berbang: *Mamoste, ji kerema re xwe tu dikarî ji me re bi kurtî qala jiyana xwe bikî.*

Dr. Celîlê Celîl: Ser çavên min. Wek ku hûn dizanin em ji Erîvana bajarê Ermanîstanê ne. Bavê min eslê xwe ji Qersê, ji gundê Kizilkulê ye. Di wexta revê de hatine Ermanîstana Sovyetê. Piştî ku şoreş çêdibe êdî li wir cîwar dibe. Lê sêwî mezin bûne. Xwinrijîya leşgerê romê xwe gihandiye wir jî. Dê û bav, xizm û nasên wan giştik hatine kuştin.

Berbang: Apê Casim, beriya şoreşê hatiye, ne wusa?

Dr. Celîlê Celîl: Di sala 1918'an de hatiye. Wê çaxê li Rûsiyayê Şoreşa Oktoberê bi ser katibû, lê li pişt Qafkasyayê hîn bi ser neketibû. Hersê cumhuriyetên ku nuha hene dûre bûne sovyetî. Di sala 1918'an de bi serokatiya Kazim Karabekir leşgerê romê katinê hidûdê Ermenîstanê û li wir qetla kurdan tev ermenîyan hanîne. Dê û bavê min hêtim mezin bûne û jiyana wan bi tevayî girêdayî jiyana Ermanîstanê bûye.

Ez di 26'ê novembira sala 1936'an de ji diya xwe bûme. Di malê de ez zarokê duyemîn im. Nûxuriyê malê Ordîxan bû û piştî çar salan jî ez bûme.

Meriv dikare jiyana însan bi sê perdan veke. Gava meriv ji diya xwe çêdibe, di jiyana meriv de perda pêşîn vedibe. Perda duduyan, destpêka jiyana meriv e. Perda sîsiyan jî, bi mezinbûna xwe ve têgihîştina jiyane, naskirina derûdora xwe û nasîna xwe ye. Kî ye? Çi ye? Dibe ku di piçûktiya xwe de li ser van pirsan neseke û nefikire. Lê di mezinbûna xwe de bivênevê ew ê li ser bifikire û li bersivên van pirsan bigere. Ji bo me Kurdan ev yeka girîngtir û pêwîstir e. Lewra dema ku

Dr. Celîlê Celîl vê havînê hat Swêdê û bû mavanê Kurdên li Swêdê. Wî di derheqê Kurdên li Dervayê welêt de weha digot:

-Kurd ji Kurdîstanê dûr krtine, lê nêzikê kurdbûyîna xwe bûna.

em mezin dibin, em dibînin ku welatê me, jiyana me, zimanê me bindest e û em bi bindestî mezin bûne. Ji ber vê yekê ye ku hûn di piçûktiya xwe de merivên siyasetchî û şoreşger ji nava milletê me derdikevin.

Ji bo min ev yeka lêhatinek bû ku ez bi pîrsa kurdî ve, bi edebiyat, çand û hunera kurdî ve mijûl bibim. Bi daxwaza bavê min pîrsa kultura kurd di mala me de çê girtiye. Dema me çavê xwe vekirîye, me dîtîye ku bavê me bi kultur û jiyana kurd ve mijûl dibe. Vê yekê ne tenê li ser min, herweha tesîra xwe li ser xuşk û birayê min jî kirîye ku em mijûlî kultura kurd bibin û xizmeta milletê xwe bikin. Em mijûl bûn, hûn jî dibin û weke xizmet çî ji destê me hatiye, me kirîye.

Ez çûme mekteba ermenî, lewra mektebên kurdî tunebûn. Li mektebên gundan dersên bi zimanê kurdî hene, derbas dibe. Lê kîmya, fizîk bi ermenî ye. Lê li bajêr li mektebên Erîvanê dersên kurdî tunebûn. Ji bo kesên li bajêr, zimanê kurdî tenê li malê hatiye hînkirin. Bavê min dixwend, dinivîsî, me ji ber digirt, dixwend û em wusa fêrî kurdî bûne.

Sala 1954'an ez qebûl bûme unîversîtê, fakulta tarîxê li Erîvanê. Û pênc salan piştî xwendinê ez çûme Lenîngîradê, sala 1959 min xelas kirîye. Li Lenîngîradê, beşa Kurdzaniyê hebû. Orbeliyê Akademîker vekiribû û bi xwe jî serokatiya vê beşê dikir. Karekî hêja dikirin. Qanatê Kurdo, Sugerdmann, Rûdenko û gelek edebiyatvanên

“ ...Loma daxwaza min ew e ku hemû kurdên siyasî xebatên xwe bi zimanê kurdî bikin. Bila, kêmqewet be. Rast e, gelek çetin e ku meriv dîtina xwe ya siyasî, aborî bi kurdî bibêje û bide fahmkirin. Lê em dikarin bi gotinên xwe yên sade û sivik dest pê bikin. Bi tirkî, erebî, farisî û ûrisî nivîsandin çiqas xweş û baş dibe bila bibe, bi van zimanan nivîsandin me ji hev dûrdixîne û zimanê kurdî jî kêmbê, kurdayetî wenda dibe... „

kurd jî hebûn ku bi ziman û edebiyata Kurd ve mijûl dibûn. Li ber destê van zanayên kurdnasiyê, di vê mekteba zanariyê de min gavên xwe yên pêşîn havêtin û di nava sê salan de min teza xwe ya doktoriye nivîsî. Di 1963'an de min navê kandîtiya ilmê tarîxê girt.

Berbang: Teza te ya doktoriye li ser çi bû?

Dr. Celîlê Celîl: Teza min li ser şer- kirina kurdan bo azadiyê di navbera salên 1850-1880'an de, bû. Piştî navê doktora xwe ez dîsa vegeyriyam Erîvanê. Li akademiya ilmî, li enstîtuya zanariyê di beşa kurdzaniyê de min dest bi xebata xwe kir. Ji sala 1964 heta nuha li wê enstîtuyê kar dikim. Li akademiya ilmiya Ermenistanê de, Enstîtuya Rojhilatziyê, beşa kurdnasiyê.

Heta nuha li dor bîst pirtûkên min çap bûne. Piraniya wan li ser folklorê ne. Wek em bibêjin min û Ordîxan Zargotinên Kurda, Çirokên Cimaatê, Zargotina Kurdên Sûriyê, li ser tarîxê jî sê pirtûk, min nivîsîne. Ji bo zarokên dibistanê min bibliografiya çap kiriye.

Berbang: Di malbata we de rewşa xwendekariyê çawa ye?

Dr. Celîlê Celîl: Di mala me de Ordîxan dest pê kir. Em çar zarok in. Du xwişk û du bira ne. Ordîxan di edebiyatê de dereca filolojiyê daye.

Dûre ez û xwişka min Cemîle ku çar sala ji min piçûktir bû, wê jî xwe li muzîka kurdî girt û konservatuar xelas kir.

Xwişka min Zînê jî Enstîtuta edebiyata dunyayê bi navê Maksîm Gorkî, beşa wergerê xelas kir.

Bi daxwaza bavê min û bi dîtina me, hemû kesên malbatê jî xwend.

Berbang: Ji bo hîlbijartina beşa tarîxê çi bû sedem ku hûn vî beşî bixwînin.

Dr. Celîlê Celîl: Ya rastî xwestina

min ne tarîx bû. Fakulta rojhilatnasî hebû. Lê dema min xwest ez li vê fakultê werime qebûl kirin, fakultê student nedigirtin. Wê salê 1954 xwendevanên fakultê bi têra xwe hebûn. Ji mecbûrî min tarîx hîlbijart. Dibe ku min dîsa xwe li Fakulta Rojhilatnasî binivîsiya lê dîsa min xwe li tarîxê bigirta.

Tarîx ji bo me hemûyan gelekî girîng e. Lewra ku meriv di nava tarîxê de mîletê xwe bibîne, wê çaxê meriv ê qedrê xwe jî û qedrê mîletên dora xwe jî bizanibe, ya duduyan em tarîxa mîletê xwe gelekî kêmbê dîzanin û pir kêmbê hatiye nivîsandin.

Berbang: Di derheqê tarîxa me de, em jî dîzanin û dibînin ku gelek kêmbê tişt hatine nivîsîn û berhemên ku hene jî bi piranî bi destên kesên biyanî hatine nivîsîn. Dokumentên ku hene, nîşanê me didin ku di dîrokê de yekbûna mîletê me hîç pêk nehatiye. Aya, li gor lêkolînên te, faktorên vê yekê çi ne?

Dr. Celîlê Celîl: Fektor gelek in. Di vî warî de faktor hene rolên mezîn li-stine, faktor hene, ji bo faktorên rolmezîn bûne alîkar.

Wekî ku dixuye hemû faktor jî ji bona me bûne dijmin û ji bo dijminên me jî bûne alîkar.

Dema welatên rojava û rojhilat kamil dibûn, rengên dewletan didane xwe, û li ser erdê Kurdistanê bi her awayî şer dikirin, em kurd di çîyan de em jiyaneke konservatîv dijiyan. Ev jiyana me ya konservatîv û etnîkî rê nedaye yekîtiya me. Rast e, eşîrên me her yekî bi serê xwe şerekî mêrane dane, lê haya wî ji eşîreke cîran ne bûye. Dema ku dijmin havêtiye ser navçeyekî, eşîrên navçeyekî din pê neşewitiye û piştgiriya eşîra cîran ne kiriye. Ango bîrûbaweriyeke nasyonal li ba eşîr û navçeyên kurd çênebûye. Fakotrên ku

ne hiştine em bi hev re yek bin, jê yek jî dîn (ol) e.

Ku em jî wek welatên mayî, me bîrûbaweriya nasyonalîyê li ba xwe çêbikira û dûre dîne îslamê bihata, dibe ku îro rewşa me bi awayakî din bûya. Lewra îslam nabêje tu tirk î, ereb î, faris î an jî kurd î. Lê ew îro dibêjin em pêşiyê tirk in an ereb in û dûre dibêjin em îslamî ne. Lê dema ku me ya dilê xwe gotiye, me gotiye pêşiyê islam û dûre kurd. Û dîn jî ne hiştiye ku em ji xwe re bîrûbaweriyeke netewî çêkin.

Psîkolojiya eşîrî jî nehiştiye ku em yek bin. Dijmin jî nehiştiye. Eşîr li hemberî hev sor kirine û ew berdane hev. Ew bi hev dane kuştin.

Berbang: Wekî meriv di jîyanê de dibîne, pirseke yekbûyinê heye. Herkes jî vê yekbûnê dixwaze, lê nabe, çênabe. Ev yekbûn ê çawa di nav me kurdan de çêbe?

Dr. Celîlê Celîl: Li gor min, yekbûyin tenê bi daxwaza meriv çênabe. Ev girêdayê kamilbûna entellektueliya wan şexsan e. Entellektuelî û xwendina meriv têrî hinek tiştan nake. Şexs divê bi xwe kamil bibe, bigêhîje. Bigêhîje ku daxwazî û pêwistiya mîletî, ji yên wî berztir û girîngtir e.

Berbang: Di pirsra yekîtiyeke de rola kulturê çîye?

Dr. Celîlê Celîl: Kultur... Kultura guhdarîkirinê, kultura ku bikaribe daxwaza xwe bi yê hemberî xwe bide fahmkirinê... Kultura maqûliyê hebe. Wê çaxê em zû hevdu bêhurmet nakin, ji bo cudayiya hinek bîrûbaweriyên xwe, em ê ji hev nerihet nebin. Bîr û baweriya xwe ji bo nerihetkirina hevalê xwe bi kar neyne, bike ku ew li hemberî te bikaribe bifikire. Di vî warî de kultur roleke xwe ya girîng heye.

Berbang: Dema meriv şertên mîlet-

bûyinê bidin ber çavan, ji bo kurd ev şertên ha hene an ne?

Dr. Celilê Celil: Şertên miletbûyinê, şertên ku Stalin ji Lenînzîzmê derxist û got qalibê milletbûyinê eve? Miletbûyin bi qaliban nine. Di demên nêzîk de gelek millet hatin çêkirin, wek dewlet sînor ji hatin danîn. Lê ku em werin ser milletê kurd, li gor qalibên ku tên gotin, milletê kurd dikeve wan qaliban ji. Erd, ziman, kultur, tenê danûstendinên aborî sist bûye, lê ew ji di navbera kurdan de her hebûye û berdewam kiriyê. Li gel sînorên dewletên dijmin ji milletê kurd ev danûstendinên xwe, çûyin û hatina xwe, kirin û firotina xwe ji hev nebiriye.

Em dikarin bibêjin ku em miletekî kevn, miletekî kamil in, gelek kamil in. Miletekî ewqas sal bindest, li ser erdê xwe û bi ziman û kultura xwe diji.

Berbang: Ev nêzîkê sedsalî ye, em ji bo serbestiya xwe şer dikin. Ma ji hêla miltbûyinê de ev ne kêmasiyek e ku hîn ji yekbûyîneke xurt çênebûye?

Dr. Celilê Celil: Ku kêmasî nebûya, heta nuha em ji zû de gêhiştibûn meramên xwe. Kêmasî gelek hene. Ji xwe kêmasiya me ya mezin ji ew e. Lê ez dibêjim ew kêmasî ne sedem e ku em ne millet bin.

Berbang: Di vî warî de giringîya ziman çi rolî dilîze?

Dr. Celilê Celil: Ziman gelekî girîng e. Heta ku tu bivê girîng e? Şerekî siyasî bifikire? Ji bo çi ye? Ji bo Kurdîstanekê ye? Piştî şerê xwe yê siyasî tu ê welatê xwe çawa ji halê berê bidî cudakirin. Bi kultur û zimanê xwe meriv ji halê berê cuda dibe. Binêre, dema dijmin dixwaze kurdayetiyê wenda bike, pêşiyê dike ku ziman û kultura xwe bi te bide hînkirin. Ew ne li hemberî xwendina te ne. Çiqasî dixwîni bixwîne. Lê ne bi zimanê xwe.

Li gundan dibîstanan çêdike. Lewra kurdên nexwende hîn kurd in û kurd dimînin. Lê yekî ku di dibîstanên wan de bixwîne, bi ziman û kultura xwe nizanibe, ka çi kurdîtiya wî dimîne?

Pîra min kurd bû û hew! Kurdekî kurdî nizane, ji kultura xwe dûrketiye, psikolojiya xelkê kurd nizane... bifikire ku Mem û Zîna me tune, di şev û şehiyên me de sitran û govendên kurdî nabin, di civatan de henek û zargotinên

folklorîk tune... tiştên ku me bi jiyana kurdî ve girêdide ev tişt in.

Loma daxwaza min ew e ku hemû kurdên siyasî xebatên xwe bi zimanê kurdî bikin. Bila, kêmqewet be. Rast e, gelek çetin e ku meriv dîtina xwe ya siyasî, aborî bi kurdî bibêje û bide fahmkirin. Lê em dikarin bi gotinên xwe yên sade û sivik dest pê bikin.

Bi tirkî, erebî, farisî û ûrisî nivîsandin çiqas xweş û baş dibe bila bibe, bi van zimanan nivîsandin me ji hev dûrdixîne û zimanê kurdî ji kêmbê, kurdayetî wenda dibe.

“...Yekbûyin tenê bi daxwaza meriv çênabe. Ev girêdayê kamilbûna entellektueliya wan şexsan e. Entellektuelî û xwendina meriv têrî hinek tiştan nake. Şexs divê bi xwe kamil bibe, bigêhîje. Bigêhîje ku daxwazî û pêwistiyên milletî, ji yên wî berztir û giringtir e... „

Berbang: Di nav kurdên Sovyetê de, xwendin û nivîsandina bi kurdî di çi merhelê de ye?

Dr. Celilê Celil: Zimanê me li gunda gelek xurt e. Ji bo xwendin û nivîsandin di dibîstanan de heta koma 8'an zimanê kurdî derbas dibe. Wekî din, nivîskar, helbestvan û wergêrên me hene kitêban çap dikin. Wek rojname, Riya Teze dertê. Ango xwendevan ji hene û tê xwendinê jî.

Li Ermenistanê koma kurdzaniyê heye ku tarîx û edebiyata kurdî bi rewşeke ilmî dizane. Lêkolînî ilmî dikin û weke pirtûk çap dikin. Ev tiştên ha bîrûbaweriya kurdayetiyê li ba me kêmbûn, lê xurt dikin.

Berbang: Beriya ku tu werî Swêdê, li gor kovar, rojname û weşanên ku li vir derdiketin û digihîştin destê we, rewşa kurdên li vir çi bi we dida zanîne û piştî ku tu hatî te çawa dît?

Dr. Celilê Celil: Li wir li sovyetê min dizanîbû ku kesên me yên siyasî ji neçariyê, mecbûr mênê û berên xwe dane

welatên xerîb. Swêd jî yek ji wan welatên xerîb e. Weşanên ku digihîştê destê min, ez pê gelekî kêfxweş dibûm, gelekî! Kurd ji Kurdistanê dûrketine lê nêzîkê kurdîtiya xwe bûne. Rewşa weşangeriyê dide xuyakirin ku zimanê kurdî ê li ser lingên xwe bisekine, ciyê xwe bistîne. Ev bawerî bi min re çêdibû û ne tenê bi min re, herweha bi gelek kesên din re jî.

Ez dibînim gelek xebatên weşangeriyê weke profesyonelî dibin. Bi riya krîterên berhemên hêja, tiştina derdikevin. Lê tenê tiştê ku min dipa û nedît, ev e: Dibînim, çi li Swêdê, çi li Kurdistanê jiyaneke civakî bi hev re çênebûye. Min ev dît. Individualîzm gelekî li pêş e. Bi awakî baş karên indîviduel tên kirinê. Kovar, rojname, pirtûk tên çapkirinê. Karên hêja ne. Lê ku evên ha bicivin ser hev, xebat û xurtiya xwe yek bikin, ew ê pêşdetir û çêtir bibe.

Berbang: Di vî rewşê de nivîskar, lêkolîner û xebatkarên kultura kurd ji welatê xwe dûr in. Di nava ruhê welatî de najîn. Berhemên ku bête afirandin, aya ew ê çiqasî bi realîta welêt bikeve?

Dr. Celilê Celil: Pirs ziman e. Ku meriv bi zimanê xwe bizanibe, ne astengeke mezin e ku ji welatê xwe dûrketibin. Şert û îmkane ku li ser krîteriya berhemên hêja dikarin xwe baş bigêhînin, zanebûna xwe bi pêş bixin. Ku meriv zimanê xwe bizanibe, dikare ji folklorê kurdî jî îstifade bike.

Berbang: Piştî ewqas kovar û pirtûkên bi kurdî derketine, di vî warî de noxteyek muhîm hatiye rojeva munaqaşê: Hin heval dibêjin berhem bila bi kurdî be çi dibe bila bibe, hin heval jî hene dibêjin zimanê kurdî ji wê merhelê derbas bûye û êdî divê berhemên hêja bînin nivîsandin û çapkirinê. Li ser vî noxte dîtina te çi ye?

Dr. Celilê Celil: Ez tîngîhîjim. Meriv çima bi awakî dogmatîk bibêje bila di halê berê de be. Na. Bi vî awayî pêşdeçûn çênabe. Nivîsandin, xwendin û dem her bi pêş de diçe. Em ê çima bibêjin kî çi dide bila bide. Ku başên me li holê hebin, çima dest bavêjin yên xirab. Madem başên me hene, bila yên xirab jî lê binêre, bixwîne û xwe jî bigihîne. Ku bi qasî yên baş xwe nagihînin, wê çaxê yêb xirab ji me re ne lazim in. Bila neyên nivîsandin. Na, ez fahm na-

kim! Lê tişteki din ji heye, ku çêtir tunebe, bila yên xirab bêne nivîsandinê. Yên ku bibêje baş tune û bila xirab ji neyête nivîsandinê, ev nabe, ne rast e. Mesele ev e.

Berbang: Bi ya te nivîsandina bi kurdî di çi merheft de ye?

Dr. Celilê Celil: Tiştê ku ez ji van salên dawîn fahm dikim, tendensek çêbûye ku bi kurdî gelek tişt têne nivîsandin. Li salên buhurî, zimanê kurdî pir xurt bûye. Naha êdî pirtûkên wek romanên têne nivîsandin û têne wergerandin. Ev tişteki gelekî girîng e. Ev ji dide xuyakirin ku kurdî wek zimanekî edebî cî dide xwe. Wek ku ez dizanim hevalên kurd dest pê kirine berhemên klasîkên rûsî û nivîskarên tirkan werdigerînin, hin ji wan wek pirtûk çap bûne. Merhela nivîsandina bi kurdî li ciyekî baş û ber bi pêşketine ye.

Berbang: Peyv hate ser wergerê, loma ez ji dixwazim bipirsim: Klasîkên edebiyata ûrisan di edebiyata dunyayê de li rêza pêşin cî digire. Aya heta nuha nimûnên klasîkên ûrisan ji hêla kurdên me yên li Sovyetê, hatine wergerandin?

Dr. Celilê Celil: Ez ji we re bibêjim. Pêşiyê divê em di warê rol û girîngiya tercumê de serê xwe zelal bikin. Ji bo edebiyateke ku em bibêjin hîn teze gulvedide û dixwaze li ser lingan bisekine, gelekî ferz e ku klasîkên bi nav û deng tercumeyî wî zimanî bibe. Çima? Çimkî klasîkên dunyayê dide zanîn ku ew bilindtirîn edebiyat e. Dema yên ku ji wan klasîkan werdigerînin zimanê xwe, herweha dixwazin bidine xuyakirin ku zimanê wan jî, wan edebiyatên bilindtirîn di hewîne. Rast e, wergerandin çetin e. Lewra nivîskarê berhemên klasîk nivîsarên xwe li gor zimanê tercumeyî nêvîsiye. Wî bi zimanê xwe nivîsandiye. Lê wergêr çi dike, difikire, xwe dêşîne ku cumla nivîskarê klasîk çawa bi zimanê xwe bi cî bike. Ji hêla bikaranîna zimên de divê tercumeyî jîr be.

Berbang: Dema meriv berhemekî werdigerîne ser zimanê xwe, gelo meriv dikare bibêje ku ev berhema bû berhema edebiyata xelkê min jî?

Dr. Celilê Celil: Helbet. Wergêr du tiştan dike. Pêşiyê tu zimanê xwe bi pêş de dibî. Ya duduya tu kultura xwe digîhîni kultura milletê din. Kultura wan

nêzikî kultura milletê xwe dike. Di navbera milletê din û xelkê xwe de pirekê ava dikî. Di zimanekî de werger çiqas pir bin, dewlemendiya wî zimanî jî ewqas bilind e. Nuha tişteki ecêb e ku gelek klasîkên dinyayê hene ku hîn nehatine tercumekirinê. Şekspîr bi kurdî tune ye. Kubarbûna her milletî ye ku Şekspîr bi zimanê wî hebe.

Li Sovyetê li ba me gelek ceribandin hene. Ji rûsî, ji ermenî, ji gercî tiştina hatine wergerandin. Lê tu bibêji li ba me wergerandin bi xurtî pêş de diçe? Na. Lê bila bereketa destên wan kesan be ku Pûşkîn, Tolstoy, Çêxov, Yaşar Kemal, Azîz Nesîn wergerandine zimanê kurdî. Bi rastî jî dema ku min Pûşkîn, Çêxov bi kurdî dît, min got şikir ji Xwedê re ev klasîkên bi nav û deng bi kurdî jî derketin. Ji bo ku min zimanê van klasîkên ûrisî dizanibû û rewşa min jî dest dida ku ez bidime ber hev, min rabû da ber zimanê orijînal. Bi qasî ku wergêran ji ber zimanê duduyan wergerandibûn, werger ji orijînalê xwe dûrneketicibû. Xuya dikir ku bi zimanê duduyan (tirkî-swêdî) jî bi awakî bilind hatibû wergerandin. Li ser van herdu klasîkên ku bi kurdî çap bûbûn, min di Riya Teze de du maqele nivîsand, min bimbarekiya xwe dan nîşandanê û min dixwest ku ev karê wergerê di nava kurdan de ciyê xwe bigire û ne tenê

klasîkên ûrisan herweha yên ewrûpî û welatên cînar jî bêne wergerandinê. Gelek nivîskarên ku îro dijîn, hene. Ku meriv berhemên wan wergeranda kurdî, ew ê ji bo kultura kurdan bibûya propogandîstên dilovan.

Berbang: Mamoste, tu li ser Berbangê çi difikiri?

Dr. Celilê Celil: Em kêfxweş dibin dema ku dikeve destê me, em dixwînin, em pê şarîza dibin ku rewşa jiyana kurdên Swêdê di çi merheft de ye, çi dikin, çi dibe, heta derekê çawa dijîn.

Berbang: Ji bo çêtirkirina Berbangê pêşniyarên te hene?

Dr. Celilê Celil: Belê. Rewşa kulturî û edebiyata kurdên li Swêdê zêdetir bête diyarkirin, ew ê baştir bibe. Ji bo pêşdebirina edebiyatê ku programeke armancî hûn bidine ber xwe û di rûpelên Berbangê de cî bidinê, ew ê çêtir bibe.

Ji hêla teknîkî û çapê de kovareke baş e. Ez bawer dikim ku ji bo we çetin e, ku bi du tipan têne nivîsandin. Ez nizanîm hûn çawa dibînin, lê ku we dîsa bi hev re lê wek du kovarên cuda cuda çap bikira! Ev yeka me ji hev dûrnaxîne, lê ji hêla çap û teknîkî de rihet e.

Ez pîrozî û bimbarekiyê li hemû xelatkarên Berbangê dikim û sipas.

Berbang: Em jî gelek sipas dikin.

Kasete 2.

ya

DELAL

derket

Li komel û pirtûkxanên
Kurdan bipirsin!

Anons

Quncika Tenduristî

SERÊŞ

Dr. Celadet Seîd

Li gundek pîrek û çend lawên xwe dijîyan. Şikir hêdî hemû lawên pîrê mezin bûbûn, zewêcî bûn û bûbûn xwedî kom û kulfet. Piştî malxweyê malê çû rehetê, pîra jinebî li ser zarokên xwe rûnişt wan xwedî kir û mêr nekir. Ge têr ge birçî, nano-ziko çendik çendsal îdara malê dibû, heta van bûkên bêbab yek bi yek hatin mala wê û hêdî gezek nan lê zêde didîtin. Di destpêkê da lawên pîrê guhên xwe nadidan jinên xwe, lê belê hêdî-hêdî jin ketin bin wan û wan xirandin. Bûkan lawên pîrê li himber wê sor dikirin. Hêdî her roj bihevçûn û xirecir di malê da kêman nedibû. Tiştê ku ji destê jîra belengaz dihat ew bû ku wê her roj biçûya di quncikek xanî da rûništa û hêdî hêdî ji halê xwe ra bigirîya.

Werhasil ezê çî serê xwendevan biêşnim, bi vî awayî sal-zeman derbas bû û bi pîra meya delal ra serêşekî gelek giran peyda bû. Ne bi roj ne bi şev hedana pîrê ji ber serêşê tune bû. Ne ziyaretên tîrb û qubên seyîdan û ne jî nivîştên mele û şexan serêşa pîrê kêman dikirin. Rojek gundî li hev civîyan û ji lawê pîrê yê mezin re gotin: "Malneke-to hûn ji xwedê natirsin, hûn çima li dîya xwe napirsin! Xwedê derd daye derman jî daye. Ka wê bibin bajêr ba hekîmek û dibe ku xwedê lê bê rehmê û dermanên wî lê bèn." Li ser van gotin û gazindên gundiyan lawên pîrê rabûn û pîrê birin bajêr, ba hekîmekî. Dereng berî êvarê tev ji bajêr vegeyîyan. Gun-

dîyek çû pêşîya wan û ji pîrê pirsîn: "Pîrê tu çûyî ba hekîm, gelo hekîm ji te ra got çî û çî derman da te?". Pîrê li gundî zivirî û got "Lolo lawo çî hekîm çî hal. Tew ji xwe guh neda min. Min got serê min diêşe, ew rabû derzîkî li qorika min xist."

Heqê pîrê hebû ku gazinda bike. Carrek, ji xwe ewê û hekîm ji zimanênhev fahm nekiribûn. Ji xeynî vê, dîtî û hêvîyên pîrê û hekîm li ser serêşê û dermankirina serêşê ne wek hev bûn. Em çiroka pîrê li vir bihêlin û werin li ser pîra xwe, pîra serêşê.

Laşê meriv li hember tahlûkekî yan jî li hember nerehetîkî bi hinik nişanan bala meriv diksîne. Êş bi xwe jî yek ji van nişanan e. Wek nimune, gava ku destê meriv, bêhemdî, bi soba germ va dibe, ji bo meriv xwe biparêze pêra-pêra laşê meriv bi êşek (şewatek) tûj bala meriv diksîne.

Serêş ji curekî êşê ye. Hemû nerehetiyên ku tu karibî bînî bîra xwe, ango ji nexweşiyên bigre heta pirsên siyasî, aborî, civakî, ahlaqî û hwd, dikarin bi meriv ra serêşê çêkin. Lê belê sedemên serêşê çî dibin bila bibin, êş dîsa jî tê di serê meriv da rûdinê. Ji serêşê carna meriv dibê qey "wê serê meriv biteqe" yan jî "mêjî yê meriv wê belav bibe."

Wek di her warî da, di warê serêşê da jî zanebûn tîrs û xofa meriv kêman dîke û meriv baştir dikare rêyek ji bo serêşa xwe bibîne.

Gelo çend cure serêş hene?

Ku meriv guh nede serêşên hûrik-mûrik, sê cure serêşên bijare hene. Serêşa "tabî", migren û serêşa stresê. Gelek muhîm e ku meriv pê zanibe ka dirûbê serêşa meriv û kîjan ji vana bi hev dikeve.

SERÊŞA "TEBÎ"

Sedemên vê serêşê hinek rewş û nexweşî in. Bi kurtî hinik ji wan ev in:

Serêşa ji çavan: Xebata ku pir nêzî çavan be û bi balkişandinekî deqîqî be, kare bi meriv ra serêşa çêke. Wek nimune, bi jinek ku ji sibê heta êvarê li ser xalîçe û nexşan dixebite re, bê şik wê serêş çêbibe. Gava ku dijronahîya çavên meriv da kêmasî hebe yan jî di dereca berçavka meriv da xeletiyek hebe, dibe ku bibin sedemên serêşê. Bi hinik merivên navçe re yan jî bi pîr û kalan ra carna tezyîqa çavekî wan pir

zêde dibe û dibe sedemê serêşek dijwar. Ji xeynî ev serêşa bi nişkava li paş çavekî, nexweş bi wî çavî baş nabîne û li dora lembe û ronahî yê dîn xelekên bi rengîn dibîne. Nexweşê bi van nerehetiyên divê here ba hekîmek.

Serêşa ji enfeksiyonan: Hemû nexweşiyên bi taya bilind karin bi meriv ra serêşê çêkin. Wek nimune, gava meriv bi zekemê dikeve, carna li kêleka tayê bi meriv ra serêşê û êşa rehên dora stuyê meriv jî çêdibe. Serêşa bi dillihevketin, vereşandin, bêtaqetî, xewmaşî û meyla ber bi xayîz bûnê ve, dibe ku rewşek xeter be û divê meriv bi lez nexweş bibe nexweşxanê.

Serêşa piştî derb li serî xwari: Bi derba li serî carna mêjîyê meriv çelq dibe. Di rewşek weha de, serêşî demek dîrûdirêj piştî derbxwarinê jî dibe ku bimeriv re bimîne. Sedemên vê serêşê, li got hinik lêkolînan bêtîr ruhî (psîkolojîkî) ne. Ango piştî mêjî çelqbûnê di mêjîyê meriv de zerar an jî xesarek daîmî namîne. Lê belê yê ku bi serêş pîr an jî kal be, divê here ba hekîmek û muayene bibe.

Çend sedemên di yê serêşa "tebî": Li ciyê kar zêde teqe-req yan jî hink av û bêhnên kîmyayî yê ji bo sihetê nebaş, dikarin serêşê çêkin. Rojek piştî araq vexwarinê carna serê meriv diêşe. Westandin, tansiyona (tezyîqa xwînê) pir bilind, mihandina movikên hestiyên stuyê meriv jî ji sedemên serêşê ne.

Çend tedbirên li hember vê serêşê: Ya herî baştir ew e ku meriv li sedemên serêşê bigere û bibîne û paşê jî li himber wan tedbiran bistîne. Wek nimune, gava ku ronahîya çavên meriv kêman be, divê meriv jixwe ra berçavkek peyda bike. Derheqê çend rewşên xeter li jor min behskir ku divê meriv nexweş bibe ba hekîmek an jî nexweşxanê. Ji bilî van rewşan, meriv dikare hinik heban (wek Aspirin an jî Alvedon) li hember serêşê biciribîne. Ku van dermanan tu feyde nekir, here ba hekîmek.

MIGREN

Migren serêşek taybetîye û gelek çetîn e, li belê bê tehlûke ye. Serêşa mîgrenê wek serêşek ku gumînî jî serê meriv bîne an jî ku wek di serê meriv da çik bide ye. Hinik kesên bi migrenê, dibêjin ku serêşa mîgrenê wek ku

"bizmar di serê meriv da bê kutandin" ne. Ev êş pîrî caran alîkî serê meriv digre û di enîya meriv de an jî li dor cênîk û paşserê meriv de rûdinê. Ev serêş bi nobetan (krîzan) tê û di navbeyna 4-24 saetan dom dike. Mîgrena sê caran ji mêran bêtir bi jinan re peyda dibe. Di eynî malbatê da dibe ku mîgren bi çend kesan re hebe û ji ber vê yekê jî hinik li ser munasebeta di navbera mîgren û îrsiyetê de jî disekin.

Du tîpên mîgrenê hene: Mîgrena normal û ya klasîk. Di mîgrena klasîk de, 20-30 deqîqe li pêş serêşê, li ber çavên meriv pirtikên biriqandî çêdibin an jî li ci û tiştên meriv lê dinêre hinik nuqte û aliyê wan xuya nakin. Li kêleka van nîşanan, kêma cara jî li pêş mîgrenê, nivê laşê meriv piçek dixurê, çik dide an jî niv-ditevize û carna jî meriv gêj e, bêhizûr e, xwehdide û serê dilê meriv dixewire. Di mîgrena normal de meriv berîya serêşê bi tiştekan nahise. Ango mîgrena normal nişkave, bêyî ku tu nîşanan bide, bi serê meriv digre. Bi serêşê re dillihavketin, vereşandin, hesasiyeta li himber rohnî û dengên bilind, musterekan herdu tîpên mîgrenê ne.

Sedemên mîgrenê çi ne?

Krîza mîgrenê, her çiqas di mîgrena normal de berîya nobetê xwe eşkere neke jî, lê belê berîya ku serêş xwe nîşan bide dest pê dike. Rehên xwînê, yê wî aliyê ku wê serê meriv biêşe, xwe diguvêşin hev. Sedemên vê guvaştinê ku qasî rojek didome, îroj baş nayên zanîn. Gava ku wan rehên xwînê dîsa xwe sist dikin û fireh dibin, ew serêşa mîgrenê ku min li jor salox da, dest pê dike. Destpîka krîza (nobeta) mîgrenê bi hinik faktorên din va jî girêdayî ye. Ka em bîstekî li van faktorên hûr bibin:

Faktorên ku karin serêşa mîgrenê bidin destpêkirin:

- * *Bêhizûrî, hêrs, tirs û xof, bêxewwî an jî kêmxewî û hwd*
- * *Hinik xwarin û vexwarin, wek penîr, fêkî (hirmê), şeraba sor, çoqulat, şîr û hwd*
- * *Rewşa hewa yê; wek, ba û bager, serma, zêde germî û rutûbet.*
- * *Birçî mayîn, derengxwarinê xwarin an jî li ser danek da qebazdan.*
- * *Duyê çixarê, bêhna parfûm û avên paş rûkurkirinê, spreya por.*
- * *Ronahî ya ji tava tûj, ji televîsyon*

û sinema yê, çavên baş nabînin.

* *Bi cilketina pîrekan re, krîza mîgrenê dibe ku dest pê bike.*

Meriv çawa dikare pêşî li krîza mîgrenê bigre û wê derman bike?

Bê şik, berî her tiştî divê van faktorên jorîn her tim di bîra meriv da bin û meriv xwe ji wan dûr bike. Wek nimûne, divê meriv li ser xwarin, vexwarin û razana xwe sersarî neke. Ango, divê meriv di wextê da bixwe, vexwe û razê. Nimûneyek din, gava li derva ba û bager hebe, derva sar be, meriv dikare kumek bide serê xwe. Îdman (jîmnastîk) taqeta meriv li hember nobeta mîgrenê qewîmtir dike û dibe ku jimarên nobetan kîmtir jî bike.

Hinik dermanên ku bê hewcedarî ya reçeteyek meriv dikare bikire, wek Aspirîn û Alvedon, tu dikarî li himber serêşa xwe bi kar bîni, bi kêmasî demek biceribîni. (Ku ser dilê te tîrş dibe, tu diperçîftî an jî kevçika dilê te diêşe, Aspirînê bi kar neyne!)

Gava tu di şikê da bî, gelo serêşa te mîgrene an tiştekan din e, wê demê divê tu herî ba hekîmek.

Dermanên mîgrenê du cure ne: Yê jî bo pêşî li nobeta mîgrenê girtinê û yê jî bo nobetê bi xwe ne. Ger bi te re mehê jî sê caran bêtir nobeta mîgrenê çê dibe, wê gavê divê tu her roj derman bixwî.

SERÊŞA STRESÊ

Piranî ya serêşan dikevin vê grubê. Wek teziyîq û guvaştinek li pişt çavan, li ser enî, argûşk (çene), stû û polên milan, ev serêş xwe nîşan dide. Li gel vê serêşe, bi dest şidandinê, carna meriv di koka porê xwe de an jî çemastû yê xwe de bi hesasiyetek dihise.

Ev serêş bi nobetan nayê, kare demek dûrûdirêj dom bike, carna kêma bibe, carna zêde bibe û meriv dibê qey yek serê meriv di êyanek (tasek) de dijdîne û diguvêşe.

Sedemên vê serêşê di jiyana meriv bi xwe da ne. Ji kêma ronahî ya malê, ciyê kar, ji çîr-çîr kirin û baş li ser hev rûneniştina herdû qorjên diranan bigre heta hemû pirsên civakî, siyasî, aborî, ehlaqî û kulturî (bi van va girêdayî; xizani, betalî, tirs, zulm û tadeyî yê...hwd) dikarin bibin sedemên vê serêşê.

Pirî caran, meriv bi xwe nahise ku ji

van sedemên jor, meriv di bin barek giran de ye, zorê dide xwe û gelek rehên dora stû û polên meriv her tim di bin van baranda şidandî û guvaştî ne.

Çend tedbirên li hember serêşa stresê:

Çu dermanên ku serêşa stresê ji binî karibin wenda bikin tune ne. Divê meriv, heta ji dest bê, xwe hînî dermanên eşbirrînê neke. Dibe ku van dermanan (heb û fitil) serêşa te piçek kêma bikin, lê belê ji ber ku sedemên serêşa te hê jî ji pîya ne, piştî tesîra heban wenda bibe tu yê dîsa derdê serêşê bikşîni.

Li ser jiyana xwe ya rojê bifikire û li sedemên dibe ku bi te re serêşê çêkin, bigere. Bê şik, ku ji destê te bê, ji bo serêşa xwe kêma bikî yan jî di bin kontrola xwe de bihêlî, jiyana xwe bi serûber bike, hinik guhertinan tê de çêke.

Gava ku te nihêrt wayê êşa serê te wê dest pê bike, meşek rojê qasî deh deqîqe (lê her roj bi muntezem, ne ku heftê carekî û bi saetan), ajotina bisqilê (duçerxê), qasek bazdan an jî bîstek çavên xwe germkirin dibe ku serêşa te siviktir bikin.

Bala xwe bide ka kîjan rehên te guvaştî ne yan jî bi şidandinê hesas in. Bi îdmanek (jîmnastîk) sivik tu dikarî wan rehan nerm û sist bikî. Ev rê, rê ya herî baş e ku serêşa meriv kêma dike. Ger bi van tedbirên li jor tu ji heqê serêşa stresê deneketî:

BILA DI BÎRA TE DE BE

Serêşa stresê û ya mîgrenê du serêşên muzmîn in, anga bê tedbir û dermankirin karin demek dûrûdirêj heta bi salan bidomin. Lê belê merivek bi serêşa muzmîn, di şertên jêrîn de divê here xwe rami hekîmek bide:

- * *Ku serêşa wî/wê çiqas diçe xerabtir dibe.*
- * *Ku bi serêşa, ku ne ji mîgrenê be, re vereşandin jê çêbibe.*
- * *Ku bi kuxukê, kenê, bêhnijandinê yan jî ku bi xwe şidandinê re nişkava serêş bi meriv re peyda bibe.*
- * *Ku bi serêş re guhertinên şexsiyettî û ruhî jî çêbibin.*
- * *Û ku bi serêşê re tevizandin an jî bêruhmayîna alîkî laşê meriv peyda bibe.*

KOVARA HAWARÊ

Cemşîd Heyderî

Bê guman dema mirov behsa roj-namegerîya kurdî bike, bixwaze yan nexwaze divê mirov behsa malbata Bedirxaniyan jî bike. Ji ber ku wan di vî warî de serokqafletî û pêşengî kirine. Vêca madem ev mesele wiha ye û bi serê xwe nivîsandina Hawarê ku ji aliyê kesekî jêhatî, zanayekî mezin û welatparêz û dilsozekî wek Celadet Bedirxan ve dihat meşandin, wezîfe hîn girantir e. Ca ji bo danexuyakirina rola Hawarê di dîroka kultur û rojnamegerîya kurdî de, eger bi çend gotinan jî be, wezîfa behsa binemala Bedirxaniyan dike ser milên me. Kovara Hawarê û xwediyê wê, mîratgir û berdewamkarê rêbaza yekem a rojname kurdî ye. Ev yek hêjayî gotinê ye, di vê kurtegotarê de, ku ji bo wan 23 hejmarên Hawarê hatiye amadekirin, cîyê wê nîne ku behsa dîroka Bedirxaniyan û rola wan di xebata asê ya gelê Kurd ji bo rizgarî û pêşxistina kultura neteweyetî de bikin. Ji ber ku her ferdek ji wê binemalê pêwistî bi çend lêkolînên kûr û berfireh heye ku tîrêj bixe ser xizmeta Bedirxaniyan ên têravkirina deravên ziman, edeb û dîroka Kurd, her wiha parastin û rizgarkirina keleşorên neteweyetî yên Kurd ji fewtandinê, li gel xebata wan a sîyasî ya ji bo rizgarîya Kurdistanê.

Rewşenbîrên Kurd ku navê van şexsîyetên han: Mîqdad Midhed, Ebdulrehman, Ebdulrezaq, Celadet, Kamuran û Sureyya .. û hw. dibîne, yekser ta-

bloya xizmeta wan kirine bi awayê hîva çardeh rojî ronahî xistîye ser dîroka kultura Kurdan, dibîne. Ger tu lêkolîn û nivîsandin li ser wê binemalê neyê kirin, tenê lista navê wan, pirtûk, rojname, kovar û gotarên wan nivîsandine û weşandine bête berhevkirin, di hecma pirtûkek mezin de cîyê wan nabe.

Ev hêjayî gotinê ye, ku Kak Mehmed Bekir wezîfa amadekirin û transkrîpkirina wan 23 hejmaran ji tîpên erebî li ser tîpên latînî û amadekirina wan di du cildan de daye ber xwe, cilda yekem li gel pêşgotinek 27 rûpel ve di sala 1987'an de çap kir û gîhand destê xwendewarên Kurd. Bê guman bi vê yekê Kak Mehmed Bekir karekî gelek hêja bi cî anî û jîyanek nû da Hawarê. Ew 23 hejmarên ku Kak Mehmed pêşkêşî xwendewarên Kurd kirîye, em hêvîdarin cilda wê ya duyem jî amade bike. Ev hejmarên han di muddetê 50 salan de ji aliyê Mamosteyê têkoşer û dilsozê Kurd Osman Sebrî ve ji şewitandin û wendabûnê hatibûn parastin... Mamoste Osman Sebrî wan hejmaran ji tîrsa dagîrker û rejîmên kevneperest, di kunên dîwaran, di bin erdê de veşart. Her çendin xwe ji destê dijmin neparastîye û ketîye destê wan û zindanan dîtîye û êşkence lê hatiye kirin, lê Hawar bi awakî wisa veşartîye ku dijmin tu carî bi ser nekeve! Ji bo ku rojek bê nivîşê nû yê Kurd ji dîroka kultura xwe bêpar nebe, mejîyê nivîşê

rojên bîn bi berhem û xezîneyên neteweyetî yên Kurd tîjî bike, bi berhemên nivîskarên xwedî armanc, pêşengên xwedî xizmeta ziman, edeb, folklor û dîroka gelê Kurd re dostan peyda bike.

Ji "Kurdistanê" Heta "Hawarê"

Eger em di demek kurt de jî be li wê qonaxa ku dikeve navbera derketina rojname Kurdistanê (1898) û kovara Hawarê (1932) binêrin, ji me re ronî dibe ku di navbera 36 salan de, hejmarek gelek zêde kovar û rojnamên kurdî li Kurdistanê û li derveyî Kurdistanê derketine, lê hejmarek gelek kêr ji van temendirêj bûne, hinek ji van jî çend hejmaran derbas nebûne lê rojnamên temendirêjên me jî hebûne.

Berî derketina kovara Hawarê du kovarên din jî li Kurdistana Başûr derdikevin, Zarî Kirmancî (1926 - Rewandîz) û Ronakî (1930-1935-Hewlêr), lê di perçên din ên Kurdistanê de çet rojname û kovarek aşkere nederdikevin. Piştî hatina Mîr Celadet Bedirxan li Kurdistana Rojava (25.8.1930) du sal şûn de, yekem hejmar a kovara Hawarê (15.5.1932) li Şamê derxist. Hawar, ji hejmar 1'an heta 23'an bi tîpên erebî û latînî çap bûye, lê ji hejmar 24'an heta 57'an tenê bi tîpên latînî hatiye çapkirin. Ev yeka han jî hêjayî gotinê ye bi hewl û xebata Kak Hemereş Reşo, di sala 1976'an de ew hejmarên bi latînî derketibûn hemû pêk ve li Berlîna Rojava cara duyem hatine çapkirin. Kak Hemereş, di pêşgotina çapê de xwendewaran agahdar dike ku hemû hejmarên wê li ber destê wî ne, lê ji ber ku ji hejmar 1'an heta 23'an bi tîpên latînî û erebî ne, her wiha tîpa "k" li gel tîpa "q" cî guhertîye, wek nimûne: gotina "Kurd" bi vî awayî nivîsandîye: "Qurd" an gotina "bike" kirîye "biqe", ji ber vê wan 23 hejmaran çapnekirîye. Mixabin Kak Hemereş bê heq xwendewarên Kurd ji van 23 hejmarên Hawarê pêpar kirîye, lê li gel vê jî karê Kak Hemereş Reşo cîyê rêzê ye û xizmetek mezin e.

Pêşgotina çapa Berlînê jî aliyê -

Xwedê jê razî be- Dr. Nureddîn Zaza ve hatîye nivîsandin. Lê gelek mixabin çî amadekerê çapê û çî jî Dr. Zaza di pêşgotinên xwe de, ne li ser jiyana Celadet û ne jî behsa cîyê Hawarê di rojnamegerîya kurdî de nekirine. Li vir cîyê wê ye ku em diqetê li ser lêkolîna Huseyn Hebeş a li ser Hawarê kirîye bikişînin. Ev lêkolîna han li Zanîngeha Moskovayê ye, heta niha bi kurdî nehatîye çapkirin, tenê kurtîya wê lêkolînê di sala 1982'an de bi Rusî ji aliyê Zanîngeha Moskovayê ve hatîye belavkirin.

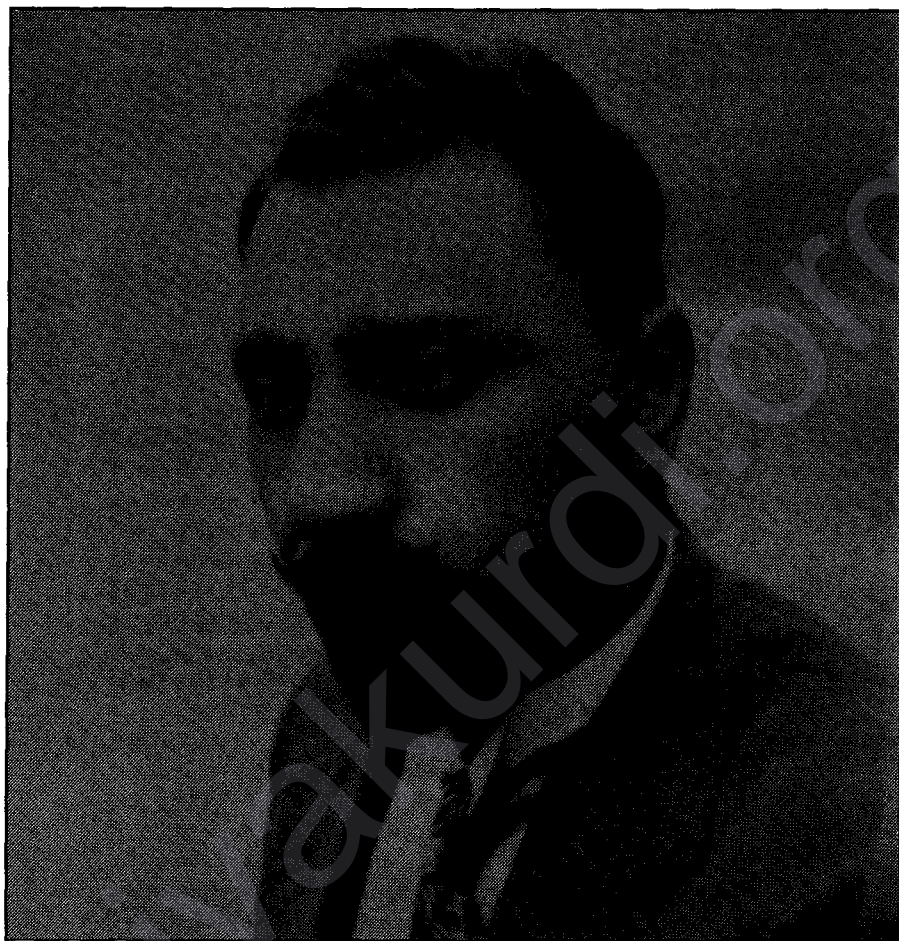
Armanca serekî ya vê gotarê ronîkirina du xalên girîng ên wan 23 hejmarên bi tîpên erebî û latînî hatine çapkirin e:

1) Girîngîya derketina Hawarê bi du tîp û du lehçan.

2) Beşdarbûna nivîskarên Kurd ên di perçên Kurdistanê yê din di Hawarê de nîne.

Yekem

Di dîroka rojnamegerîya Kurd de, Hawar yekem kovar e, ku bi du tîpan hatîye çapkirin, yanî bi tîpên latînî û yê erebî. Bi vî awayî jî Hawar yekem kovar e, ku bîngeha tîpên latînî di zîmanê kurdî de bi kar anîye û nivîsandîye. Lê fikra bikaranîna tîpên latînî di zîmanê kurdî de digihîje destpêka vê sedsala ha ku li ser rûpelên kovara "Rojî Kurd" ku problemên elîfûbaya nû hatîye munaqesekirin. Lê ev xewna han di sala 1932'an de, di kovara Hawarê de cîyê xwe digre. Li gor bawerîya zimannasên Kurd, tîpên latînî lêhatîtir e li gel qanûnên gotinsazîyên zîmanê kurdî, ji derveyî vê gawek e ji bo nêzîkkirina zaravên kurdî û zîmanê yekgirtî ya edebîyata kurdî. Dîyar e, Hawar di vî warî de rêxweşker bûye ku heta niha jî li Kurdistanê Bakûr û roj ava li ser rîya wê têt meşandin. Lê ji bo ku Hawar bi tîpên erebî jî hatîye çapkirin, ji bo xwendewar û nivîskarên Kurd ên li Başûr û Rojhilatê Kurdistanê re derî heta pişt hiştîye vekirî. Dîyar e derketina Hawarê di despêkê de bi du tîp û du zaravan, di dema xwe de, hengaveke mezin bûye. Ji bo

Xwedî û berpîsiyarê kovara Hawarê, Mîr Celadet Bedirxan

nêzîkkirina awayên dîyalektên zîmanê kurdî û peydakirina nasîyê di navbera nivîskarên herdu zaravên serekî yê zîmanê kurdî de.

Di hejmara yekem de, her çend bi du cur tîp derketîye, armanca xwe ya li ser belavkirina elîfûbaya nû ya kurdî (latînî) daye xuyakirin. Nivîskarên Hawarê ji hejmara yekem ve hewl dane, xwendewaran re awa û bîngehê bikaranîna tîpên latînî û prensîbên dabeşkirina tîpên dengdar û bêdeng ... h. w. d. bidin naskirin. Di hejmara yekem de, di derbarê elîfûbaya nû ya kurdî de, gotarek bi sê zîmanan belav kirîye -Kirmancîya jorê, tirkî û erebî-, her wiha armanca kovarê jî bi du zîmanan belav kirîye (kirmancî û erebî). Dîyar e armanca bi erebî belavkirinê ew bûye ku diqeta xwendewarên Kurdistanê Başûr bikişîne ser kovarê.

Wek me di destpêkê de behs kir, Hawar, hejmara yekem di 15.5.1932'an de derketîye. Di hejmara 3'an de ku 15.6.1932'an de derketîye, yekem nama pîrozbahîyê bi kurmancîya başûr belav kirîye, ev ku ji aliyê mamoste Hamid Ferec ve hatîye şandin û wiha dibêje : "... demek bû me çaverîya sitêrka Gelavêj a me Kurdistan dikir. Heta do me bi çavên xwe dît; ew jî kovara Hawar e ku çavê hemû Kurdekî ronî kirîye, hevîya me ew e ku bi ronîya tûrêjên xwe yê geş ve hemû Kurdistanê ronî bike...". Di hejmara 4'an de Hevîndê Sorî ku naznavê nivîskarekî Kurdistanê Başûr e, dibe yek ji wan nivîskarê Hawarê heta hejmara 23'an (yanî heta Hawar bi tîpên erebî têt çapkirin) bi berdewamî gotar belav dike. Ev yeka han hêjayî gotinê ye, ku ji hejmara 4'an şûn de

nivîsandinên kurmancîya başûr hêdî hêdî li ser rûpelên Hawarê çiyên xwe digrin. Xwediyê Hawarê û nivîskarên wê hewl didin ku ew nivîsandinên ji Kurdistanê Başûr dikevin destê wan, bi tîpên erebî û latînî çap bikin. Bê guman ev karê han rolek mezin ji bo hevnasîna nivîskarên herdu zaravan û nivîsandinên wan de listîye. Cara yekem çavên xwendewarên kurmancîya jorî bi berhemê nivîsandinên kurmancîya xwarê geş dibe û yê kurmancîya xwarê jî herweha ji yê kurmancîya jorî. Ji ber ku hinek ji nivîskarên Kurdistanê Başûr cara yekem li ser rûpelên kovara Hawarê tên saha nivîsandin û weşanan. Li Kurdistanê Başûr gelek bi germî pêşwazî li Hawarê kirine. Di hejmarê 5'an de pîrozbahîya mamosteyê dîroknivîs Huznî Mukrîyanî hatîye belavkirin. Sergotara beşê tîpên erebî ya hejmarê 6'ê Hawarê ji qeşema Mamoste Şakir Fettah e. Her wiha beşê latînî jî bi gotara Hevîndê Sorî destpê dîke. Şakir Fettah wiha dinivîse: "Hawar - dukeleke reş a ah û nalîna ji serpêhatîyên Kurd e...". Yan jî nivîskarek din di hejmarê 7'an de wiha dinivîse: "Dengê Hawarê ji Şamê di pişt wan deşt û çolên bîyanî ve têt guhên min û çîyayên me re derbas dibin, lê di dilê min de tesîra wê naguhere, ne tenê di dilê min de belko di dilê hemû Kurdekî de. Hêvîya gula çilmisî geş dîke. Mey-

la azadîyê teze dîke, me ji perîşanî û perçe perçetiya me dide hesandin".

Di hejmarê 8'an de nivîskarek ji Akrê bi naznavê Mamoste wiha dinivîse:

Hawar hate çîyayan
Deşt û gund pê lerzan
Banghî azadî Kurdan
Yekbûnî xweşî dilan
Kewte naw mal û xêzan.

Bê guman name û pîrozbahîyên van nivîskaran hîsa piraniya rewşenbîrên Kurdistanê Başûr a beramberê kovara Hawarê didin xuyakirin, bi taybetî yekem kovara kurdî bû li Suriyê dihat belav kirin û nivîskarê Kurdên başûr jî di pê dengê wê de hatine. Ev jî hêjayî gotinê ye, ku di wê demê de kovar û rojnamên kurdî tenê li Kurdistanê xwarê derdiketin û ew jî bi elîfûbaya erebî dihatin çapkirin. Dema Hawar bi tîpên erebî û latînî derketîye holê, vê yeka han jî hêvîyek nû ji xwendewaran re bexşandîye û ji bo qahîmkirina elîfûbaya latînî di zimanê kurdî de destpêk bûye.

Her wek me di destpêkî de behs kir, derketina Hawarê bi du elîfûbayê, çî ji bo hînkirina xwendewaran bi elîfûbayê be çî jî peydakirina nêzikahîyê di navbera xwendewarên herdu awayên berhem û nivîsandinên yek û du de, xizmetek bûye. Lê mixabin berpirsiyarên Hawarê ev karê han dirêj nedomandin, ji hejmarê 24'an şûn de Hawar tenê bi tîpên latînî derdikeve. Mixabîniya me ji ber wê nîne ku Hawar bi latînî derdiket, ji ber wê ye ku li Kurdistanê Başûr ev firseta han ji bo nivîskarên Kurd bi cî nehatîye. Bikaranîna elîfûbaya latînî, yan jî rewşa sîyasî ya dewleta Iraqê di vî warî de li pêşîya nivîskaran astengek bû. Vêca piştê vê Hawar tenê bi latînî derdikeve. Nivîskarên Kurdistanê Başûr ji kovarê dûr dikevin. Dîyar e ji ber wê nebûye ku nexwestine latînî pêşde biçê, belko nikaribûne latînî bixwînin. Eger Hawar bi herdu tîpan bihata berdewam kirin, xwendewarê Kurdên Başûr jê bê par nedibûn. Bê guman derketina Hawarê bi yek elîfûbayek, ji hejmarê

24'an şûn de, dibe asteng û pingar di pêşîya gîhandina netîcê yek ji wan wezîfên kovarê ku di destpêkî de dabû xuyakirin. Yanî nêzîkkirina herdu zaravayên zimanê kurdî û hengavek ber bi zimanê yekgirtî ya edebî ve.

Çiyê ecêbmayînê ye, çawan zana yekî wek Celadet gavek wiha avêtîye û elîfûbaya erebî rakirîye. Di wê demê de hîna ew rewş û zemîn ji bo xwendewarê Kurdên başûr û rojhilat peyda nebûbû, ne tenê rê nedabûn tîpên latînî belko her qedexê jî bû. Di vir de pirsek têt holê, gelo ji ber çî Celadet ev biryarê daye? Ji bo çî lez û bez kirîye? Ev yeka han hêjayî gotinê ye Dr. Nuredîn Zaza ku yek ji wan nivîskarê Hawarê bûye, di wê pêşgotina ji bo wan hejmarên Hemereş Reşo di sala 1976'an de çapkirî nivîsandîye, li ser vê tiştêkî nabêje.

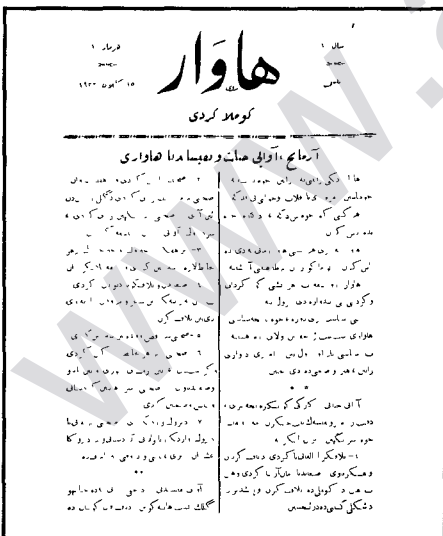
Duyem

Beşdarbûna nivîskarên Kurdistanê Başûr di kovara Hawarê de, wek di pêşî de behs kir, hinek nivîskarê Kurdên başûr cara yekem li ser rûpelên kovara Hawarê xwe bi xwendewarên Kurd dane naskirin.

Kovara Hawarê ji hejmarê 4'an heta 22'an, 26 babetê nivîskarên Kurdistanê Başûr belav kirîye, yan jî bi gotinek din nivîsandinên xwe ji bo kirmancîya xwarê amade kirîye.

Di van hejmaran de, hejmarê nivîskarê Kurdên başûr ji yê bakûr zêdetir e. Ji ber ku nivîskarên başûr di rîya postê de beşdarî nivîsandina kovarê kirine, berhemek wan a zêde neketine destê xwediyê kovarê. Hinek ji nivîskarên başûr naznav bi kar anîne ku gelek mixabin heta niha jî navê rastî yê wan şexsîyetan ji me re ronî nebûye... :

Hevîndê Sorî, Pîrot, Mamosta, Lawêkî Kurd, Xidok, Serjêr (li gor qe-neeta min ev gotina han bi şaşî hatîye nivîsandin, mimkun e rastîya wê Serdbîr be, ku seroknivîsarîyê dîke, seroknivîsar jî Celadet Bedirxan bûye, li gor bawerîya min wî jî kirmancîya xwarê wisa bi başî nezanîye, ji ber vê dibe nivîskarek ji Kurdistanê Başûr be

Bergê pêşîn ya Hawarê, bi tîpên Erebi

ku ev nasnava han bi kar anîye). Lê Hêmin, S, Lawêkî Kurd Perwer, Pîrot, Xidok mirov dikare her çend ji sedî sed nebe jî, di rîya awayê nivîsînên van nivîskaran ve navê van nivîskaran bibîne. Wek nimûne mirov dikare bêje Xidok, Huseyn Huznî Mukrîyanî (1897-1947) ye, çunkî nivîskarê navê wî derbasbû, çend nivîsînên din di kovara Dengî Gêfî Taze de bi vî navî belav kirîye, her wek Mamoste Kîwî Mukrîyanî jî* di nivîsandinek xwe de dîqeta vê yeka han kêşaya. Yan jî xwedîyê gotara "Mişûrî Dwa Roj" ku bi navê Lawêkî Kurd hatîye nivîsandin, jî Silêmanîyê ji Hawarê re hatîye şandin, jî nivîsandina qelesa Ebdulwahid Nurfî (1903-1944), yan jî jî yê Reşîd Necîb (1906-1968) derketibe. Li gor bîranînên Mamoste Nurfî Şaweys, ew nivîsandinên ku di salên siyan de bi navê "Hêmin" hatine nivîsandin, Mamoste Ezîz Şalî ye**, yan jî ew nivîsandinên bi navê "Mamosta" jî Akrê gotar ji Hawarê re şandiye, divê Mamoste Marîf Ciyawuk (1885-1958) be. Ji ber ku yê navê wî derbas bû di sala 1932'an yanî wê demê qaymeqamê Akrê bûye, her wek di kitêba Mamoste Elî Seydo Goranî "Min 'Îman Alî El-'Îmadîyye" de derbas dibe, ji ber ku Elî Seydo di wir de behsa Marîf Ciyawuk dike ku gelek alîkarî daye wan deman -1932'an-. Dîsa jî ez nikarim bêjim ev yeka han sedî sed e. Ew nivîskarên rasterast bi navên xwe gotar di Hawarê de belav kirine ev şexsiyetên han in :

Ebdulla Goran (1904-1962), Tewfîq Wehbî (1897-1984), Ebdulxaliq Esîrî (1897-1962), Tahir Fuad (?), 'Ewnî Koyî, Fayîq Bêkes (1905-1948), Pîremêrd (1876-1950) ... Ji derveyî van, Hawar di hejmara 4'an de şî'irek Hacî Qadirî Koyî di bin navê "Ey Kurdîne Woşyar Bin" belav kirîye, bi vê yekê jî derîyê belavkirinê ji bo zaravayê kurmançîya Xwarê vekirîye. Ew yeka hêjayî gotinê ye, desta nivîskarên Hawarê, yan jî baştir e bêjin Celadet Bedîrxan, hewil daye piraniya berhemên kirmancîya xwarê ne tenê bi elifûbaya erebî belkî bi elifûbaya latînî jî belav bike, bi vî karê han jî xizme-

tek mezin ji bo nêzîkkirina herdu şeweyên zimanê kurdî kirîye. Her wiha bi giştî ji xwendewarên Kurd re zimanê edebîyata kurdî daye nasandin.

Curê wan babetên di beşê kurmançîya xwarê yên di Hawarê de hatine belav kirin:

Şî'ir, nesîr, name û silavname, di warê ziman û edebîyatê de lêkolîn, di warê civakî û perwerde de(ew ê cîyê ecêbmayînê ye ev yeka han e ku çîroka kurdî li Kurdistana Başûr di wê demê de serî hildabû, lê yek çîroka kurdîya başûr di Hawarê de nehatîye belav kirin).

Şî'ir û Nesîr

Di hejmara 4'an heta 22'yê Hawarê de 17 perçe şî'ir û 2 perçe nesîr hatine belav kirin, ji van :

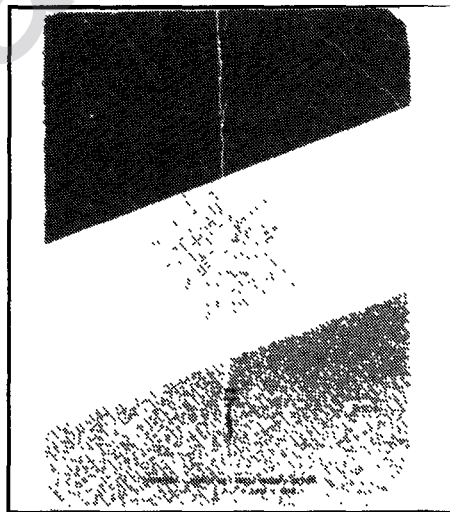
3 helbestên Ebdulla Goran û li gel 2 perçe nesîr.

4 helbestên Ebdulxaliq Esîrî.

Nimûnê nivîsarên bi nesîr ên Goran :

Çav...

Çav: du per in ji kitêbeke muqeddes, teji ye ji ayîna husn!.. Heqîqeta ruh e, sira dîl, razekanî derunî, bi herfa nur tê de nivîsandîye.... pişt re dête ser wesîfkirina curên çavan û wiha dinivîse : Wek şev reş in, hinek jî çêşnê pîroz hişin in, hinek çavê din jî hene tu dibêjî çavên bazê ne, wek yaqut agir

Ji hejmara 24 ta 57 an ya Hawarê di sala 1976an de careke din, pêk ve hatin çapkirin

ji wan dibarin.... (Hawar, hejmar: 12). Yan jî li ser rundikan (firmisk, êstir) Goran dibêje: *Dilopek av.. lê ji avê ronîtir, ji agir ronaktir, ji neşter tujtir..* (Hawar, hejmar: 13).

Di Hawarê de Name :

Di Hawarê de sê cur name hatine belavkirin :

- 1) Namên pîrozbahîyê.
- 2) Namên serxweşîyê.
- 3) Namên bi şî'ir hatine aristekirin...

Namên şî'ir di edebîyata kurdî de diçin digihin wan herdu camekeyî Nalî û Salim, lê di kovar û rojnamên kurdî de, cara yekem Mamoste Cîgerxwîn di hejmara 10'ê Hawarê de, name şî'irek arastê Ebdulxaliq Esîrî dike, di hejmara 14'yê Hawarê de jî Esîrî bersîva Cîgerxwîn dide. Ew yeka hêjayî gotinê ye, peywendîya gîyabî ya di navbera Esîrî û Cîgerxwîn diçe digihîja sala 1932'an, lê ev peywendîya wan dirêj dikêşe û piştî 26 sal li ser belavbûna vê şî'irnamê de, yanî di sala 1958'an de, piştî serkevtina şoreşa 14'yê Tîrmehê li Iraqê ku Cîgerxwîn bi naçarî ji Suriyê diçe Iraqê û di Enstîtutîya Ziman a Bexdayê de kar dike, vêca ew û Esîrî hevdu dibînin.. Cara dawîyê jî ew herdu şair hevdu li Kerkukê dibînin. Ev hevdujî jî vegera Mamoste Cîgerxwîn ji kongra mamostên Kurd a Şeqlawaya sala 1959'an ber bi Bexdayê ve, li ser rîya xwe li Kerkukê serîkî li Esîrî dide.

Di Hawar de Lêkolînên Di Warê Edebîyat û Zimanê Kurdî de

Li gor bawerîya min yek ji wan lêhatûtîrîn nivîskarên Hawarê ya beşê kurmançîya xwarê, Hevîndê Sorî ye ku rolek wî ya girîng di nivîsandina kovarê de hebû, bi taybetî di warê edebîyat û ziman de. Her çend heta niha jî navê wî nivîskarê me ji me re ronî nebûye, lê ez di wê bawerîyê de me ku Mamoste Refîq Hilmî be. Çunkî Refîq

Hilmî piştî durustbûna Partîya "Xoybûn" û berî wê jî li Tirkîyê nasbûna wî li gel Celadet Bedirxan hebûye.

Edebîyat

Hevindê Sorî di hejmarên 5, 7, 8 ê Hawarê de zencîrek gotar di bin navê "Edebîyatî Kurdî" de belav kirîye. Rexne û gilî li rewşenbîrên Kurd dike ku pitir girîngî dane zimanên bîyanî û ji bo edebîyata xwe tenekeşîne. Her wiha nivîskar, hemû cure nivîsek edebîyat nahesibîne, ji ber ku edebîyatê bi vî awayî tarîf dike : "ji gotin û bêjîngkirina tiştek pêk tê ku bi jîyanê ve girêdayîye û ku pêwistî jîyanê ye". (Hawar, hejmar : 5, 1932, rûpel : 2). Herwiha Hevindê Sorî dema ku tê ser new'ên edebîyatê dîqatê dikişîne ser stran, çîrok û edebîyata komedî, bi taybetî jî dîqatê li ser dramê dikişîne. Dema ku tê li ser edebîyata kurdî, dibêje ku edebîyata kurdî jî wek edebîyata cihanê bi stran û şî'r serê xwe hildaye... , Hevindê Sorî li ser nebûna edebîyata dram an komedîyê di nav Kurdan de bi vî awayî datîne: "Vêca çinku edebîyata komedî bi qewmê bilind a mutedî ve girêdayî ye û gelek pêwistî medenîyet e." (Hawar, hejmar : 7). Bê guman nivîskar heta derecek rast çûye ser meselê, ji ber ku peydabûna janerê nû di edebîyat de bi giştî peywendî bi dereca pêşkevîna civak û fikra civakî ve heye. Her gavek di pêşkevîna civakê de pêwistî naverokek nû ye, ew jî dibe sebêbê ji dayîkbûna formên nû ..., her çend ev prensîpa han li gel dayîkbûna janerê dram û komedî di edebîyata Yunanî û Romanîyan de li hev nagre, lê ji bo edebîyata gelek netewan karekterê geştî ye.. Ji van jî, bi awakî sade biçîma edebîyata dram a di folklorê gelek netewan de berçav dikeve. Di beşê sêyem a gotara Hevindê Sorî de, li gor bawerîya min, cara yekem edebîyata muqayeseyî ya Kurd ji dayîk dibe, çunkî nivîskar hewl dide Mem û Zîna Xanî li gel destana Yunanî Îlyada muqayese bike.. Bê guman muqayesekirina nivîskar ji bo van herdu destanan

peywendîya wê bi forma (pwême, melheme, destan) ve heye. Nivîskar her wiha dîqetê dikişîne ser destanên bi şî'r ên folklorî, wek nimûne ji van: şî'ira "Leşkrî" yan beyta Leşkrî ya li ser Mîrê Herîrî û "Xanzade Xatûn", di gotara xwe de, naveroka destana "Leşkrî" pêşkêşî xwendewarê Hawarê dike. Hevindê Sorî di hejmara 16'ê Hawarê de di warê yekgirtina ziman de anketekî ji xwendewarê Hawarê re amade dike û tê de van pirsên li jêr dike :

1) *Zimanê kurdî çawan saf û pak têt kirin?*

2) *Şêwe û Lehçên Kurdistanê çawan nêzîkî yekûdu têt kirin?*

3) *Zimanê kurdî çawan pêş dikeve?*

Bê guman ew sê pirsên Hevindê Sorî 57 sal berî niha ji xwendewarê kurdî kiriye, niha jî bersiva wan a temam nehatîye dan û çîyê li ser axiftinê ye di nav civak, dezge, komel û rewşenbîrên Kurd de. Di hejmara 21'an a Hawarê de, nivîsandînek bi naznavê "Lawêkî Kurd" ku di hejmarek din a Hawarê de her bi vî navî nivîsandînek belav kirîye, di bersiva wan pirsên jor de dinivîse û çend ji bo damezrandina komelek bijar çend pêşniyar pêşkêş dike û wiha dibêje : "Hemû çiçeşq ve komelê pêwîst e li gundan bigerin û gotinên xas û xwaşik ên kurdî peyda bikin... li jor û xwarê Kurdistanê û kovarek taybetî bê belavkirin" û her wiha dinivîse : "Damezrênerên vê komelê piştî li ser sekinînek gelek zêde ji bo nivîsandîna ferhengê kongreyekê çêkin û herçi kelimek xweşik a jor û xwarê heye helbijêrin û ferhengê amade bikin". Pişt re nivîskarê navê wî derbasbûyî pêşniyar dike ku li ser bingeha helbijartina gotinên pîrr me'na û li ser "usula îmlayê Tewfîq Wehbî Beg û Bedirxanîyan bê durustkirin", lê di warê nivîsandîna latînî ve wiha dinivîse: "Dema ku em serbest bibin, em dikarin latînî binivîsin".

Di derbarê zimanê yekgirtî de Pîrot di Hawarê, hejmara 10'an de gotarek

belav kirîye û wiha dinivîse: "Li gor bawerîya min berî hemûtiştî wezîfa xwendewarên Kurd, hewl û bizavdane ji bo yekxistina lehçên zimanê kurdî. Li gor qeneeta min kovara Hawarê di vî warî de dikare alîkariyeke baş bike". Ji derveyî vê Pîrot di derbarê ferheng û yekîtiya zimanê kurdî de gelek pêşniyarên girîng kirine. Vê jî daye nîşan ku eger Hawar ji bo demê din li ser wê rêbazê berdewam be: "Ew dem lehçeyek muşterek a kurdî dadimezire û ji bo hevdu têgihîştinê, em mecbur nabîn feydê ji zimanekî ecnebî (xerîb) werbigirin".

Ew yeka hêjayî gotinê ye ku di hejmara 15'an a Hawarê de, nivîskarê bi naznavê "Lawêkî Kurdperwer" gotarek rexneyî li ser Mamoste Tewfîq Wehbî nivîsandîye. Dîyar e li gor qeneeta wî lawî Kurd wisa bûye ku Tewfîq Wehbî çûye Surîyê û dixwaze şeweyê Silêmanîyê li ser hemû Kurdan ferz bike, ji ber vê bi xeyîd wiha dinivîse: "Gelo dixwaze rasterast şewa Silêmanîyê ya deh hezar kes li ser, bi ser şewa şeş mîlyon Kurmancî bixe". Lê di bersiva Hawarê de ji me re ronî dibe ku wê demê, tenê şevêkê li Şamê dimîne û pişt re vedigere û qet peywendî bi wê ve nîne ku bi şewa Silêmanîyê nivîs di kovarê de belav dikir.

Bê guman nivîsandînen li ser hemû babetên di Hawarê de hatine belavkirin, pêwistî bi lêkolînek fireh heye ku giringîya wê kovarê di dîroka kultura gelê Kurd de dîyar bike û rola xwedîyê wê Mîr Celadetê mezin û xizmeta wî jî Kurd û Kurdistanê re nîşan bide. Bê guman cara duyem çapkirina wan hejmaran ji aliyê Mamoste Mehmed Bekir ve, zindîkirina Hawar û Celadet e. Kak Mehmed bi vî karî wezîfek mezin a niştimanî ya pîroz pêk anîye û xizmetekê hêja ji nivşeyên nû û dîroka kultura me re kirîye. Ez hêvîdar im, ku nimûnen rewşenbîrên me yên wiha zêde bibin.

(*) Li gel vê jî, ez di wê bawerîyê de nînim, ku ew şî'ira bi navê Xidok di hejmara 10'ê Hawarê de ku hatîye belav kirin a Husên Huznî Mukrîyanî be.

(**) Nurfî Şaweyis, Bîreweryekanim, rûpel: 106.

ZIMANÊ ÇÛKAN

Di hejmara dawî ya Berbangê de, nivîsarek bi navê "Dîtîne ku her tişt bi min dest pê dike û ez yekemîn im!" çap bû. Nivîskar A. Tîgrîs pêşî li ser du tîzên hawirdoran û perwerdevan bi kurtî disekine û dawî jî, wê bi rewşa kurdan ya îro ve girê dide.

Helbet di warê rojnamevanî de an jî wekî nivîskarên meqalên cûrbecûr mafê herkesî heye ku dîtîne û fikrên xwe bo xwendevanan bigihîne. Mirov dikare rexne û dîtînen xwe û bi awayekî ciddî yan jî bi tinazî binivîsîne. Tişteki bingehîn e ku divê mirov diqet bike, gava îddiyên "tûj" hebin, divê babeta bûyerê bi nav, zeman, naverok û bi awayekî rast were pêşkêşkirin ji bo xwendevanan. Da ku kes û dîtînen ku tên behs kirin, rexne lê tê girtin yan jî tên îthamkirin bizanibin ku nivîs behsa wan dike. Heta mirov rê bide wan ku bikaribin xwe biparêzin. Yê girîngtir, xwendevan ji zimanê nivîsarê agahdariyek esasî bigre. Divê em ji bîr nekin ku xwendevanên rojnamên kurdan ji hemû kategoriyên civatê tên. Ji gundî, cotkar, ji ne xwende heta xwende û ronakbîr. Herkes ji nivîsaran bi eynî derecê fam jî nakin, her weha nikarin texmîn jî bikin. Ji xwe mana rojnamevanî ewe ku mirov bi nivîsarên xwe, yan bi nûçeyên taze yan jî bi dîtînen xwe perspektîfên fireh bide xwendevanan.

Em vegebin ser nivîsê. Nivîskar dixwaze bi 9 xalan dîtînen xwe li ser perçekî rewşa kurdan diyar bike. Peyv û termên ku hatine bikaranîn wekî li jêr nivîsandî ne;

"Kirinên ronakbîr û serokên kurdan"

"Serokên me xwenda ne", "Ew hebin her tişt hene, ew tune bin hiç tişt tune", "Li gor yekî", "Yekî din", "Hinek xortên xwendevanên kurd di 15-20 saliya xwe de ji welêt derdikevin", "Rojnamevanê kurd ê yekemîn ez im", "Min cara yekem ...Alfaba kurdî nivîsiye û çap kiriye", "Ji derê me sosyalîstên kurd tunin" û h.w.d.....

Li gor nivîsarê lazim e failên van îddia û îthamên hin "kes" hebin bi navkirî, bûyer bi xwe, kingê wan gotinan kiriye û delîlên din jî hebin ku baweriya xwendevanan pê were. Wek nimûne,

eger ez rabim bêjim, "îddia" bikim "derveyê min herkes derewan dikin" yan jî bêjim "filan kes (bi nav) li filan cî vekirî got ku; " derveyê min herkes derewan dikin", ji ber wî di "filan" cihê û "filan" wextê de li ber "wan" kesan vî gotinê kir. Helbet ferqek mezin di navbeyna wan herdu gotinan de heye.

Xalên ku A. Tîgrîs nivîsiye û bi awakî tevayî îşaret pê dike, îddiyên biçûk û ne girîng nînin. Lazim e ku xwedyên wan em bibînin û bila herkes jî ji wan agahdar bibin.

Mesela, kî ne ku, îddiyek vekirî kirine û gotine yan jî nivîsandine:

- Her tişt bi wan destpêkiriye û ew nebin tişteke nîne,

- Hebûn û dîroka kurd bi me/min destpêkiriye û bi min dê dom bike,

- Ji derê min sosyalîstên kurd tunin,

- Min cara yekem romana, alfaba kurdî nivîsiye, filma kurdî çêkiriye.

- Kî ne ew xortên 15/20 salî ku dibêjin; "zanabûna zanyarî bi min dest pê kiriye. Ji derê min herkes nezan e. Ez çi bêjim û çi bikim kes nikare rexne li min bigre. Ji ber ku cara yekemîn min vî sazgeha ha saz kiriye".

Berî hertiştî di karûbarên sîyasî, civakî yan jî îlmî de mirov nikare tinazê xwe bi emrên hin kesan bike. Gelek însan di emrêkî ciwan de, di warên cûrbecûr de rolên mezin listine. Lê, herweha gelek kes bi emrê jî temînatê tune ku ew hertişt rast dibêjin yan jî bi her awayî karê baş dikin. Li vir ya girîng ew e ku ew kes, di kîjan emrê de be bila bibe, ji bo menfeata gelê kurd xebat kiriye yan na.

Wekî din, gelek vekirî ye ku sazgehên demokratîk ên li Ewrûpê ji alî hêz û mirovên sîyasî hatine damezrandin. Yek an çend kes bixwazin gotinên weha jî bikin tu kes rênade ku platformên weha de ew bi ser kevin. Nimûnên vî jî gelek in.

Xuya ye, nivîskar A. Tîgrîs gelek vî pîrsê lêkolaye û vekirî dizane ku failên van îddiyan kî ne. Gelo ji bo çî jî xwendevanên Berbangê vedişêre? Em dikarin bi nivîsa xwe perspektîfê bidin xwendevanan, wan bidin fikirandin, lê ne ku em îthamên tûj bavêjin holê û

aktorên wan jî herkes li gora xwe peyda bike, kaosê ku ji xwe berê da heye, wê gêştir bikin.

Dîsa, ez dixwazim ji nivîskarê bipirsim, tu bi xwe ji vî gotinê çî tîdighîjî?

"Piştî van çend mînakên, mirov baş dibîne ku ji serokên polîtîk heta ên demokratîk û kesên ronakbîr ên kurd tev di yek dîtîne û mantiqekê de ne; her tişt bi min destpêkiriye û ez yekemîn im."

Ez bi xwe weha tîdighîm; hemû serokên polîtîk, demokratîk, hemû kesên ronakbîr ên kurd bê îstisna dibêjin ku "her tişt bi me destpêkiriye û em in yekemînê her tiştî".

Ez bawer im, fêda me gişa heye ku, em xwe ji îtham û îddiyên "tevayî" xilas bikin û bikaribin xwedyên fikrên çewt destnîşan bikin, da ku ew carek din fikir û ramanên xwe yê çewt nexin nav kurdan. Di aliyê din ve ez bawer nakim ku îroj fikrên çewt yê weha eger hebin jî, zêde îtibar û bawerî di nav kurdan da nagire û kes wan jî guhdarî nake. Kurd bi xwe wek netewe ji tiştên weha tûj hez nakin û bêtirs li dijî îddiyên weha çewt bi xurtî derdikevin.

Aliyê metot ve; nivîskarê maqalê dîyar e ji çend ronakbîrên kurd hêrs bûye lê bi vî nivîsê hemûyan girtiye li hember xwe. Serî wî de yek-dudo babetên weha ku bi cih girtiye, xwestiye wan hîn firehtir û mezintir bike, bi awakî sansasyon pêşkêşî xwendevanan bike. Ji serokên hêzan, rêxistinên demokratîk, ji nivîskar û rojnamevanan heta hemû ronakbîrên kurdan, tev xistiye yek kategoriyekê. Ew bi xwe tenê alîkî de, yê din hemû alîkî de û bi xwe jî hem sîyasethan, hem rojnemavan, hem nivîskar, zimanzan û hem jî ronakbîr. Wê gavê ji min re gelek xerîb tê ku kesekî xwedyê ew çend wasfên baş çawa ji destê A. Tîgrîs xilas bûye, bala wî qet neqşandiye. Li gor teoriya jor ku bi xwe pêşkêş dike, diviya bû ji bo xwe jî çend gotinan bigota.

A. Tîgrîs bi "zimanê çûkan" dipeyive. Bi tenê ew bi xwe failên "îddia" yê xwe nas dike. Ji bo ku xwendevan bikaribe baweriya xwe bi gotinên wî bîne, divê xwe hînî "zimanê çûkan" bike.

Keya İzol

Guhêrandina berhemên zargotinî

DI ÇANDA NETEWÎ DE KADASTROFEKE MEZIN Û GIRÎNG E.

amed tigrîs

Berhemên zargotinî (folklorî) bingeh û çavkaniyên ziman û wêjeya (edebiyata) devkî û nivîskî ne. Bi taybetî zimanê kurdî ku li welêt qedexe ye û ji ber vê yekê jî heta niha bi awayekî azad û serbest nehatiye nivîsandin.

Berhemên zargotinî malê gel in. Ew hilberînen kolektîv in. Her yek bi xwe xwedî dîrok û bûyerekê taybetî ye. Xwediyê jîyanekê dîr û dirêj e. Hinek ji wan malên cend sed an jî çend hezar salan in. Dibe ku temamiya berhemêke zargotinî, di carekê de jî ne hatibe afirandin. Gel skeleta wê bi ser û guh dike. Çerm, goşt û jîy pê ve dike. Paşê bi kinc û bergên rengîn wê dixemline û morî û rîşikan pê ve dike. Ew di pêvajoyekê dîr û dirêj de, li gor mercên jiyana civatê û bîrûbaweriya wê demê, karakter û formeke netewî digre. Xweza her yek li gor sosyo-ekonomiya dema xwe û li gor gels, lec û sergêjî, şahî û dilşadiyên dema xwe pêk hatine û tên. Ew her yek, bi xwe neynika dema civat xwe, deng hîs û daxwazên dema xwe ne. Her civat li gor dema xwe, bi stran, helbest, çîrok, metelok, pêkenîn, gotinên pêşîyan û wd. jiyana xwe, daxwaz û pirsên civata xwe dide dîyar kirin. Bi kurtasî, ew her yek, rûpelek ji dîroka jiyana gel a rast û berbiçav bi xwe ye. Wek mînak, mirov dema li berhemên dema mîrîtiyê (feodalîzmê) dinêre, hema hema piraniya bûyeran li gund derbas dibin û mêrxasên bûyeran jî mîr, mela, şivan, Qeraş, ker hesp û hwd. in. Lê îro ciyên bûyeran ne bi tenê gund in, bajar in jî. Mêrxas jî hatine guhartin, di şûna mîr de patron û axa, di şûna mele de doktor, ebûqat, karmend, an karker hene. Naverok jî wekî

wê demê, bi tenê ne ol e, îro doza netewî heye. Aborî, civakî û kulturî hene. Di şûna kerê de jî otomobîl an balafirê ciyê xwe girtiye. Û îro eger mirov van berhemên zargotinî yên wê demê, bixwaze biguhêre, meleyê wê derbixe û doktor bike şûnê, an jî ker derbixe û balafirê bike şûnê ew dê çi qas ne rast û komîk bibe, na? Bi guhartineke biçûk, mirov bi zanîn an bi nezani dîroka demêke dîr û dirêj înkâr dike. Wê jî navê radike. Ev, kadastrofeke netewî bi xwe ye.

Girîngiya berhemên zargotinî yek jî, jê ev e, ku xezîna gotin, biwêj û bêjeyan dewlemend dike. Bi berhevkirina berhemên zargotinî, zimanê kevin yê veşartî ji tarîtiyê derdikeve der. Ew gelên ku zimanê wan ne hatiye nivîsandin û axaftin, zimanê wan li ser wendabûn û mirinê ne; bi lêkolîn û berhevkirina berhemên zargotinî zimanê wan, ji mirin û wendabûnê rizgar bûye û dibe. Zimanê Tacik û Kirgizên Sovyetêdi vî warî de mînaka herî berbiçav e. Piştî Şoreşa Oktobirê di nav 20-30 salî de, bi alîkariya berhevkirina zargotinî, zimanê wan bû zimanê dewletê.

Dema mirov berhemên zargotinî berhev dike an jî li ser kar dike, divê û pêwîst e, ku mirov bi du destan bi orjînalê bigre û baş wê biparêze. Divê mirov li ser orjînalê nelîze, li gor dil, daxwaz û bîrûbaweriya xwe orjînalê neguhêre. Bi awayekî temamî an jî hinek gotin, hevok û rêzan lê kêr û zêde neke. Dibe ku ji aliyê naverok, bîrûbawerî ve kêr û çewt be jî. Ji xwe ev tiştêkî xweza ye. Wek hemû civakên cihanê, civaka Kurd jî, her roj ber bi guhartinê ve diçe. Ev bûyer û qanûnekê dîyalektîkî ye. Çawa mirov nikare gera roj û hîvê bide rawstandin, herweha mirov nikare pêşveçûna civakan jî bide rawestandin.

Ji ber ku dewletên dagîrkerên Kurdistanê, ziman û wêjeya me qedexe kirine, heta niha berhemên me yên zargotinî nehatine berhevkirin. Bi devkî di nav gel de mane. Di van deh salên dawî de, li derê welat wek di her warî de, di warê berhevkirina berhemên zargotinî de jî, her çi qas kêr be jî çend

gav hatine avêtin û tên. Helbet ew ji bo me serfirazî û kêfxweşiyek e. Lê belê bi vê serfirazî û kêfxweşiyê re kovan û dilêşînî jî hene. Ev jî di dema berhevkirin û pêşkeşkirina van berheman de, hinek kes orjînal diguhêrin. Li gor dilê xwe, hinek tiştan li wan kêr û zêde dikin. Dema mirov li ser van guhêrnan ji wan dipirse, hinek guharbaz dibêjin "ew kevin bû, min wê nûjen (modern) kir." Hinek jî dibêjin, "na orjînalê wê wek min nivîsandiye an jî gotiye. Li hêla me weha dibêjin." Û hinek jî bê bersiv dimînin. Bi ya min sedem çi dibe bila bibe, ev kar û xebata orjînal guhartinê, di wêje û çanda kurdî de kadastrofeke gelek mezin û girîng e. Ew kul û birînen ku di wêje û çanda kurdî de vedike êdî bi salan ne qeşam digire û ne jî xweş dibe. Dibe ku wek nexweşiya kanserê qet tedawiya wê jî tune be. Çima?

Ji ber ku orjînalê tê guhartin û bi awayekî çewt dike nav dîroka wêje ya kurdî. Êdî ew, ji hezaran an jî mîlyonan re dibe mal. Orjînalê berhemê berî ku bê nivîsandin û berhevkirin dibe ku di heremekê gelek teng de bête zanîn, lê îro dema ku tê nivîsandin û amadekirin êdî bi awayekî guhartî, li seran serê Kurdistanê û cihanê tê belav kirin. (1) Bi awayekî çewt ji herêma xwe ya teng derdikeve der. Di vî warî de gelek mînak hene; lê ez di xwazim mînakeke herî berbiçav ji strana ku Şivan Perwer bi navê "Hey Gidî Xeydokê" distre, bidim. Li gor Şivan orjîna stranê weha ye:

Hay gidî, hay gidî
Hay, hay gidî Xeydokê
Şîrîne şemamokê
Li min gidî Zeynokê
Bejna te zirav e,
Wekê şitla tihokê
Hay gidî, hay gidî
Hay, hay gidî Xeydokê
Şîrîne şemamokê
Li min gidî Zeynokê

Li Rihayê dewran e, lo
Li Swêrekê ferman e.
Li Rihayê dewran e, lo
Li Swêrekê ferman e.
Ji bo xatirê Xeydokê,
Eşîr di tev de di şer de ne.

Ji bona çavê Xeydokê
Eşîr di tev de di şer de ne.
(Neqerata Hay gidî hay gidî.)

Keydok hat û awa çû
Kê lê nêrî ji der ve çû
Keydok hat û awa çû
Kê lê nêrî ji der ve çû
Ji bona xatrê Xeydokê
Xwîna sêsed mêrî çû lo,
Ji bona çavên Xeydokê
Eşîr tev ve têkveçûn.

(Neqerat)

Çi Xeydokek dil û can lo
Xort tev jê re bûn qurban
Çi Xeydokek dil û can lo
Eşîr tev jê re bûn qurban lo
Qet li bîra xwe nanîn
Lê çî bûye Kurdistan.
Hemû ketin doza wê
Lê nefikirîn ketin

(Şivan Perwer kaset-10)

Lê, qasî ku ez dizanim, orjînalê ve strana han ne Xeydok û ne jî Zeynok e. Qasîda "Şêx Seîd Rabû" bi xwe ye. Bi kurdî jê ve curê strana olî re qesîde an jî beyt tê gotin. Min qasî 25-30 berî niha, bê hejmar ve strana netewî- olî ji devê haviz û şêxikan bihîstîye. Ew dema dihatin nav gund dest pê dikirin, li tepêkên xwe dixistin û distran. Heta çend sal berî niha li Dîyarbekrê hafizan li ber derê Mizgefta Mezin (Ulucamiyê) û li ser goristana Derê Mêrdînê, li teplîkê xwe dixistin û pê re qesîda "Şêx Seîd Efendî Rabû" digotin. Ji wê qesîda han a ku çend rêzên wê di bîra min de mane weha ne:

Ha rabû, ha rabû,
Fermana Kurdan rabû!
Simêlên sor sosinî
Di xwînê de wînda bû!
Ha rabû, ha rabû,
Şêx Seîd Efendî rabû!
Gola xwînê pir kûr e,
Debra nû nade qamê.
Gulleyên vê kafirî,
Dizûrin wekî guran.
Çavên vê kafirî, (2)
Diçirsin wekî çiran!

Ax lo li me hewarê,
Dem dewrana dinyayê.
(.....)

Gelo ji van herduyan kîjan orjînal e?

Em xelkê li aliyekî bihêlin, li aliyê din, gelo îro çend mirîd, mele an hafiz bi orjînalê strana "Şêx Seîd Rabû" dizanin. Lê bi "Xeydokê" ji Stockholmê heta Mahabat û Silêmaniyê jî Kurd li ba wê govendê digrin û distrin. Lê bi awayekî çawa?! Wek min li jor got, hinek kes, li orjînalê gotin, hevok an jî rêz kêr û zêde dikin. Lê hinek jî wek di strana jorîn de dîyar û zelal e, ji binî ve diguhêrin. Ji derê awaz ti tîkiliyên van herdu stranên hîç bi hevdu re tune. Ez dixwazim di vê babetê de xalê gelek girîng bidim diyarkirin ku ev jî mijara varyantan e. Di gelek çîrok, stran, helbest, metelok û hwd. de, li gor her heremê varyantên cuda cuda hene. Lê belê evên han ne varyant in. Lê, armanc û babeta ve nivîsara han ne varyantên cuda cuda ne. Guhêrinên orjînalên e.

Ez dikarin mînakê din jî, li ser pirtûka Xwençe bidim. Xwençe bi xwe berhevookeke zargotinî ye. Ji aliyê Zeynelabîdîn Zinar ve hatiye berhevkirin û nivîsandin. Di Xwençe de, mirov rastî her cureyê zargotinî tê. Di gelek helbest, stran, çîrok û hwd. yên ku di Xwençe de hene, hatine guhartin. Lê ez dikarin ji nav Xwençeyê di warê guhartina orjînalê de mînaekeke berbiçav bidim. Ew jî Kundiro ye:

KUNDIRO

(.....)

Kundirê avya ewil e
Kirin qamyona û trêla
Kirin qamyona û trêla
Hingî heşaro mezin bû
Tekrê wan diteqandin
Serî li şifêra digerandin
Waweylê kundirê mîranî
(.....)

Kundiro weyla kundirooo
Kundiro weyla kundiro

Ji Demîrel purgurtîro
Ji Ecevit malvirektîro
Ji Tirkeş fesadçîtîro
Wawelê kundirê mîranî
Wawelê kundirê mîranî
(.....)

(Xwençe-1 rûpel 34, Zeynelabîdîn Zinar, Stockholm 1989)

Herhes baş dizane ku ev berhem di nav Kurdan de, berhemê gelek kevin e û ya hêla Mêrdînê ye. Belkî dîroka wê digihê hezar salan, ku wê çaxê ne Demîrel, ne Ecevit û ne jî Erbakan hebû û ne jî bav û kalên wan. Dibe ku gelê me dema Kundiro biafrîne hîn bapîrên Tirkan ne hatibin Rojhilata Navîn jî. Ew hîn li Asya navîn bin. Lê ev jî heye, ku di van salên dawî de hinek kes ve çîrok an strana han di warê siyasî de bikarbînan û navên Demîrel, Ecevit û Türkeş xistibin cîyên navên kesên din. Lê belê, guhartin tenê bi van navên siyasîvanên dagîrker ne bi tixûb e; tevayîya berhemê hatiye guhartin. Gelek baş e ku hîn xelkê heremê bi orjînalê baş dizane. Bi rastî mirov nikare bêje "ma va ye gelê me dibêje û min jî ji devê wan girtiye. Ji devê kê?"

Di berhevkirina berhemên zargotinî de, divê ew kesên berhevkar an nivîsêndê bi baldarî bixebitin. Yek an du kesan wek çavkanî têr nebînan û ji gelek aliyên ve lêbikolin. Navên wan herem û kesên çavkanî û mêjûya nivîsandinê jî, ji bîr nekin û binivîsin. Divê mirov wek gurê birçiyê ku bi lez û bez êrîş dibe ser pez, nebe ser berhemên zargotinî. Piçek bi aram be. Heger ji her yekî çend variyantên cuda cuda jî hebin, divê mirov wan hemûyan bide ba hevdu û ya herî rast jê hilbijêre û pêşkêş bike. Heger ne stran û cureyên berhemên din bin, pêwîst e, ku mirov bi awayekî rast hemû varyantan binivîse.

1.. Armanca min, di vê nivîsarê kêr û biçûkdîtina berhemên van hevalan nîne; di bîgehê xwe de giranbîha û hêjabûna kar û xebata wan e. Lê herweha ev babet gelek nazik e, baldarî û berpîrsiyarî jî dixwaze. Ev prensîp ne tenê ji bo van herdu hevalan, ji bo herkesî derbas dibe. Divê û pêwîst e, ku mirov li ser gotûbêjan bike.

2. Qest çavên Mustafa Kemal ên şîr in.

Çîrok

KÛŞTINA MEHSÛM

LOKMAN POLAT

Sîpan xorteki feqîr bû. Hê nû zewicî bû û hinekî ktîbû binê deynan. Sîpan di zarotiya xwe da şivanî kiri bû, paşê hinekî mezin bû bû, bavê wî jê re kerek dîtîbû bû, da ku biçe çiyê ji dehlê êzingan bîne. Paşê jî ji xwe re çû ber sefarekî û bû şagirt, pifî nepaxê (pif-dankê) dikir û bi wan re diçû gundan firaxên gundiyan sipî dikir. Ji ber ku hersal diçûn gundan, hendî rê û dirbê hemî gundan baş dizani bû û gundiyan tev jî ew nas dikir.

Sîpan gava ji gundan bihata qezê sirf diçû ba merivên şoreşger rudinişt û ji wan re qala gund û gundewariyê dikir, tiştê ku şoreşgeran jê re bigotana di heşê xwe da dihiştin û gava disa vedigeriya gund ew tiştan ji gundiyan re û ji xortan re qal dikir. Ji ber ku Sîpan qala kurdîf û soresgeriyê ji wan re dikir, wan ji sîpan pir hez dikir û hetanî

nivê şevê bi hev ra şevbuherka xwe dikirin, xeber didan.

Di karê sefartiyê da pere pir ne di-man. Sîpan bi wî perê ku qezenc dikir tutê zivistanê dikirî lê têr nedikir. Ji ber vê yekê Sîpan ji xwe ra fikirî û got: "Divê ji xwe ra çarekê bibînim." Ji êvarê heya serê sibê her difikirî ku rê û çarekê ji xwe re bibîne û dît, xist heşê xwe ew ê ji niha pê ve dev ji sefariyê berde û dest bi etariyê bike.

Sîpan rabû bang kebaniya xwe kir, hanî li himber xwe da rûniştandin û jê re got: "Hurmet waye tu rewşa me zanî. Aboriya me bi sefariyê nabe, divê ez karekî din, karekî nû bikim." Jina wî lê vegerand "Tu kîjan karî baş dibînî wî bike" Sîpan got: "Wela, ez îsev pir fikirim û min kar dît, ji wî karî re jperere lazim e û tu zanî ku perên min jî tunene, çi hebû min da sawar û sabûnê hinek deynê xwe jî min da û bi min re pere neman."

Jina wî got: "Îca çawan dibe, tu qet nikarî ji kesekî deyn bikî, heya paşê tu bidî wî". Sîpan siwê xwe anî û bi hêrs got: "Qey tu nizanî di vê demê de kî deyn dide kê. Hendî wek berê nine, anuha kes deyn nade kesî". Ji ber ku Sîpan hêrs bû, edî jina wî ji tirsan dengê xwe nekir. Di nav wan de demekê kin bi bêdengî derbas bû û paşê Sîpan got: "Ez îro divê wî karî bikim. Ji ber wê yekê divê tu zêrên xwe bidî min, ez bibim bajêr hur bikim û pê qehf û qacax bistînim". Jina wî ya belengaz dengê xwe ne kir û bi mirûz rabû çû odê li ber mirêkê rûnişt û hêdî hêdî zêrê destê xwe û ên gerdena xwe derxist û hûrik hûrik hêsir ji çav daketin xwarê. Jin hemû wusa ne, gava mêrên wan zêrên wan ji wan distînin û hûr dikin, pir xemgîb dibin. Jina Sîpan Nêrgiz jî ji wan jinan yekbû û pir li ber xwe diket û bi vê yekê deşîya. Nêrgiz hember di mirêkê de li xwe mêze kir û destê xwe da bin çengê xwe û madê xwe tehl kir.

Sîpan rabû çû hundir mêze kir ku jina wî waye hemû zêrên xwe derxistiye û li ber mirêkê rûniştiye, hêsirên dibarîne. Sîpan çû ber wê û destê xwe da ser pêlî û xwest hinekî dil bide pê. Jê re got: "Nêrgiza min megrî, hêsirên çavê xwe paqij ke, ez ê paşê ji te ra dîsa eyne

ji wan zêran bistînim." Nêrgizê hêsirên çavê xwe paqij kirin û jê re got: "Ez ê bê zêr çawan biçim dawetan û cîranên me jî hemû dizanin ku zêrê min hene. Ew ê ji min pirs bikin bêjin zêrê te li ku ne, ez ê çi bersîvê bidim wan". Sîpan porê wê kir nava destê xwe û serê wê zivirand berî da aliyê xwe ûnava eniya wê maçî kir û çavê xwe kuta nava çavê wê û got: "Ma li vir li malê em bi rojan birçî bin, xwediyê dîlanan û cîran tên ji me re dibêjin gelo hun têr an jî birçî ne? Tu guh mede wan". Û li ber Nêrgizê rûnişt serî wê da ser singa xwe, devê xwe xist nav porê wê û hêdî hêdî anî ber guh û jê re got: "Ax, Nêrgizam, neçaram, belengazam, ma qey me ê ev roj jî bidîyana".

Roja din sîpan li bajêr zêrên xwe hûr kirin, tiştê ku diviya bû bibe li gundan bifroşe, stend, kir telisan, hinekî jî di bajêr de geriya û danê êvarê lêxist hat malê, herdu telîsê xwe yên tîji danîn hewşê û çû odê, mêze kir waye jina wî odê paqij dîke. Nêrgizê melkis danî paş derî û ji Sîpan re got: "Tu bi xêr hatî, te tişt stendin". Herê, min stend, du telîs tîji kiriyê, ez sibê biçim gundan wana bifroşim û dîsa bêm bistînim û bibim gundan".

"Tu nuha birçî yî, wa ye min nan pehtiye, bînim deynim, em bixwin."

"Herê wella, em nanê xwe bixwin û hela ez lêxim biçim qehwê mêze kim çi heye, çi tine, ji ber ku ez sibkê derim, ez ê hevalekî xwe jî bibînim".

Nêrgizê anî nan danî. Sîpan nanê xwe xwar û rabû solên xwe kir lingê xwe û berê xwe da qehwê.

Sîpan heya paşîya şevê di qehwê da ma. Hemû hevalên xwe dît. Karê nû ku dê bikira, ji wan re jî qal kir. Hevalekî wî jê re got: "Gundî gune ne. Ew jî feqîr û belangaz in tu pir ji wan qezenc nekî, wan nexapîn".

Hevalekî wî yê din jî got: "Madem ku tu diçû gundan digerrî kasetên teybê ên nû derketine ewan jî bi xwe re bibe bide gundiyan, ne giran in, ji te ra nabe bar". Li ser vê gotinê keyfa Sîpan hat, got: "Baş e ku te xist bîra min. Ji xwe gundî ji min xwestibûn, bide ez ê bibim".

Sîpan û hevalên wî bi hev re ji qehwê rabûn, hevalê wî çû ji malê kaset anîn

û sîpan bi rê ket û çû malê.

Nêrgiz di berbanga sibê de rabû, av da ser agir, av germ kir, çû odê, Sîpan şîyar kir û got: "Wa ye av hazir e, serê xwe jî bişo û here".

Sîpan rabû serê xwe şûst û nan xwar, dew vexwar û telîsên xwe li kerê bar kir û berê xwe da gundan.

Sîpan diçû kijan gundî jin û bûk, keç û xortê gund li ser serî top dibûn, yên ku mirêk, yên ku melhem û şe, hwd, heryekî tiştê jê dikirî. Sîpan gund bi gund digerîya û tiştê xwe difrotin, kaset jî li gundiya bela dikirin. Bi vê tewrî Sîpan dest bi karê xwe kir, hercar tiştê xwe li gundan difrot û dihat jî bajêr tişt distendin dîsa digirt û dibir gundan. Gundên ku Sîpan diçû wan û tiştên xwe li wan derina difrotin, gundek jê pir xweş û hêşînayî bû. Li pêşîya gund newaleke piçûk hebû, li wî aliyê newalê li rastê ciyê mezêlê gundiyan bû, li wî aliyê newalê jî li ber kaniyê yek mezelekî piçûk hebû û Sîpan çiqas di vir re biçûya gund, mêze dikir ku wa ye jinek ber tehta serê mezêlê rûniştîye. Sîpan çend caran ew jina li ser mezêlê dibû, lê qet guh nedabûyê, vê carê jî dema ku di vir re derbas bû û ew dît jê re bû mereq, ji xwe ra got: "Ez çiqas tîm, ev jinik li vir e. Ez ê biçim ber, jê bipirsim, ka ew mezêlê kê ye".

Sîpan çû ber mezêlê fatihek xwend û ji jinikê re got: "Xwişka min ev mezêlê kê ye? Çi yê te ye? Ez çiqas tîm vî gundî, hertim te li ser vî mezêlê dibînim". Jinikê xwe hinekî bi paş de da, şerm kir û hêdika bersîva wî da.

"Ev yê ha mezêlê birayê min e. Gava heft salî bû cendirmê tirkan ew kuştin". Û ji serî heya dawî, kuştina birayê xwe ji Sîpan ra qal kir. "Piştî ku tevgera netewî a kurd şêx Seîd hat şikestin, ev çiyayên ha tijî mehkûm bûn. Leşkerê romê li van çîyan û gundan li mehkûman digerîyan ku wan bigrin û bikujin. Leşkerê romê diçûn kijan gundî, pez û berxên gundiyan ji wan distendin û ji xwe re şerjê dikirin, dixwarin. Rojekê tîm tîm gundê me beranekê dixwazin, gundiyan me nadin wan, gundî ji wan re dibêjin "Em feqîr û belengaz in, em wa ye ji birçîna dimirin, çend dewarê me hene em pê xwe xweyî dikin. Pez

berx û beranê me tunene ku em bidin we. Ger hûn bi zor ji me bistînin em ê hemû xwe bidin kuştinê û yan jî em ê we bikujin."

Leşker mêze dikin na, ew ê nava wan û gundiyan de şer derkeve deng nakin, lê serokê leşkeran di hundirê xwe de bi kîn û qahr dibe û difikire wê çawa heyfa xwe ji van gundiyan hilîne.

Birê min jî, ji ber kar û golikan hatiye ser kaniyê, av vexwarîye û li vê derê ji ber ku westîyaye, rûniştîye ku bêna xwe bide. Serokê eskeran ew diye, banî eskerê xwe kirîye û ji wan re gotîye: "Ji gundiyan re bêjin bila hemû kes biçin mala xwe û bikevin hundirê xwe, emê li vir bi çekan bavêjin nişanê, bila kes ji mala xwe dernekevê, paşê gule bi xeletî li wan kevê, eleqa çmin pê tune ye". Li ser vê gotina wî, eskeran ji gundiyan re got û hemû gundiyan ji xwe ra lêxistin çûn mala xwe û ketin hundirê xwe.

Neyarên xwînxwar gava çend gulan ber didin, li der û dora birayê min dikevin. Birayê min jî xwe pir behçayî ji eskeran dahatin. Radibe dibêje ez xwe bavêjim pey vî kevirî, bila derbên tîfingên wan li min nekevin.

Gava radibe ku biçê paş vî kevirê mezin, esker wî dibînin ku rabûye û ji paş de bi nava piştî wî ve didin ku tîkêve erdê. Li erdê jî çend gula pê ve didin. Piştî ku birayê min tî kuştin keyfa wê sekbavê tî cî û ji eskerên xwe re dibijê "De heydin em biçin, van jundiyan berz û beran nedan me, a waye me beranekî duling kir qurban" û hemû radibin lêdixin derin. Ji wê rojê heya îro, rojê carekê xelk tîm vî gorê.

Sîpan rûniştîbû çixare li ser cixarê dikêşand û guhdariya jinikê dikir, piştî ku jinik sekinî. Sîpan jê wusa pirs kir: "Çima hemû mezêlê din tenê heftê carê ew jî şevên inên tîm ser wan, yê we hûn heroj tîm?"

"Piştê ku birê min hat kuştin diya min heroj dihat vir û piştî ku ew mir, wê li me wesî kiribû ku em heroj biçin ser mezêlê".

Sîpan got: "Herê ji bo çî heroj? Di vî ya de sedemek heye".

Jinikê got: "Erê rast e heya heyfa birayê min û wek birayê min bi hezaran şehîdên kurd, heyfa wan neyê stendin,

em ê bîm ser mezêlê, gava heyfa wan hat sendin wê gavê em ê êdî neyên".

Sîpan ji xwe re şaş ma û got: "La ew tişt ji zû ve bûye, ew esker anuha hemî jî mirine". Jinikê jî xwe re lê mêze kir û di binê lêvan de lê bişirî û got: "Na te xelet fam kir. Ew eskerên ku min ji te re qala wan kir, di wê demê de mehkûman ew kuştin, jtolvegirtina şehîdên me yên ku ez dibêjim rizgariya Kurdistanê ye. Kengî Kurdistanê serbixwe û azad çêbû wê demê tola şehîdên me tî sendin".

Sîpan ji vê bersîva jinikê pir kêfxweş bû û got: "Tu pir xweş peyîvî". Û destê xwe kir bêrika xwe kasetek derxist, dirêjî jinikê kir û got: "Ha bila ev ji te ra diyarî be, tu carna di mal da guhdarî biki".

Jinikê bi rûkenî jî re got: "Pir sipas, ji vana li ba min pir heye û ji xwe min zanibû tu jî merivekê welatparêz î, ji ber vî min ev tişt ji te ra qal kir". "Ev nû ye, ku li ba te hebe jî tu dikarî bidî yekî din". Û Sîpan kaset dîsa dirêjî wê kir. Jinikê ji dest wî girt, Sîpan xatir jê xwest ku êdî biçê nava gund, di cî de hat bîra wî ku navê birayê wê û navê wê jê pirs nekiribû. Zivirî û berê xwe da jinikê got: "Bibexşin, min ji bîr kir navê birayê te û navê te pirs nekir?" Jinikê dîsa bi rûkenî got: "Navê te Sîpan e, ew ê ku di van gundan da navê te nizanibin tunene, lê baş e ez ê navê xwe û navê birayê xwe, birayê xweş yê şehîd yê piçûk ji te re bêjim. Navê min zozan e û navê birayê min jî Xelat bû. Ji bo ku di biçûkiya xwe de pir belengaz û xweşik bû, bavê min jê ra digot Mehsûm."

Sîpan pir li ber kuştina Mehsûm ket, hêsir ji çavên wî hatibûn xwarê, serê xwe hejand, hişê xwe hemû topkir û ji bo ku dil bida ber wê jinika zana û delal, jê re got: "Neyarê me hetanî îro di welatê me de pir zilm û zordestî kirine, pir merivên belengaz û Mehsûm kuştine. Tu xem nexwe, kengî be jî dê gelê me tola şehîdên me yên Mehsûm bistîne û wê Kurdistanê serbixwe û azad çêke". Sîpan dîsa xatir ji wê jinikê xwest û berê xwe da gund

ÇI FÎL O ÇI GERGEDAN O (*)

Rojê, di Kurdê Zazay ray o şinê. Bol şinê, tayn şinê rayda xo ser o raştê balcanêda pelixnayê yenê. Na balcani zî ti nêvanêki tekerê ereba ser a şiyoy, biya virt û vila, dendikê ci vijayê.

Zazayandê ma ra jew, embazdê xo yê bînî ra pers keno:

-No çiyo?

Embazê ci vano:

-Ellah bizano no fîl o.

O bîn vano:

-Nê, no fîl niyo, gergedan o.

Jew vano "no fîl o", o bîn vano "nê, no gergedan o", jew vano "fîl", o bîn vano "gergedan". Bi qisana nêşenê çiyê pê sere kerê û werzenê xo ser û şepirnenê pê ra. Nê wirna Zazayê ma hendiki finenê pê diha edizyênê (qefilênê).

Wexta rêwiyêdo Kurmanc ray o şino, winêno ki di merdimê pê rê vanê "fîl o", "gergedan o" û finenê (danê pê ro) pê. Mêrdek senî ki nezdiyê eynan beno wirna piya ci ra (ti ra) pers kenê:

- Embaz! Qandê ellay raşt vaji, no fîl o, gergedan o?

Mêrdek winêno balcanda pelixnayê ra û vano:

-Ez nêşena çiyê vaja. Labirê, ki ez ba, ma do ney bigirê şirê dewi miyan. Dewi di kal malê ma estê. Ma eynan ra pers kerê hele ê se vanê.

Nê hîrê heme mêrdekî balcana pelixnayê gînê û şinê dewi miyan û derdê xo kalan rê vanê.

Çihar-panj kalî arêbenê balcanê ser. Letan û dendikanê balcanê a ta na ta lûnenê, boy kene, pif kenê û dim a vanê:

-Ganî (gerek) ma şirê zere û xo miyan di muşewre bikerê.

Kalî şinê zere. Xo miyan di muşewre kenê. Qisanê xo kenê jew û nîm saet tepiya vijênê teber û vanê ma qerar dayo ki:

Çi fîl o, çi gergedan o,

No bilbilê qefesan o.

Gilgil werdo, pa merdo.

Nîşe:

(*) *Mi na mesela, 8.4.1990'î di, Danîmarka di fektê Behzat Xocay ra nûsnaya. H. Diljen*

Şaşeyê hûmarda 66'î

Semedê xetayêdo teknîkî ya, hûmarda verini di zaf şaşey estê. Yaziyê hûmarda verêni, bi dataya nûseyay tepiya ma reşt kerdî. Labirê wextê mîzanpajî, embazan bi şaşeya disketo verên, yanê raştêbiyaye bi kar ardo. Bi no semeda nûşeyê ma bi xeylê şaşeya vijayê. Şaşey winî zafê ki ez nêzana ma kamcînî raşt bikerê. Vanê devî rê vatê "o milê to çirê winî çewt o". Devî vato, "ma kotiyê min raşt o ki." Mesela şaşeyandê hûmarda 66 zî wina ya. Labirê fina zî ma wazenê çend şaşeyanê muhîman raşt bikerê:

1- Yaziyê H. Diljenî, riper 36, stûn 1, paragrafo peyên, rêza didini ganî wina bidomeyo "... birişo mintiqa ki xo rê Emerîka, Jabonya..."

2- Eynî yazi, stûn didî, paragrafo sifteyên rêza didini

(rêza ki bi "zaf gird" .. a dest pa kena) ganî wina bidomeyo, "zaf gird meselada Kurdistanî ser o bikero. İhtimalêdo zaf gird a"

3- Riper 38, namedê Selim Keyay bindî, paragrafo sifteyên, rêzda çihari di, kelîma da "bivijiyê" dima ganî nixta bibo û nixta dima zî ganî cumla wina dest pa bikero "Ki ma Seddamî ver nêvijiyê..."

4- Riper 38, paragrafo peyên, ê qisandê Timûrê Kelîlî di, rêzda 3 (hîrini) di, cumla ki bi "Ki ya dest pa kena, ganî wina bo: "Ki erdê Kurdistanî herbî ver nêkewtê, ma do fina zî bivatê we qe herb bivijiyoy. Ez fina vana..."

Qandê nê şaşeyan ma şima ra efê xo wazenê.

Berbang

Arêkerdax: H. Diljen

FOLKLORDÊ ÇORŞMEDÊ MADENÎ RA

ÇEND NIMÛNEY (*)

DAYO MÎRO

Ding dingo banî ser o
Tembûrê zoniyan ser o
Verg yeno tûşkî bero
Emoyê Qijoy se kero

Va yeno vayê verî
Leqnenno zulfey verî
Hol keno orxan serî
Dayê mîro to rê vana

ÇEND HEVALÎ (1)

Vayo pako cir ra yeno
Neftay derdê ma leqnenno
Hevala veyver ser erzeno
Şarê dinyay ma hûwiyeno

Çi hûwiyena çi bermena,
Qowim şîrin o terk nêkena,
Way hevalê şîrina malê

Verê bandê heval kort o,
Dalpan te de şirte şit o
Heval meberm zoma xort o

EMI

Na Ema berî ver o
Giley sûrî zoniyan ser o
Ez şêrî kom to bero
Derba Hecî xençer o
Xençer û debançer o

Emê hadê to berî
Heta mêrdey to bîro
Ti bena zeydê verî

Ma şêrim Hemda reşî
Ma ra yena boya weşî
Çim kena ti biveşî
To kena qulda heşî
Heyranê gon û leşî
Qandê to bena nêweşî

Ti keyna keyna mîran
Engura rezdê hîran
Werdişê kal û pîran
Toleyê şerdê sîtilan

(*) Nê nimûney min fekdê Bêzarda Keleliyan ra Nûsna yê.

(1) Zazayê çorşmedê (dormedê) Madenî, vexto ki kenê veyveri dewda pêrdê ci ra vejê, anê inidê dewi ser. Inidê dewi ser o. Veyveri ser ra çitênda girdi akenê. Kışta zamay ra didi û kışta veyveri ra zî di cinîy koşanê çiti tepêşenê û hevalî vanê. Nê hevalê ki ma cor di nûştê zî nimuneyê nê hevalan e.

Maden: Qezayênda Elezîzî ya

ber: kêber

zonî: saqey, çogî

tole: qeymax

Hemi: Nezdîyê Sîwrice, nameyê ziyaretê no

şêrî: şîrî

XIM XIMI

1.
Xim Xima Silêmanî,
Xim Çeyna Silêmanî,
Riwenê serdê nanî,
Piranê bindî zonî.
Germo çinca amnanî,
Ca çinyo lewê panî,
Wa vîndo gomda şanî,
Madeno bê fermanî,
Honik o serê banî,
Heyranê Xim û ganî.
2.
Xim Ximê aşî û naştî,
Kembero kîştî raştî
Ti vanê min viraştî.
3.
Ti Xima şardê aşî
Tifingê xortan raştî
Kalan erdîşî taştî
Xim biskê xo viraştî.
4.
Ver bandê ma balcanî
Pey bandê ma balcanî
Balcanê Erzenganî
Xim ana bixça nanî
5.
Xim Ximê to rê vana
Xirabîno to nêvana

Rindîda to rê vana
Ti rinda co ra vana
6.
Xim Ximê to rê vana,
Siya çiman kay dana,
Delîla ser xortan a.

piran: loqme, parî
zon: ziwan
çinci: tîjî
çeyna: keyna

ÊKIL O(*)

Êkil o
Di nêkil o
Çara çim a
Biska Xim a
Ala ving a
Bê quling a
Taştî şiya
Çek boynî ya
Vistikî ya

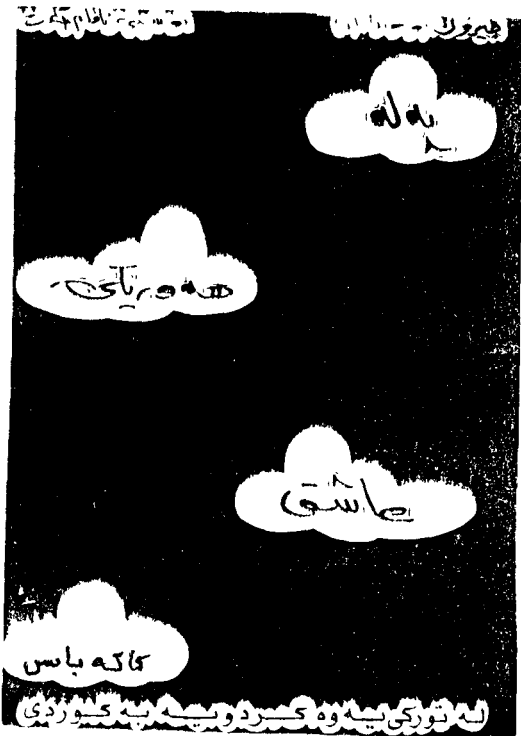
(*) *Wexto ki qeçkan (gedey, domanî, qijî) hewna dest bi kaya nêkerdo, qisanê winasînan vanê ki bizanê kam do dest pa bikero.*

- 1) Dêzayê ximximî
Pirrê nanê genimî
- 2) Kelomeyê çewtî
Peydê hewt koyan di kewtî
- 3) Sinî ser sinîk
Veng şî Wiseynik
- 4) Çiyêdê min est o
Bano jê estûnî ser o

dêza: dîzik,
kelomey: kelmey, gunîre
wiseynik: deştî Elezîzî di nameyê dewê,
jê: jew, yew

Cewab: 1- Hinar, 2- Giley ciniyan, 3- Hewr gurrayîş,
4- Sûng, kufkariki

چاپکراوی نوی

۱ کاروانسەرا

له بواری شیعری کوردیدا کاک رهفیق سابیر یه کیکه لهو شاعیرانهی که له سهره تای ههفتاکانهوه هاتزته کۆری نووسین و بلازکردنهوه. سال به سال ههنگاو بهر وه پیشتر ده ئی وه ک

کاروانسەرا ، بریتی یه له دوو دیوان ، دیوانی یه کهم «کاروانسەرا» و بهشی دووه میس « وهزی سههزل بهندان» که دووباره چاپکراوه ته وه.

خوینهری کورد ده توانی له « کتیبخانه سارا» له ستۆکهزلم ئه وه دیوانه ی ده ست به که وی.

له دیوانی کاروان سەرا دا ئه م پارچه شیعه هه لده بۆزین که له سالی ۱۹۸۵ دا بلاز کراوه ته وه به ناوی رابوون

رابوون

هه موویان له گه له هه ره سدا رابوونه وه

ته رمی میژوو

نیسینی رهنگ و

لاوک و

گزنگی سه بوو.

ماسی روویار لی دزراو

ره وه زی بالنده ی بی لانه و ته م

لینیشتبوو!

هه موو له رووی هه ره سدا رابوونه وه.

۲

یه له هه وریکی تاشق

نووسینی شاعیری گه وری تورک

نازم هیکمه ت

وه رگیزانی کاکه باس

چیرۆک بۆ منداڵان

له نووسینی کاک هه فال کونستانی دا که له گۆفاری نووسه ری کوردستان ژماره ۱۶ دا ده رده که وی، ره فیق یه کهم کۆمه له شیعی خزی سالی ۱۹۷۶ له به غداد بلاز کردۆته وه، کۆمه له شیعیکی به ناوی ریژنه

سالی ۱۹۷۹ له مه هاباد ده رجوه. سینه م

کۆمه له شیعی « سووتان له بهر باراندا»

سالی هه شتاو شه ش له له نده ن چاپکراوه،

چواره م کۆمه له شیعی به ناوی وه زی

سه هزل بهندان سالی ۱۹۸۷ له له نده ن

چاپکراوه، پینجه م کۆمه له شیعی به ناوی

«لاوکی هه له به چه» که له سه ر کاره ساته

خزیناوییه که ی هه له به چه یه، شیعیکی درێژه و

۴۷ لاپه ره ی گرتۆته وه.

دوا کۆمه له شیعی کاک ره فیق سابیر

گه یشتۆته به رده هه ستی خوینهران به ناوی

«کاروانسەرا» یه، سالی ۱۹۹۰ له چاپخانه ی

هه له به چه له ستۆکهزلم چاپکراوه.

کاکه باس یه کیکه لهو نووسه رانه ی که

چیرۆک بۆ منداڵان ده نووسی و تا نیستا

چه ند کۆمه له چیرۆکیکی به چاپ گه یانده وه.

۱- گروگال: ده چیرۆک بۆ منداڵان، سالی

۱۹۷۸ له عیزاق چاپکراوه

۲- نه ستیره ده چیرۆک بۆ منداڵان،

سالی ۱۹۷۹ له عیزاق چاپکراوه

۳- نه به زی به چکۆلانه: ده چیرۆک بۆ

منداڵان، سالی ۱۹۸۶ له ناوچه ی شوپش

چاپکراوه

ئه م به ره هه مانه ش له ژیر چاپدان:

۱- قوتابخانه که مان چی به سه ر هات.

چیرۆک بۆ منداڵان

۲- ره نگاله: چیرۆک بۆ منداڵان

۳- گه مه ی منداڵان: شانۆگه ری بۆ منداڵان

کاکه باس به رده وامه له نووسین و

بلازکردنه وه له گۆفار و رۆژنامه کانی

هه نده ران.

خوینهر ده توانی ئه وه کتیبه شی چنگ که وی له

کتیبخانه ی سارا له ستۆکهزلم.

بەن. شۆنی نووسینیش حوچرە یەو
خوێندنە کەشیان لەسەر چاوە یەکی
تاینبیەو هەلە قوئیت.
ویلیام دوگلاس، پاش جەنگی
جیھانی ی دوو، سدریک لە
بەختیاربەکان دەدات و ناگاداری بارو
دۆخی تەندروستی یان دەبیت. کەم بوونی
پزیشک لە رادە بەدەر، تەنها سێ
پزیشک بەر ۲۵... کەس دەکەوێت.
تەگەر بیت و بەختیاربەکان ۶...
کەس بەن، ئەو تەنها
خاوەن هەشت پزیشکن.
کەم بوونی قوتابخانەو
شۆنی فیزیوونیی زانستی
کشتوکال سازی
دەدرێتە پال.

ئەو بەشە ی بۆ ئەدەب
و زمان تەرخانکراوە،
بەشێکی گرینگ و سوود
بەخشە.
ناخاوتنەکان لەسەر ئەم
لایەنە گیر دەبن.
بەختیاری و لۆرەکان
خاوەن فۆلکلۆریکی
دەولەمەندن. حیکایەت و
گێڕانەوی بە
سەرھاتەکانیان، زۆری
فۆلکلۆری ئەو ناوچە ی
دەگرێتەو. سەرچاوی

ئەم حیکایەت و بەسەرھاتانە لە رەوشتی
تاینبیەو هەلە قوئیت. ھەرۆھا شیعری
دەلاری و گۆرانی میلی و ئەفسانەش بە
شینکن لەو فۆلکلۆرە . سەرھای
ئەدەبی زارەکی، نووسراوی ئەدەبیش
پارێزراوە. لەو شاعیرانە: حوسین عدلی
خان هفت کەلە ۱۸۸۲دا کوژراوە،
نەجیمە مامەسینی، دیفتری، فەیزی
(تاسالی ۱۹.۲ دەوێت)، ئیزادی
(لەسالی ۱۹.۵ دا مردوو)، عدلی
ئەسغەر خانی نەھاوێند و شیخ خالی
تەگەر.

نووسەر بە شیوە یەکی زانستی یانە پەرە

بە لیکۆلینەو کە ی دەدات و لەسەر
چەند پرسیارێک رادە مینی: ئایا
لۆرەکان فارس، یا تورکن یا سامین؟
لە پێگای کوردۆلۆگ و
رۆژھە لاتنەسە کەنەو و
پرسیارەکان دەداتەو، بۆ نمونە
راولسون ئەو دووپات دەکاتەو، کە
ئەو زمانە ی کە لۆرە یی دەوێت ،
دیالیکتیکی کوردی یە. ھەرۆھا

*Les Lurs, Le Luristan
et le poète
Baba Tahir Hamadanî:
début de
la littérature kurde*

Kamal MAAROF

ژ. ریش لە رۆژنامە ی زانیاندا
دەوێت: لەبەر ئەو ی دەربارە ی کوردو
کوردستان قسەم بۆ کردن، دەمەوی
ھەلە یە ک چاک بکەمەو، ھەلە ی ئەو
کەسانە ی کە لەسەر فارس
نووسیویانە. ئەوان جیاوازیان خستۆتە
نیو ھۆزەکانی کوردو لۆرەکان ، بەلای
ئەوانەو لۆرەکان کورد نین. بە واقع
گشت ھۆزەکانی لۆر، بەختیاری، زەند،
لەک... ھتد کوردن و بە کوردی
دەوێن. ئەمەش لە ئەزمونی تایبەتی

خۆمەو ی گە یشتووم.
ھەرۆھا ژ. ریش ئەو ش دووپات
دەکاتەو کە لۆر و فەیلی بەکان کوردن
ھەرۆھ کو بلباسەکان.
لەلایەکی دیکەو «شاتلەر ھۆتۆم»
دەوێت: دیالیکتی لۆر، لۆر ی
بچووک و فەیلی و بەشی پشت کورە
کە پایتەختە کە یان بە خورەم ئاباد
ناسراوە، کە لە نیو ناوچەکانی بورجرد
و دیزە قول دا دەوێن بە دیالیکتی
کوردی باشوور دادەنرین.

پیتەر لیرخ دیالیکتی کە کوردی بەکان
بەمانە دەوێت: زازا، کورمانجی،
کەلھور، گۆرانی و لۆر ی.

نووسەر بەنجە بۆ توێژەرە
کوردەکانیش درێژ دەکات، وەک
ئەمێن زەکی و سەجادی و نەبەز،
لەوانیش سوود وەر دەگرێت و ئەو نەو
تر لیکۆلینەو کە ی دەولەمەند دەکات.
بێ گومانین لەو ی کە نووسەر
ھەولێکی زۆری داوہ تاکو کارە کە ی
دەرپەرێت، ئەویش بە سوود وەرگرتن
لە ۳۷ سەرچاوی ھەمچەشن و
توانیوەتی بە شیوە یەکی مەنھەجی و
بابەتی یانە پەرە بە لیکۆلینەو کە ی
بدات و سەرکەوتوویت. دەتوانین
بەلین رۆشنایی خستۆتە سەر ھەندی
لایەن و زانیانە پێشکەش بە
خوێنەری فەرەنسی زمانی کردوو.

کتیبی ناوبراو لە قەوارە یەکی مام
ناوەندی و لە ۹۹ لاپەرە پێکھاتوو،
ھەرۆھا نووسەر خۆشی پێشەکی بۆ
نووسیوو بە شیوە یەکی ریک و پیک
ھاتۆتە بەرھەم.

خویندنه وه و پیشکەشکردنی کتیبیک

ئەحمەدی مه‌لا

ئەم دوو بەشە یەکنەگرن. حوکمەکیان لە ساڵی ۱۱۵۵ تا سەدە ی هه‌قده‌هم درێژه ده‌کیشیت. له‌ سەده‌کانی ناوه‌نیشدا، لۆره‌کان میرنشینیکی نیمچه‌ سەرەخۆ دادەمەزرێن، بەلام ره‌زا شای پەهلەوی، لەساڵی ۱۹۲۶ دا شالۆنیک ده‌باته‌ سەریان و به‌ یەکجاری میرنشینه‌کیان خاپوور ده‌کات.

بارو دۆخی ئابووری لۆره‌کان:

لۆرستان ناوچه‌یەکی بەپیت و بەره‌کته‌، چ بز کشت و کال سازی، چ بز به‌خێو کردنی مه‌رومالات. پیش ره‌زا شا، لۆره‌کان گه‌رمیان و کونستانیان ده‌کرد. زستانان له‌ ده‌شته‌کانی نیوان سوشتر و دیزه‌فول ده‌برده‌ سەر، به‌هاران و پایزانیس به‌ره‌و نه‌رده‌لأن و با شووری رۆژه‌لات کۆچیان ده‌کرد.

هه‌روه‌ها له‌ ساڵی ۱۹۲۷-۱۹۳۰ دا برۆنزیکی زۆر له‌ ناوچه‌کیان ده‌دۆزێته‌وه‌. هه‌روه‌ها له‌ مووی بز و خوری مه‌ره‌کانیان، چنێن ده‌بیته‌ پیشه‌ی ژنانیان.

ژیانی کۆمه‌لایه‌تی لۆره‌کان:

به‌ هه‌ژاری و ساده‌یی و دواکه‌وتویی ماوه‌ته‌وه‌، لۆره‌کان چ پەيوه‌ندییه‌کیان له‌گه‌ڵ زێره‌ دراو نییه‌. ته‌نها ئاسن و برۆنز له‌ ژبانی رۆژانه‌یاندا به‌کار ده‌هێن. نه‌خوینده‌واری دیارده‌یه‌کی زاله‌ له‌ ژبانی کۆمه‌لایه‌تی لۆره‌کاندا. ته‌نها زارۆکی به‌گ و ئاگاکیان نه‌بیت، توانای نه‌وه‌یان هه‌یه‌ فیزی خویندن و نووسین

ده‌کات. که‌ به‌ شینکی گرینگ له‌ لیکۆلینه‌وه‌که‌ پینکه‌هینی ته‌ویش ده‌رباره‌ی باهه‌تاهیری هه‌مه‌دانی ۹۳۵-۱۰.۱ از و به‌شینگیس له‌ چوارینه‌کانی وه‌رده‌گێڕته‌ سەر زمانی فەرهنسی.

له‌ باره‌ی ئاینه‌وه‌ ده‌لێت:

له‌سەر ده‌می سه‌فه‌وییه‌کاندا، والیه‌کانی ئه‌و ناوچه‌یه‌ خۆیان به‌ بنه‌ماله‌ی عه‌باسی کۆری ئیمامی عدلی ده‌ده‌نه‌ قه‌لم. هه‌روه‌ها سەر به‌ مه‌زه‌به‌ی شیعه‌. سەررای ته‌وه‌ی که‌ سەر به‌ ئاینی ئیسلامه‌تین، به‌ده‌ر نین له‌ پراکتیکی هه‌ندی گه‌ش و داب و نه‌ریتی پیش ئیسلامیته‌ی. له‌که‌کان و هه‌ندی هۆزی تر سەر به‌ مه‌زه‌به‌ی «ئه‌هل و الحق» ن.

هه‌روه‌ها ده‌رباره‌ی ره‌چه‌له‌ک، نووسەر ده‌نووسیت: له‌ ده‌رویه‌ری ساڵی ۱۱.۶ دا ۴۰۰ خیزانیکی کورد ده‌گه‌نه‌ وی، پینشه‌کی له‌ ناوچه‌ی وه‌زیری خورشیدی نیشته‌جی ده‌بن. هه‌ر له‌ هه‌مان کاتیشدا، سه‌دان خیزانی تر له‌ سواریاوه‌ به‌ره‌و شاخه‌کانی لۆرستان کۆچ ده‌کهن. سه‌باره‌ت به‌مه‌، شه‌ره‌فنامه‌ ده‌لێت: ئەم هۆزانه‌ له‌ باکووری سواریاوه‌ هاتوون، واته‌ له‌ هۆزه‌ کورده‌کانن.

ده‌رباره‌ی میژووی لۆره‌کانیش: لۆری به‌جووک ده‌بنه‌ دوو به‌شه‌وه‌:

۱- پیش کوه‌: ده‌که‌ویته‌ رۆژه‌لاتی لوتکه‌ی کیه‌رکوه‌وه‌.

۲- پشت کوه‌ ده‌که‌ویته‌ رۆژئاوای لوتکه‌ی کیه‌رکوه‌وه‌.

له‌کۆندا له‌ ژێر حوکمی ته‌ته‌ره‌کاندا

له‌ژێر ناویشانی «لۆره‌کان و لۆرستان و باهه‌ تاهیری هه‌مه‌دانی»: سەرته‌ی ته‌ده‌به‌ی کوردی. کاک که‌مال ماری لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی له‌م باره‌یه‌وه‌ به‌ زمانی فەرهنسی نووسیه‌وه‌. بینگومان، نووسەر به‌ شینوه‌یه‌کی ته‌کادیمی و گه‌لی سەرچاوه‌ی ره‌چار کردوه‌وه‌ به‌ به‌لگه‌ هه‌نارۆتییه‌وه‌. سەرته‌ا، وه‌سفینکی جوگرافیای ناوچه‌که‌ ده‌کات، به‌سی هه‌رێم ده‌پچوینی:

لۆری به‌جووک

لۆری گه‌وره‌

سینیه‌میش

له‌ خۆزستانه‌وه‌ تا که‌نداوی فارس ده‌کیشیت، هه‌روه‌ها ته‌نسکلۆپیدی ئیسلامیش وه‌کو سەرچاوه‌یه‌ک وه‌رده‌گرن، که‌ ده‌رباره‌ی لۆره‌کان به‌م جۆره‌ ده‌دوینت:

لۆرستان ناوچه‌یه‌که‌ ده‌که‌ویته‌ باشووری رۆژئاوای ئیرانه‌وه‌. له‌کاتی حوکمی مه‌گۆله‌کانا ده‌بیته‌ دووبه‌شه‌وه‌؛ لۆری به‌جووک، لۆری گه‌وره‌. له‌ سەده‌ی هه‌قده‌مه‌مه‌وه‌ هۆزی مامه‌ سینی ده‌بیته‌ سینیه‌م ناوچه‌ی.

ده‌رباره‌ی ژماره‌ی دانیشتوانی لۆرستان، نووسەر په‌نجه‌ بز «راولسۆن» درێژه ده‌کات. راولسۆن له‌و باره‌یه‌وه‌ ده‌لێت: دانیشتوانی لۆری به‌جووک له‌ ساڵی ۱۸۳۶ دا ۵۶ هه‌زار خیزان بوونه‌، به‌ختیاریه‌کان ۲۸۰۰۰ خیزان.

دوا به‌دوای وه‌سفینکی جوگرافیایی کاک که‌مال ماری به‌ شینوه‌یه‌کی کورت، ده‌رباره‌ی ئاین و ره‌چه‌له‌ک و میژوو بارو دۆخی ئابووری و کۆمه‌لایه‌تییه‌وه‌ به‌شینگیس بز ته‌ده‌ب و زمان ته‌رخان

pêskese be
Kurdîstani
1985

Sorîşgerani
Türkiya
Cemal Bahiyar

دباری و بارگاره له کۆمهڵی هونەرە جوانەکان کوردستان لە ئێرێکی ژووروو
بۆ / کۆتاری (بەربانگ) ی تێکۆشەر رو بەرێژ ...

هونەرمەندە دڵسۆزەکانی گەلە نەمرە
مەزنەکەمان داوا ئەکەین کە پێنە ریزی
کۆمەڵەکەمان و هەریەکە توانای خۆی بختە
کار بۆ خزمەتی هونەری کوردەواریان و
بەردەوام بێن لە کاری هونەری جوان و
پێشکەوتوخواز بە رابەراییەتی کۆمەڵی
هونەرە جوانەکانی کوردستان لە ئێرێکی
ژووروو، کە مۆلکی هەموو کوردێکی
دڵسۆزی کوردستانی جوان و پیرۆزە...

تێتر ژبان و سەرکەوتن بۆ ئەوانەیی ریزی
هونەر و هونەرمەند ئەگرن و ئەو گیانە
ناسک و پاکانەیی لە پیناوی هونەری جوان
دا فرمیسک و ئارەق ئەهێژن.

199. / 7 / 1

جەمال بەختیار

لەباتی دەستەیی بەرپۆه بەر

ئێمە ئەم بانگەوازه بە سەرەتای زینگیەک
دائەنێین کە هەموو هونەرمەندیکی دڵسۆز
ئەتوانێت لە دوا رۆژدا لە ژێر ئالای
کۆمەڵنا بەو پەڕی پروار دنیاییەوه بگاتە
ئەو ئەنجامەیی کە بەرە کوردستانیەکان
خەباتی بۆ ئەکەن.. ئەمانەوی ئەوەتان پێ
راگەیهێن کە دوا بەدوای ئەم بانگەوازه
دروشم و پەپەروی ناوخۆی کۆمەڵ پلاو
ئەکەینەوه، خۆمان نامادە ئەکەین بۆ بەستنی
کۆنگرەیی یەکەم، و کۆنگرە دەستکاری
پەپەروی ناوخۆ ئەکات و بەرپاری لەسەر
ئەدات.

بێنگومان ئێمە ئەتوانین دڵسۆزانە خزمەتی
گەلەکەمان بکەین کە بەسەرھاتی خۆیناوی
پەر لە ناسۆر و ناھەمواری داوای ئەوەمان لێ
ئەکات کە تێکڕاشان بەشانی یەک، یەک دل
و یەک پرو لەم کۆمەڵەدا زینگیەکی نوی و
زینگیەکی دروست بکەین بەر..
بۆیە داوای پشتگیری لە گشت خوشک و
برایەکی کورد پەرور ئەکەین و لە هەموو

لەو کوردەوه کە کۆمەڵی هونەرە
جوانەکانی کوردستان لە ئێرێکی،
بکەیت بە کۆمەڵی هونەرە جوانەکانی
کوردستان لە ئێرێکی ژووروو، تێکڕا
گەشتینە ئەو پارەپەری کە بوونی ئەم
کۆمەڵە پێویستە و باری ئەم سەرەمەیی
کێشەیی گەلەکەمان پێویستی بەو هەیدە کە
کۆمەڵەیدەکی لەم جۆرەیی هەبێت کە بتوانی
هەموو توانایەکی باش ئاراستەو تەرخان بکا
بۆ خزمەتی نەتەوەکەیی.

کۆمەڵی هونەرە جوانەکانی کوردستان،
زینگیەکانی کۆمەڵەیدەتی دیموکراتییە، سەر
بە هیچ پارت و زینگیەکانی رامیارییەوه
نێیەو هەموو براو خوشکیکی نیشتمان
پەروری هونەرمەند بۆی هەیدە تیاپیداپێتە
ئەندام و لە زینگیەکانی جوانی خۆیەوه
بتوانی خزمەتی گەل و نەتەوەکەیی بکات و
بە گەلانی جیھانی بناسینی و هەروەها
یارمەتی ئەو براو خوشکە پەنا بەرە
کوردانەش بەدات کە لە دەروەیی نیشتمان..

بانگه‌واژیک له کۆمه‌لی هونه‌ره جوانه‌کانی کوردستان

له ئەمریکای ژووروو

توانیویه‌تی تا راده‌یه‌ک بۆ خه‌لکی ئەمریکای ژوورووی ده‌رخات که نه‌ته‌وه‌ی کورد خاوه‌نی کولتورینکی ره‌سه‌نی تایبه‌تی خۆیه‌تی و که‌متر نه‌بووه‌و نییه له هونه‌ری گه‌لانی تر، ئەگه‌ر دوژمنانی ره‌گه‌ز په‌رست و داگیر که‌ر کوردستانیان نه‌کردایه به به‌ندیخانه و له‌سه‌ر هونه‌ر و هونه‌رمه‌ندانیان دانه‌خستایه، هونه‌ری کوردی پینشکه‌وتووتر و له‌گه‌ل کاروانی هونه‌ری گه‌لانی تر دا رینبازی به‌ره‌و ناسۆی رووناکی مرۆفایه‌تی ئەگه‌رته به‌ره‌و ده‌مینک بوو ئەگه‌یشته نامانجی خۆی له ژبانی ئاده‌میزادی سه‌ریه‌ست و کامه‌راندا..

کۆمه‌ل، ماوه‌یه‌ک له‌مه‌و پینش، له‌به‌ر هیندیک هۆ و گیروگرقتی رینکخستن ساردوو سه‌رو لاواز بوو، به‌لام ئینستا پشت به ئیوه‌ی دلسۆز توانیویه‌تی زالی بیت به سه‌ر نه‌و کۆسپانه‌دا و به ئومیدینکی مه‌زن و به‌روایه‌کی به‌تین و پته‌و ده‌ست به بزوتنه‌وه‌ی کاری ناسایی خۆی ده‌کاته‌وه. که ئه‌رکی سه‌رشانی هه‌موو رۆله‌یه‌کی به شه‌ره‌فی خاوه‌ن توانا و لینه‌اتووی گه‌له‌که‌مانه، که بتوانی له رینگای خۆ رینکخستن و کاری دروست و به‌یر کردنه‌وه‌ی روون و چاکه‌وه خزمه‌تی گه‌ل و کینشه‌ی نه‌ته‌وه‌که‌ی بکات..

ئینمه‌ش، کۆمه‌له هونه‌رمه‌ند و هونه‌ر دۆستانینکی کورد له ئەمریکا و که‌نده‌دا هه‌ر له‌و ماوه‌یه‌دا به‌یرمان

ته‌ماشاکران و جینگای سه‌رسوپمان و ره‌زامه‌ندی یان بوو. هه‌روه‌ها پینشانگایه‌کی هونه‌ری نه‌خشاری تابلۆ له که‌نالی. ای ئیستگه‌ی ته‌له‌فزیونی فهرجینیا پینشکه‌شکرا. جگه له ولاتی فهرجینیا له ولاتی میریلاند و واشنتۆن یش به‌یراوه. دیسان گه‌لینک له به‌ره‌م و چالاکی هونه‌ره‌کانی تری تیپی موزیکا و گورانی و هه‌له‌په‌رکی مان له واشنتۆن، فهرجینیا و دیترویت و دالاس و سان‌دیاهو و ناشفیل و هتد... پینشکه‌ش کردوه و هه‌روه‌ها هاوکاری و یارمه‌تی

هونه‌رمه‌ندان: شوان په‌روه‌ر، شیرین شیروانی، گولستان، ناسری ره‌زازی، رزگارخۆشناو، ره‌مه‌زان زاخۆسی، شوکریه کابان، هونه‌ره‌ختیار، مه‌هاباد زاخۆسی، نوری مام برایم، به‌یان به‌ختیار، لوقمان مائی، فاقمه‌میرانی، فاقمه شوشی، هاوژین به‌ختیار، گۆزان به‌ختیار، نارایش به‌ختیار، ماجد که‌کا و له‌م دوایه‌شدا هاوکاری هونه‌رمه‌ند جوان حاجو مان کردوه.

جگه له به‌شداربوونی خۆ پینشاندا نه رامیاریه‌یه کوردیه‌کان له به‌رده‌می بالۆزخانه‌ی رژیمی عیراق و تورکیا و به‌شدارێ کرمان له داگیرکردن و مانگرتنه به ناویانگه‌که‌ی هۆلی ناشتی نه‌ته‌وه یه‌که‌گرتوه‌کان له نیۆرک، له شینوه‌ی نا‌ه‌زایی ده‌ره‌په‌ن له دژی به‌کار هینانی چه‌کی کیمیای .. کۆمه‌لی هونه‌ره جوانه‌کانی کوردستان

ئه‌ی هونه‌رمه‌ندان و دۆستانی هونه‌ری کوردی، ئه‌ی براو خوشکه کورده به‌ریزه‌کانی ناو ولاته یه‌که‌گرتوه‌کانی ئەمریکا و که‌نده‌دا:

له به‌ریزه‌تان ناشکرایه، که کۆمه‌لی هونه‌ره جوانه‌کانی کوردستان له ئەمریکا سالی ۱۹۸۱ دامه‌زراوه، له‌لایه‌ن میری ولاتی Tennessee یه‌وه له شاری Nashville به‌گۆزیه‌ی یاسا ماوه‌ی کارپینکردنی پیندراوه‌و تا ئینستا سه‌ره‌پای که‌موکۆپی ئابووری و هه‌لۆیستی که‌مته‌رخه‌می؟! به‌پینی

توانای هونه‌ری خۆی به‌چه‌ندین تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی هونه‌ری کورده‌واری هه‌ستاوه، وه‌کو به‌شداریکردنی له هه‌موو ئاهه‌نگه‌کانی نه‌ورۆز و رووداو و به‌یره‌ویه‌یه میژوویی و نازادیخووازه‌ی نه‌ته‌وه‌که‌مان. له به‌ره‌می موزیکا، گورانی و هه‌له‌په‌رکی پینشکه‌شکردن جگه له پینشانگه‌ی هونه‌ری ده‌ست ره‌نگینی کورده‌واری، که بریتی بوو له تابلۆی نه‌خشاری کۆمه‌له‌یه‌تی و شو‌رشگیزی و تا راده‌یه سه‌ر که‌وتوو بوو. ئه‌وه‌ی شاپانی باسه به‌شدار بوونی له فیستفالی ئینته‌رناشنال له زانکوی T.S.U له شاری ناشفیل که پتر له ۲۵ نه‌ته‌وه به‌شداریان کردبوو. رۆژنامه‌و ئیستگه ته‌له‌فزیونی‌یه‌کان باسیان کردوه. دیسان به‌شدارێ له فیستفالی ناشتیخووازان له واشنتۆن D.C که ژماره‌یه‌کی زۆر له تابلۆ ده‌ست ره‌نگینه‌کان به شینوه‌ی پینشانگه،

تابی ۱۹۲۰ و هه‌لۆیستی فهره‌نسه و ئینگلیز و ئەمریکا بەرامبەر بە مەسەڵە ی کورد لە بەر روژشایی ئەم پەیمانەدا...

شیکردنەوی ئەنجامی بەرباره‌کانی سیقەر و بارو دۆخی کوردستان لەو کاتەدا، بەشی پینجەمی لیکۆلینەوه‌که پینک دەهینی. هەر لەم بەشەدا باسی پشت گۆی خستنی بەندەکانی پەیمانی سیقەر، ئەوانە ی تاییه‌تین بە کورد دەکا، که له کۆنفرانسی قاهره له‌ژێر چاره‌دیزی (چرچل) له‌ماری ۱۹۲۱ بەسترا...

بەشی شەشەم له‌سه‌ر پەیمانی «لۆزان» هه‌سالی ۱۹۲۳ (۲۰ تشرینی دووهم- ۲۴ تهموز). دوايي دینته سه‌رکیشه‌ی موسل و گفتوگۆی نیوان تورکیا و ئیران و ئینگلیز.

بینگومان سه‌رجه‌می ئەم لیکۆلینەوه‌یه هه‌تا بلی ی بەنرخه و چەند لاپه‌ره‌یه‌ک له‌ روژانی سه‌ختی میژوی میله‌ته‌که‌مان ده‌خاته‌ روو و په‌رده له‌سه‌ر رووی ئەو پیلان و فیل و ته‌له‌که‌بازیانه‌ی ولاته ئیمپریالیسته‌کان بۆ دابه‌شکردنی کوردستان و تالانکردنی لاده‌دا... بەلام هه‌ندی تیبینی زه‌ق به‌رچاو نه‌که‌ون که به‌ پینۆستی ده‌زانی پەنجەیان بۆ راکێشم:

هەر له‌ پینشه‌که‌یه‌که‌یدا م، لازاریف ده‌نووسی که ده‌وله‌تی تازه‌ دروست بوی سۆقییه‌ت له‌و چەند ساله‌ی دواي شوڤشی ئۆکتۆبەر و سه‌ره‌تای بیسته‌کاندا به‌ شیوه‌یه‌کی راسته‌وخۆ نه‌یتوانیوه‌ ده‌ستی یارمه‌تی بۆ گه‌لی کورد درێژ بکا، له‌بەر چەند هۆیه‌کی ناوخۆ ده‌روه و باری سه‌خت و گیروگرفتی ولات له‌ سالانی شه‌ری ناوخۆیدا...

سه‌یر نه‌وه‌یه‌ که م، لازاریف هه‌ر خۆی له‌چەند شوڤنیکدا دووپاتی ده‌کاته‌وه‌ که ده‌وله‌تی سۆقییه‌ت له‌گه‌ڵ یه‌که‌م روژی دروست بوونی پشتیوانی راسته‌قینه‌ی له‌ میله‌تانی روژه‌لاتی ناوه‌راست کردوه، که یه‌ک له‌وانه‌ش میله‌تی کورده، بەلام

بێ نه‌وی هیچ به‌لگه‌نامه‌یه‌ک به‌خاته روو که راسته‌وخۆ میله‌تی کورد بگریته‌وه. جگه‌ له‌ چەند به‌لگه‌ نامه‌یه‌کی بێ هین، یه‌کێک له‌وانه‌ به‌یاننامه‌ی ده‌وله‌تی سۆقییه‌ت

(ده‌رباره‌ی ئەرمه‌نستان تورکیا) له‌ کانوونی دووهمی ۱۹۱۸، له‌م به‌یاننامه‌یه‌دا هاتوه‌ ده‌لی « سنووری ئەرمه‌نستان پینۆسته له‌ رینگای نوینهرانی میله‌تی ئەرمه‌ن ده‌ست نیشان بکری، که به‌ شیوه‌یه‌کی دیموکراسی هه‌لۆزێدرابن و به‌ رازی بوونی میله‌تانی موسلمان و غه‌یره موسولمانی ئەو ناوچه‌یه‌».

نووسه‌ر ده‌لی ئەم به‌یاننامه‌یه‌ هه‌رچه‌نده له‌ بندره‌تا کاریگه‌ر نه‌بووه، بەلام میله‌تی کوردیش ده‌گریته‌وه و چاره‌سه‌رکردنی

مه‌سه‌له‌ی ئەرمه‌ن به‌ شیوه‌یه‌کی دیموکراسی . هه‌نگاوێک بووه له‌و کاته‌ بۆ چاره‌سه‌رکردنی مه‌سه‌له‌ی کورد...

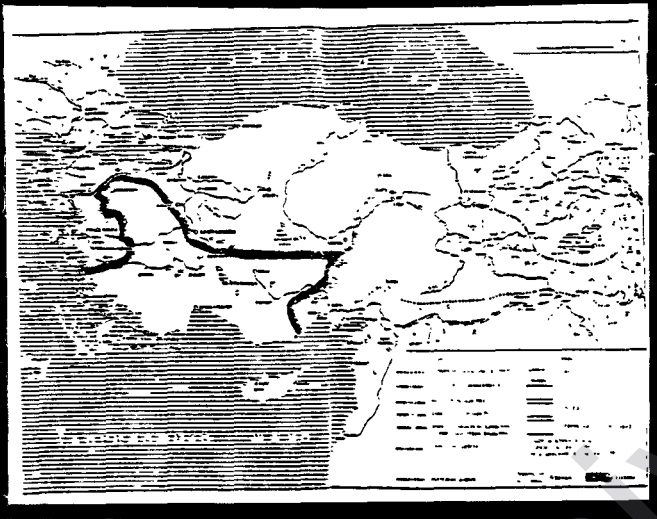
بینگومان ئەم بۆچوونانه‌ راست نین، خۆ له‌ جیاتی مه‌سه‌له‌ی ئەرمه‌ن، کیشه‌ی تورک و عه‌ره‌ب له‌ قالیبی ده‌وله‌تی ناسیونالی چاره‌سه‌رکراو هاته‌دی، بەلام نه‌بوون به‌ هه‌نگاوێک بۆ چاره‌سه‌ر کردنی مه‌سه‌له‌ی کورد، به‌پینچه‌وانه‌وه‌ میله‌ته‌که‌مان زیاتر دوچاری ماف خوران و لیدان و ده‌یه‌ده‌ری بوو، جا کێ ده‌لی ئەگه‌ر

زۆریه‌ی خاکی کوردستانی سه‌روو له‌ژێر ده‌ستی ئەرمه‌ندا بوايه‌ حالمان له‌ ئیستا باشتەر ده‌بوو؟ شوڤینیزم له‌ ناو میله‌تی ئەرمه‌نیشدا بینگومان

M. C. Пазарев

ИМПЕРИАЛИЗМ И КУРДСКИЙ ВОПРОС

(1917-1923)

گه‌ر له‌ هی ئەوانی تر به‌هین تر نه‌بێ بینه‌ز تر نییه‌...

هه‌روه‌ها م، لازاریف چەند نمونه‌یه‌کی دیکه‌ی هیناوه‌توه‌ که ئەوانیش

به‌داخه‌وه‌ راسته‌وخۆ پەنجه‌ بۆ مه‌سه‌له‌ی کورد راناکیشن. وه‌ک: « به‌یاننامه‌ی میله‌تانی روسیا له‌ ۱۵ / تشرینی دووهمی ۱۹۱۷ » هه‌روه‌ها به‌یاننامه‌ی ده‌وله‌تی سۆقییه‌ت بۆ زه‌حمه‌تکێشانی موسلمان له‌ رووسیا و روژه‌لات

به‌روانه‌ لاپه‌ره

ئیمپریالیزم و کیشەیی کورد

ئاوات دلزار

ئیزان دەکات. بەشی دووەمی ئەم لیکۆلینەووە بەسەر پەیمانی سایکس-بیکۆ یە کە لە نیوان ولاتە ئیمپریالیستەکان دا مۆرکراوە، ھەرەھا چۆنیتە دابەشکردنی کوردستان بەپێی ئەم پەیمانەو بە تایبەتی ھەرول و تەقلای ئینگلیزەکان بۆ دەست بەسەرداگرتنی کوردستانی خواروودا.. ھەر لێرەشدا ھەلۆنستی ولاتانی رۆژئاوا نیشان دەدا بەرامبەر بە دروست بوونی دەولەتییکی ئەرمدنی و پەییوەندی ئەو دەولەتە بە مەسەلەیی کوردەو، چگە لەو پەنجە بۆ بەشداری کوردەکان لە شەری دژ بە ئەرمدنا رادەکیشی، لە بەشی سێ یەمدا بە شینۆیەکی گشتی لە بارەیی بزوتنەووی رزگاری خوازی کوردەو لە سالانی ۱۹۱۸-۱۹۲۰ و راپەڕینی شینخ مەحمودو زۆر لە چالاکییەکانی دیکەیی خوارووی کوردستان دژ بە ئینگلیزەکان داو. ھەرەھا باسی راپەڕینی ئیسماعیل ناغای شکاک «سەمکۆ» لە کوردستانی ئیزاندا دەکا دوا ی ئەو دیتە سەر شیکردنەو و ھەلسەنگاندنی بییری ناسیونالیستی کورد لە تورکیا و بەراورد کردنی لە گەل بییری ناسیونالی تەورک «کەمالیزم» (کەمالیستەکان) دا. چوارەمین بەشی لیکۆلینەووەکەیی لازاریف لەسەر کۆنفرانسی سان ریمۆیە کە لە نیسانی ۱۹۱۸ بەستراو ئەو بەندانەیی کە تایبەتن بە کوردەو، ھەرەھا ئەو چالاکیە دپلۆماسییانەیی کە بوونەتە ھۆی رینگا خۆشکردن بۆ پەیمانی سیتەر لە ۱.

گۆقارەکانی تیاپە.. ھەرەھا سوودی زۆری لەو میکروقیلمانەیی ئەرشیفی رووسیای قەیسەری کە لەمۆسکۆدا (لەبەشی سیاسەتی دەرەو) پارێزراون وەرگرتووە. ھەرەھا ئەو ھەش دەخاتە روو کە زۆر کەلکی لە نووسینەکانی ویلسون و بیلل و ئیندمۆنز و ھی تر وەرگرتووە... لەم بارەییو دەنووسی: ھەرچەندە ئەمانە زۆر شتیان لە پیناو خزمەتی ولاتەکانیان لەسەر میللەتی کورد نووسیو، چونکە ئەوانە لەناو خەلکەدا ژیاون و زمانی ئەوان فێربوون، بۆیە ئەبێ نووسینەکانیان وەک سەرچاوەییەکی گرنگ سەیر بکری. بەپینچەوانەیی رۆژنامەگری سۆقییەت کە ئەو سەردەمە زۆریەیی زانیارییەکانیان لەسەر میللەتی کورد لە دەستی دوو مەو وەرگرتووە، بێ ئەو ی خزیان تێیدا بەشداری بن. دوا ی ئەم پینشەکی یەم . لازاریف لە بەشی یەکەمی کتیبەکەیدا کە ھەمووی شەش بەشە، دیتە سەر باسی بارو دۆخی کوردستان لە سالانی شەری جیھانی یەکەم و ھەلۆنستی ئینگلیزو رووسیای قەیسەری و پاشانیش رووسیای سۆقییەتی بەرامبەر بە گەلی کوردو ھیرشی لەشکری تورک بۆ سەر کوردستانی سەروو پینشینلکردنی بۆ پەیمانی ناشتی برنست- لیتوفیسک دەکات. ھەرەھا باسی بانگەوازی تورکەکان بۆ رزگارکردنی تۆزانی یەکانی ئەودیو قەفقاس و رینگا خۆش کردنیان بۆ داگیرکردنی نازەربینجان و کوردستانی

بەرھەمینکی دیکەیی کوردناس و رۆژھەلاتناسی بەناوبانگ پروفیسۆر «م.س. لازاریف» ە، سالی پار لە مۆسکۆ بە زمانی رووسی لەژێر چاپ دەرچوو و بەرھەوامی یەکەم کتیبی نووسەرە کە لە ژێر ناوی «کوردستان و کیشەیی کورد لە سالانی ۱۸۹۱-۱۹۱۷» چاپی یەکەم مۆسکۆ لە سالی ۱۹۶۴ و چاپی دوویم لە ژێر ناوی «کیشەیی کورد» سالی ۱۹۷۰ پلاوکراو. ئیمپریالیزم و کیشەیی کورد ۳۲۸ لاپەرەیی لە گەل چەند وینەو دوو نەخشە، یەکەمیان : ئەو گۆرانکارییانە نیشان دەدا کە بەسەر تورکیادا ھاتوو لە ئەنجامی شۆرشی جیھانی یەکەم و رینگەوتنی سیتەر، ئەو ی دیکەیان نەخشەیی کوردستانی گەرەییە.. لە پینشەکی کتیبەکەیدا پروفیسۆر لازاریف لەسەر بزوتنەووی رزگاری خوازی کورد لەدوا ی شۆرشی تۆکتۆبەر و پلاتی تازەیی ئینگلیزەکان بۆ دابەشکردنی کوردستان دەدوی. ئەوجا قۆناخەکانی بزوتنەووی رزگاریخوازی کورد بە شینۆیەکی گشتی لە کۆتایی سالانی سەدەیی نۆزدەمەو تاوەکو ئیستا دیار دەکات... لە پینشەکییەکەیدا م.س لازاریف بایەخیکیی زۆر دەدات بە ئەرشیفی دەولەتی ھیندوستان وەک دەولەمەند ترین ئەرشیف کە ماتریالیکی یەکجار زۆری لەسەر مەسەلەیی کورد، جا چ لە شینۆی بەلگەنامەیی دپلۆماسی بی، یاخود پلاوکراوەیی ناو رۆژنامە و

رژژنک که تو بی بی ، به یه کجاری بییت
میهره بانیتیش له گهل جوانی، یه کسان بیی.

رژژنک کهوا نیمه سدر له نوی گهنم رژکدینه بهر کزتره کافان...

من چاره پری ی نهو رژژه ده کهم
تا کو رژژی
که نیتر
نه مینتی بوونم.

۲- شهوان

شهوان شیعرنک که ده پری هدم دلم بی هدم بازووم
چون ده نووسری؟

شهوان
شیعرنکی وا
چون ده نووسری؟

من نهو خوله میشه ساردهم ، که
بلنسه ی هدمو یاخی بوونه کان
وان له من دا

من نهو ده ریا بی ده نگم، که
هاواری هدمو توفانه کان
وان له مندا.

هاواری هدمو باوه په کان
وان له من دا.

من نهو سدر دابه تاریکه م ، که
پی هدمو باوه په کان
وان له مندا

* برگزیده اشعار احمد شاملو ، نشر تندر، طهران- ۱۹۸۴ لا ۱۸- ۲۲

ئەحمەدی شاملوو

وەرگێران: فەرهاد پیرنەل

۱- ئاسۆی گەش

رۆژی دادی ئیمە سەر لەنوی کۆترە کانیان لە ئامیز دەگرینەوه
میهرەبانیش دەستی جوانیتی دەگریتەوه دەست:

رۆژنیک کەوا ساکارترین گۆزانی ماچە
هەر مرۆفینکیش
برایە لەگەڵ
مرۆفی تر

رۆژنیک کە ئیتر کەس کلۆم نادا دەرگای خانووی خۆی
کلۆم ئەفسانەبێکە
دلێش بە تەنییا
بەسە بۆ ژیان.

رۆژنیک کەوا هەر قسە بەک خۆشەویستی بە واتاکە
بۆ ئەوهی تو
لەپیناو بیستنی دووایین وشە شوین قسە نەکەوی.

رۆژنیک کەوا هەر وشە بەک ژیاڵە ناھەنگی
بۆ ئەوهی من
لەپیناو نووسینی دووایین شیعەر نەکیشم نازاری بەدووای قافیە عەودالبونم.

رۆژنیک کەوا هەر جووتە لێونیک گۆزانیبێکە
ساکارترین نەغمە ماچ بی بۆ ئەوهی.

ئیمپریالیزم و کیښه‌ی کورد

هه‌روه‌ها ناشکواکردنی ئه‌و پلان و رنکه‌وتننامه‌یه‌ی که په‌یوه‌ندیان هه‌بوه به دابه‌شکردنی ئیزان و تورکیاوه...

بینگومان راسته ئه‌و به‌یانا‌نامه‌ه‌ بانگه‌وازی‌ک بوون بۆ میلله‌تانی ژیر ده‌ستی رۆژه‌لات و رۆژه‌لاتی ناوه‌پاست و میلله‌تی ئیمه‌ش ده‌گرینه‌وه، به‌لام وه‌ک باس‌مان کرد به‌ شینوه‌یه‌کی تایبه‌تی و راسته‌وخۆ په‌یوه‌ندی به‌ مه‌سه‌له‌ی کورده‌وه نییه...

له‌ لایه‌کی تره‌وه، رۆژنامه‌گه‌ری سۆقییه‌ت تا ئه‌مه‌سال هه‌ر دووره په‌ریزو به‌ی ده‌نگ بوو له‌ تاوانی رۆژمه‌کانی کورده‌ستانیان دابه‌شکردوه. به‌لکو گۆفاره‌کانی ناسیاو ئه‌فریقای ئیمه‌رۆ، زاروبیژۆم و نو‌قایا فریمنیا و جیهانی نوی جار‌جاره‌ش ورده هه‌رشیشی هه‌یناوه‌ته سه‌رمان و پا‌کانه‌ی بۆ رۆژنمیکی خوین رۆژی وه‌ک رۆژی عه‌یراق کردوه. به‌لام وا ئه‌ستا هه‌ر ئه‌م رۆژنامه و گۆفاره‌نه‌ په‌رده له‌سه‌ر هه‌له‌و به‌نده‌نگی خزیان لاته‌به‌ن و به‌ توندی ره‌خه‌ له‌ سیاسه‌تی ده‌ره‌وه‌ی سۆقییه‌ت به‌رامبه‌ر به‌ میلله‌تی کورد ده‌گرن، به‌لام وه‌به‌ی که هه‌لۆیسته‌ی ده‌وله‌تیش گۆزان کاربه‌یه‌کی به‌نه‌په‌تی به‌سه‌ردا هاته‌ی وه‌ک هه‌لۆیسته‌ی چاپه‌مه‌نییه‌کان... نه‌خه‌یر ته‌نانه‌ت ئه‌و بلا‌و کراوانه‌ی که باسی لیدان و کوتان و زۆرداری له‌ کورده‌ستان ده‌که‌ن و به‌رگری له‌ مانی ره‌وای گه‌له‌که‌مان ده‌که‌ن، برونه‌ته هۆی سه‌ر ئه‌شه‌و دل ته‌نگی کاربه‌ده‌ستانی ده‌وله‌ت (به‌تایبه‌تی په‌نیش داگیرکردنی کۆیت له‌لایه‌ن رۆژی عه‌یراقه‌وه)، بۆیه نار ناوه هه‌ندی له‌ لینه‌رسراوان رایانه‌گه‌باند که هه‌لۆیسته‌ی ده‌وله‌ت جیاوازه له‌وه‌ی له‌ رۆژنامه‌کاندا بلا‌و ده‌کرینه‌وه و داوای لینه‌وردن و پا‌کانه‌یان ده‌کرد له‌ به‌رده‌می ئه‌و. رۆژنامه‌ی گه‌له‌که‌مان ده‌چه‌وسینه‌وه.

جا بۆیه ده‌لێم ئه‌گه‌ر ده‌وله‌تینکی وه‌ک په‌کیته‌ی سۆقییه‌ت له‌ کۆتایی سالانی سه‌ده‌ی بیسته‌مه‌دا به‌م هه‌موو هه‌یزو توانایه‌وه، به‌رامبه‌ر به‌ گه‌لی کورد ئه‌مه هه‌لۆیسته‌ی به‌ی، ناخۆ چۆن ده‌به‌ی باوه‌ر به‌وه بکه‌ین که پشتگیری ته‌واوی کردوین له‌ داوای شو‌رشی ئۆکتۆبه‌ر و سه‌ره‌تای بیسته‌کان هه‌روه‌ک م.لازاریف له‌ کتێبه‌که‌یدا نووسیه‌تی...؟

دیتم به‌و هه‌وایه‌ی من ده‌خۆم راساوم و هه‌لدینم، به‌ی شک زۆر ناخایه‌نی و ده‌پسینم. راوه‌ستام پشویه‌ک به‌ده‌م. ئه‌گه‌ر تۆ په‌ به‌فرزکیان له‌ پشت ملی قایم کردم و گوتیان! هوریا! مارادۆنا.. گۆل!

باوه‌ر که‌ن له‌به‌ر ئه‌یش و له‌ هه‌یفان. ئه‌یدی په‌نیش چاوم تاریک بوو، کلۆر و پالتۆم فری دا و وه‌رسورامه‌وه‌و باله‌کانم فاش کردو مسته‌کانم نو‌قاند، به‌ توره‌یی به‌ره‌و به‌رزوی گه‌رامه‌وه‌و لوتم به‌ لوتیه‌وه نو‌ساند و گوتم:

- هه‌تا خۆم په‌یدا نه‌داوی، به‌ خۆت و به‌ مه‌نالت زوو لاچن له‌به‌ر چاوم! ئای له‌و به‌زمه‌ی کاپرای خۆ نه‌ناس، ده‌لێ ی تۆبه‌ری مه‌ندالی هه‌یناوه؟! به‌و ته‌شک و داوینه‌وه باب و باپه‌رانیشمان سه‌ر کۆنه‌ده‌کا.

ئه‌ویش له‌ حالیکدا پاشه‌و پاش له‌به‌رم ده‌کشایه‌وه، به‌ سه‌به‌رایه‌کی گوتی:

- برا پشوت له‌ سه‌ره خۆ به‌ی، ئه‌یره ئوروپایه‌و سه‌ده‌ی بیسته‌مه، جا ئه‌گه‌ر ئیمه‌ش کرده‌وه مان له‌گه‌ل ما‌ل و مه‌ندالان هه‌روه‌ک باپه‌رمان به‌ی چ فه‌رق؟

خۆم په‌ی رانه‌گیراوه‌ی که به‌خۆم به‌ سه‌ریدا گوراندم و گوتم:

کوره ببه‌ره‌وه! ئه‌تۆ چت به‌سه‌ر باپه‌رمان داوه. ئه‌وان هه‌رچی بوون، له‌سه‌ر خاک و ئاری خزیان په‌یوانه‌ ژبان و ره‌نگیان نه‌گۆرا. قسه‌ی ناخه‌ری هه‌ر که‌سینکی له‌سه‌ر ره‌وشتی باشی باب و باپه‌رانی خۆی نه‌پوا. ئه‌وه‌ی بزانه‌ دا‌یه‌کی دزی کردوه‌و... جا به‌رۆ له‌به‌ر چاوم...

بهره‌للا! خوزگه ديتبات چؤن مووی
سدری زهره کردووه و هدوايانی پيوه
لی ددها. جا بز باش نابن، له باتی
سدگینک دوو سدگیان هه‌یهو قدراره
کچه گه‌وره که‌شیان یه‌کینکی دیکه له
فهرانسهی را بکری. به دواي نهو
قسه‌یه‌دا منال وینکرا قیت بوونه‌وهو
گویتیان:

- سدگمان ده‌وی، سدگمان ده‌وی!
میری لوتینکی له برزووی بادا و
به ناقایلی رووی هه‌لهری یه لای
مناله‌کانی و گوتی:

- رۆله به‌سته‌زمانه‌کانم ا به‌خولای
هه‌تا هه‌ین، قه‌ت نابن به‌مال!

- گوتت دوو سدگیان هه‌یه؟ کوره
ره‌نگه یه‌کیان پشیله بووی؟

- بز قه‌تم سدگ و پشیله نه‌دیوه؟
نشان به‌و نشانه‌ی یه‌کیان ناوی
زامیویه و نه‌وی دیکه‌شیان...

- نه‌ری دا مندا! ئیوه بلین... نه‌وه
بز له بیرم چۆته‌وه؟

- مامی قاره‌مانی فوتبالی ناوی
چییه؟

- وه‌ی له سدرو گه‌رپم راسته
دوینه‌یه...

- نه‌دی باه‌کری برات چۆنه؟ براژنه
میری، ژینیک منینکی نه‌هیناوه؟

- نه‌دی له به‌ر به‌ژن و بالایی مرم،
به‌خولای برام له نیو جیحیلان دا
تاقه‌و وه‌خته بوو هه‌موو کچانی تم
ولاته له سۆیانی شینت و شه‌یدا بن،
برزوو ده‌سه‌بجی زمانی نان به
قه‌رزدانی که‌وته گه‌ر و گوتی:

- پیاوینکی حیسابی لیه‌اتوه‌ته‌ده‌ر،
ها‌ها نه‌وه ده‌فه‌ی سینگیتی و هه‌ر
ده‌لی ی بره‌که، خۆ که‌س ناویری له
حاستی بکۆکی.

میری قسه‌ی برزووی به‌ری!
- له‌به‌ر ده‌ستی مرم! لی ی گه‌ری
با نه‌و فاشیستانه هه‌ر وه‌به‌ر شه‌پاندا!
قسه‌ بوو به‌ هه‌لوکین. برزو قسه‌ی
میری قۆسته‌وه:

- به‌برای خۆم بلیم سمیلینکی
نه‌ستووو دروژی داناوه، مووی لوول
و دروژی سدری ماشه‌للا ته‌واوی سدر
شانی دا پۆشیروه... له پهر کوره
گه‌وره‌که‌یان «سۆران» هه‌سته‌یه
سهرپی و روو به‌من، به‌لاساگردنه‌وه
له‌خالی هیندینک حه‌حه‌حو و سی
چوار مست و لووشکی کاراته
بازانه‌ی به‌ده‌وو به‌ری خۆی دا
هالاند، هه‌ر وه‌خته بوو به‌قامکی
چاوم کوزکا! پاشان گوتی:

- خاله به‌کره‌م، نالقه‌یه‌کی له
گویندایه، به‌قه‌ت بازنده‌کی ده‌بی،
یه‌کی دیکه‌یان له‌و لای را له‌باوکی
قووت بزوه و لی راست و چه‌پ بوو
گوتی:

- درۆزن! درۆزن! نه‌تگوت به‌خالت
ده‌لیم بتبات گوینانت کون کا؟

میری به‌روو گرژی هه‌لیدایه:
- رۆله نه‌وه هه‌ر ده‌زانی وه‌عدان

بدا، ده‌نا به‌خولای چی له‌ده‌ست
نایه! کوپم بزخۆم ده‌تان به‌م گویتان
کون‌کن.

بز نه‌وه‌ی قسه‌به‌دروژی نه‌کینشی،
پرسیمه‌وه:

- باه‌کر له‌گه‌ل کوردایه‌تیبه‌که‌ی
چۆنه؟

برزوو هیندینک به‌رچه‌له‌ی داخست
و گوتی:

- نه‌گه‌ر تاقه‌کوردینکی دلسۆز له‌و
دووهره ولاتانه‌دا هه‌بی، نه‌ویش ته‌نیا
باه‌کره! له‌سهر ته‌ختی سینگی به‌

دیزینکی دریشته هه‌لیکه‌ندوه
«کوردستان یا نه‌مان»
به‌خۆم گوت:

- به‌راستی فیلی باشه!
ته‌ماشایه‌کی سینگ و به‌رۆکی خۆم

کرد، دیتم له‌به‌ختان سنگ و
به‌رۆکینکی واشم نیه‌خالی له‌سهر
هه‌لکه‌نم، با له‌و ده‌ووو زه‌مانه‌یه‌دا
منیش فیزی هیندینک عه‌قل بم. ناخر
چ فه‌رق؟ نیستا له‌فکره‌که‌م نه
به‌ومه‌وه، که‌زریکه‌یه‌ک هه‌ستا و به
دواي نه‌ودا، ده‌نگی سی چوار شه‌په
لاخه له‌بنان گونچه‌کی کوره

نیونجیبه‌که‌ی به‌رز بزوه، نه‌ویش
هه‌روا ده‌سته‌وه‌ستان نه‌مایه‌وه‌و
هه‌ستا گرم کاراته‌یه‌کی برۆسلی
ناسایانه‌ی داهینایه‌وه‌و ئیدی بوو به
جه‌نگی نیوان دوو ده‌وله‌تان. ها
شه‌پینک، دوو مست! نه‌وه‌ش سی
مست و پینلاقیه‌ک و... به‌نه‌ستۆی
شکاوم دوو باره‌خۆم بز رانه‌گیراو
که‌وتمه‌وه قسه‌کردن.. نه‌گه‌ر له‌پشت
را جوتینک شه‌پیان داهیلاندمی، باوهر
به‌کن له‌به‌ر ئیش نه‌و دنیام به

چاوی خۆم دیت، که‌وه‌ر سورامه‌وه
دیتم نابابه، مه‌یدان ته‌نگه‌و بز
راوه‌ستان نابی، ئیدی به‌هه‌له‌داوان
کلاوه‌که‌م هه‌لگرت و چووم پیلاره‌کانم
له‌پن کردو پالتۆم له‌بن هه‌نگلم نا،
جا وه‌ره ده‌ره‌په‌ره‌و برزوش به‌دوامدا...
کوره نه‌وه بز کوی؟ بگه‌رپوه خۆ
قاوه‌یه‌کیشت نه‌خواردوه.

منالان، وه‌ک چۆن تاجی و تولان
نینچیر ره‌پی ده‌نین، نه‌وتۆ که‌وتبوونه
شوینم. میری خاتوون سهری له
په‌نجه‌ره‌ی را هینابوه‌وه‌رو یه‌ک به
خۆی له‌برزووی را ده‌خوهری:

جاریکی دیکه واتان لی خوش نایم!
منالان به نووکه نووکه روویان کرده
دایکیان و گوتیان:

- مامی، دیتوته پایی هدره شه مان
لی ده کا؟

میری زور دلپهرو، له ده رفعت
ده گهرا به سدر میزده که پدا بروخی،
له پر بیانوی مهیدانندی کهوته
دهست و شیراندی:

- هدی بی ته وهدون! بزچی له
منالانم توپه ده بی؟! بزچی
به خهرچی تو ده ژین و به زه حمه تی
چدنگ و نینوکی تو گه وده بوون؟
هدر که دوو قرانت زیاتر هیناوه مالی،
جا نهو دهم روو شکینیان بکه، پاشان
به رویوه لووشمه لووشم و فینکه فینک
و روو به من گوتی:

- به خولانی منالی من هدر ده لی
ی مه لایکن و له منالی ههموو
کس عاقل و سهر به ژیرترن...

وهی با به رز!! جا نه گهر نهو
منالان مه لایکه بن، ده بی ته وانی
دیکه چ بن!! ناخر کاتیک ژنان
تیغیان نایبری و کاریان لی پووجهل
ده بی، پدنا بز گریان ده بن! نه وهی
راستی بی نینستاش که نینستایه لیم
روون نه بوته و ژنان نهو لافاوی
فرمینسکه له کوپرا دینن؟

میری به چه شنیک فرمینسکی
هدله وده راند، هدر ده تگوت نینستا نا
نینستا له نینو ژووره که دا سینلاو
هدله دستی، به دهم لووشمه لووشم و
ریژنه باران ده یگوت:

- به هزی نهو منالان نهو، له مانگ
دا کلورنک وده گری، به لام قعت
نه بووه جاریک له جاران بمانباته
گهرانیک، دیسکزیه ک... مه گهر

جاریار نه بی ده مان با ته هیندیک
جیژنی کوردان، نه ویش له وی
هیندیک سروسوالکهری بی ته وهدون له
بنه وه هدر نیکه یانوه ده لین له بدر
هدلی منالان له هیچ حالی نابین..
کوپه هزی مندال! نهو پیتان ده لیم!
نه گهر هاتوو که سینک قسه ده کی بی
گوتن، شازدهی بی نه لیننه وه نهو
چاوانه تان دهر دینم! نینجا سهری
هدلپریه لای سمکزی کوپی و بی ی
گوت:

- حدک دایک به قوریانی نهو
به ژن و بالاور سیغاری لایوت بی!
به خولانی کورم ههموو ده لی ی
شازدهی رزمین!

دیسان بز نه وهی ولانم نه وهدون
کردینته وه، سنگ ره پینشخهریم کرد
و گوتم:

- شوکر دیوی زیادتان زوره!
ههستن با نیمه بچین له دیونکی
دیکه دوو قسان پینکوه بکه بن و
منالیش با بز خزیان نازاد بن و چ
ده کهن با بکه بن.

برزوو زوو هه لیدایه و بی ی گوتم:
- به بروای من دوور خستنه وهی
منال له خز کاریکی دروست نیه.
کوپه با نیمه ش بز جاریکیش بی
کراسینک لهو نوروپایاننه دادپین.

نه گهر باب و باپیرانمان هه قیان له ژیر
چوک نابین و ده مکوتیان کردپین، با
نیمه ش چاو لینکهری کرده وهی نه وان
نه بین! بایم منال شهریکه مالده!
- مدهستی من نهو نییه که منال

روژی جاریک دار کاری بکری و
هدقی به سدر مالده وه نه بی، پینشم
وانییه باپیرانی نیمه، نهو جینگایه ی
بویان لواوه له بارهینانی تورمه ی

خزیان درنخیان کرد بی و هه همیشه
هه ولیان داوه نه وهدکانیان ته ناندت له
خزیان ژیرترو نازاو سهر به رزترن...
دلنیام لهو دنیای ته مده و نه ی، که
نیه بی ی ده خورن، ههموو شتینک
به که یفی منال نیه و به لکوو
سنورنک هدر هدی و که س ناماده نیه
مناله که ی دیوی دانیشتن بکا به
گزپه پانی فودبالی. تازه نیوه ده بی
ده فکری نهو مالده ی بنه وهی خزشتان
بن، که نهو به له نگازانه به دهست نهو

ته په ته پدی نیسه چ ده چیژن؟!
به هزی نهو کوپه خایه تیبه ی من
میری لوتی هه لقرچانده وه و به
ته وسه وه گوتی:

تهک جهرگ و هه ناویان رهش بی!
نهو خالیجه یه بی عهشرو نه شرانه!
باپرونا! به دایم مهستن، خز ناگایان
له خزیان نیه، که ته پدی بی ی
نیمه بییستن.

بز نه وهی باری قسانم گزری بی، نینم
نه دا ژن و میزد درنزه به قسان بدهن
، له لایه کی دیکه وه منالانیش له بدر
شه که تییان هدر کام له لایه ک راست
و چه پ، له سهر زک و پشت به
بینه نگی راکشان، نه وچار به
پرسیاراندا هاتمه خوارو گوتم.

- نه زی هیچ ناگاتان له حمه دی
هدیه؟

- کیاهه حمه!
- کوپه حمه دی میرزای!
- نه ها ده بلنی حمه زله. وه للا
هدتا بلنی ی باشه.

- نه دی توخوا «نهستی» ی خیزیانی؟
له ولای را میری بازدی دایه نینو
قسان و گوتی:
- حدک جهرگی رهش بی! نهسته

مالی وزیران بی! چ بکهم ندفام بووم،
 نهوتتا لهو ولاته سدان هذزار ژن
 بهی میزد دهژین و له هیچیشیان کم
 نیه. خژ نهگهر زانیبام میزد ناوایه،
 به خولای میزد به قهر دهکرد،
 نیستاش و ... لهپر مندا! به
 باوهشینک کهل و پهلای کایه پینکردن
 وهک یاسارلان به هات و هاوار
 بهژوری وهر بوونهوه و قسهی دایکیان
 کرده بلقی سهر ناوی... نهشمیل به
 غاردان ههلای کرده سهر تلهفزیون و
 پینچکهی باداو یدک به خوی دهنگی
 دایه، پاشان به دهنگی بهرز گوتی:
 - مارادونا! مارادونا!
 بهدوای نهودا منال! ویکرا هوریاپان
 کیشا:
 - مارادونا! مارادونا! مارادونا...
 باوهر کن لهو کاتهدا، لهبهر ههراو
 هوریاو تهفتهق و شقه شق کم
 مابوو مینشکی سهرم بتهقی، فشاری
 خونیم تا دههات دهچوره سهر. بهلام
 لهبهر نهوهی میوان بووم چ نهدهکرا
 و تنیا سهری زمانم سووتا و له سهره
 خوم رووم کرده لای خاوهن مال و پینم
 گوت:
 - منالی نهو سهردهمه گشت
 کردهوهکیان بۆته فوتبال، پدنکی،
 کاراتهو بۆکس و نهو جرو جاندهوانه!
 مدگهر له سهردهمی منالی نیمهدا
 کس دهویزا پی لهبهدهی خوی
 دریز تر بکا. بۆ چما منالی نیستا
 گهورهکانی خویان به حساب دهزان!
 تدهانته رنگا نادهن گهورهکان
 پینکوره دوو قسان به راحتتی بکن و
 ... نیستا قسهکم تهواو نهکردبوو،
 نهگهر میزی خاتوون دهستی لی
 دهبهر کهلهکی نام و شیراندی :

- نهوهی نهو باش بوو نهماندهویزا
 له لای گهورهکافان زار بکهینهوه،
 دهسبهجی به لینگه کهوشان له ده میان
 رادهکیشاین؟ برا نهتو کای کون
 بهبا دهکهی. نهو زهمان رفت. منال!
 لهو ولاته نازادهو پولیس پشتیوانی
 لی دهکا. له گهل هینانی ناوی
 پولیسی، مناله ورکه لیکرا لیم
 قوت بوونهوهو به دم ههدههوه
 گوتیان؟
 - پاپا پولیس بانگ کین؟
 - حدک خوا کهی بهخیری بینی!
 نهوه من له ترسی نهوهی لهو ولاتهی
 درم نهکن، خۆ له ههلهلادهدم و به
 حاستهمو دوو بهلا ههنگاو
 ههلهلنمهوه، بهلام نیستا به پی ی
 خوم هاتووم خۆ له گرد ناوی داویم
 وهلا باشه!
 - برزوو بۆ نهوهی دلی میری ی
 بهجی هینابی، دوا به دواي نهو روی
 کرده لای من و نهختینک بهرچهلهی
 داخستوو گوتی:
 - هیچ دهبینی منال! له ئورویا به
 چندت زیت و روو کراوهن؟ کوره خۆ
 نیمه نهماندهزانی قسانیش بکهین.
 نهگهر بت ههوی منال! بۆت بیته
 ملک، دهبی به شیوهی نیسکاندیناریا
 پهروهدهبی.
 له حدیفان زگم وهک مدشکهی لی
 هاتبوو، پینش چاوم رهشکهو پینشکهی
 دهکرد و تدهنگه نهفدهسی و پشوو
 سواری دهیان هاژاندم. بهلام له ترسی
 نهوهی نهکا منال! پولیسی بانگ
 کن، لهسهری نهرویشتم و تنیا له
 کاکهی منال! پهروهرم داواکرد: نهگهر
 دهلوی نهختینک کهلین بداته پهئجههوی
 و کهمی ههواي تازه ههلمژین.

پاشانیش بۆ سوکنایی جگهدهکم
 داگیرساند و به لا لیومهوه ناو ههر
 ویستم مژنکی لیده، لهپر منالان
 لییان له قاودام.
 - هزی ها انهو پیاو ههخرفاوه
 لهلای منالان سیغار دهکیشی!
 دوا بهدوای وان دایک و باوکیان به
 جووته وهدهنگ هاتن و گوتیان:
 - راسته! جگهده کیشان لهلای
 مندا! تاوانیکی گهورهده، لهو ولاته
 بیتوو پولیس بهم مهسهلهیه بزانیتهوه،
 به توندی سیغار کیش سهزا دهدا.
 منالان به یدک دهنگ ههستانه
 سهرپی و گوتیان:
 - پاپا! پولیس بانگ کین؟
 به پارانهوهوه داوام لیکردن و گوتم:
 - کوره پیایو چاک بن کاری وا
 نهکن، حاشا، نهوه فریمندا!
 ههر که جگهدهکم له نیو ژیر
 سیغارهکهی پینش خوم هاویشته،
 منالان به تهقله کوت پهلاماریان
 دایهوه جگهده نیوه سووتاههکیان
 ههلهگرت و پاش گوتی پرسکینینکی
 خهست سیغارهکیان داگیرساندهوهو
 نهو جار به نۆبه له یدکتریان
 وهردهگرت و پر به گوپیان دووکهلیان
 له چرو چاوی یدکتر دهکرد. ههر که
 کردهوهی منالهکانم بهو چهشنه دیت،
 به دم سکالاره به برزووم گوت:
 - برا تو جگهدهکته بهمن توردا،
 کهچی نابینی منالهکانت له سهر
 قونچکه سیغاریک چ ههلوای به
 شفقانیکیهانه؟
 برزوو به ههندنیک! خۆ رانانهوه
 روی کرده منالهکان و گوتی:
 - سیغار کیشان کارنکی باش نیه
 . نهوجار دهتان بهخشم، بهلام

شەقان هینایانە نینو ژوورەکە و ئیدی دیوێکە لینی دانیشتیروین بوو بە گۆرەپانی فوتبالی و کلاوێ بۆر و هەردی نەدەکەوت وها! گۆل ، هوربا پینتتالی! لێدە بۆ گۆشە ی چەپ نەخیز کۆرنیزە...و بەهزی ئەم وەزە سەرم سورمابوو، هاورپش مەقی لە خۆی بەیبوو ، خۆم پێ رانەگیراو بە شەرمەو روم هەلبەرپە لای ساحب مال و گۆتم:

- منالەکان ماشاللا هیندیک بۆز بوونە؟

هاورپ وەک ئەوێ نە پای دیبێ و نە بۆران، شاعیرانە پیلووی چاوێکانی لەسەریەک دانار گۆتی:

- منال یان پەپولەکانی بەهەشتی، دنیایان لە دنیای ئینە جیاوازه، منال دەبێ نازاد باری، خۆش بە حالی ئەو منالانە ی لە ئورویا پەرورە دەبن! برام دنیا، دنیای وانو بەس.

لەدلی خۆمدا گۆتم:

- «کەر لە کوێ کەوتوو و کونە لە کوێ دراوه!»

برزو هینشتا پیلووەکانی لەسەریەک دانابوو، باسی منالانی دوورە وەتەنی بۆ دەکردم، لەو کاتەدا کورە هەرە چکۆلەکە، بە پەلە خۆی گەیانە پشت سەری من و چوو سەر لێناری ئەو مزیلە ی من لە نینیدا پان ببومەو، لە وێرا بازی دا یە نینوهراستی ژوورەکە و دوا بە دوا ی ئەو، ئەوانی دیکە وێکرا هوربا یان کیشا و گۆتیان: سەرنەکەوت (رەد).

ئەوجار نۆبە بازدانی ئەوانی تر هات و لە ئاخری دا کورە گەورەکە بە ۱۹۵ سانتیمەتر لە بازنەکەدا سەرنەکەوت.

بۆ ئەوێ بەرگرم لە بازبازنەکە کردبێ بەرنگ بە مزیلەو کیشامەو دوا یە و سەرم بە دیواربەو نووساند و دەستیکیشم بە نینو چاوانم گرت.

هاورپ، نازانم روحمی بزووت یان چی، لێ ی پرسیم:

- ئەو سەرت دیشی؟

ویستم وەلامی بەدەمەو، بەلام منال دەرفەتیان نەداو بەکیان هاواری کرد:

- هاها! پیتەر لە دەری راووستاو و بانگمان دەکا. کورپنە حەملە ۱. ئیدی ئەوان بەرەو پارکی بەرمالان دەریهین. دیسان برزوو لێ ی دوویات کردمەو:

- دە ی برا نەتگوت سەرت دیشی یان چی؟

- نا سەرم نائیشی ماشەللا منالەکان....

هەر لە بیستنی وشە ی منال برام دیسان گەرم داها تەو و زو قسەکە ی بریم و درێژە دا یەو:

- بەلێ پاس لەسەر منال بوو. لەم ولاتە گشت بوونیک لە خزمەت منالدا یە. مخابن باب و باپیرانی ئینە نەیان زانی چۆغان پەرورە دەکەن، تەنانەت هەقیشیان لە ژێر چۆک ناین! باوکی ئینەو... لەو کاتەدا میری خاتوون، لە حالیکدا کراسینکی داوین کورتی تەنگی لەبەردا بوو، بە مووی سەری لوول و میزان بلی یەو، کە دەتگوت کیشە گیایە، بە لاسا کردنەو لە ئەستێرەکانی سینەمایە، بەلارو لەنجە وەژوورکەوت و جووت پێ لەبەری هەستام. ئەویش بە روالەتینکی خەستی فەرەنگی ناسایانە دەستی بۆ لا درێژ کردم و بە سەرا بەک گۆتی:

- هە ی ..

منیش کەرنووشم بۆ بردو بە سەری قامکانم دەستم گۆشی و جوابی سلۆم دا یەو:

- حە ی حە ی...!

پاشان هەرکام لە نینو مزیلێکدا پان بووینەو. برزوو لە بنەو چاویکی بە بەژن و بالایی خیزانی داخشان و بزە بەکی هاتی. میری بە فیتۆی خۆی زانی دەست بەجی وەک کینچ هەلبەزیدەو بە توپەیی پروی هەلبەرپە لای میزەکە ی و بە دەنگی بەرز گۆتی:

- چ بوو؟ چ قەوماو؟ بۆ واتە ماشام دەکە ی و پێ دەکەنی؟

نۆبە ی ئەو یە وەک ئەوێ رۆژێ لەلای «خەجە بەیتالی» بەخۆتدا شکاندمەو. چاوی خۆت خورد کەرەو! ئەو سالی سالان نیه دیلی دەستی پیاو بێ! جارنکی دیکەش پینت دەلیم، منال هی مندو لە تۆش زیاتر هەقم بەسەر ئەو مالدەو هەیدە! بە خولای چی دیکەت بە سەرەو ناچم!

برزوو لە بنەو چاویکی لەمن کردو بە هیوری وەلامی خیزانی دا یەو:

- وەختی ئەو قسانە نییە، میوانمان هەیدە و راست بەو قاو یەکی بۆ بینە.

- ئەو هیچ نەگۆتەت کوشتومی ، خۆ ئەگەر قسە بەکەت گۆتبا یە باش بوو، جا ئەتۆ پیاوی؟ ئەگەر وەک پیاوی خەلکی با ی چت دە کرد؟

برزوو لە ترسی زمانی خیزانی، مەقی لێو نەهات، بەلام میری لێ ی نەبریهو و بە دەم فرمیسک و گریانەو درێژە دا یە:

- سەد بریا مەم شکابا یەو میزەم بە تۆ نە کردبا یە! یاخا سەبەبەکار

پروا...

ئەو لاپەرەیدەیان بېرەوهریپەکی خۆمە، یادى بەخیز،... ھەلەدەو، ئەو لاپەرەیدەش ھەلەدەو، پروانە لە ھاوشاریپەکانى خیزانم، ئاخىر پیاو لە ھەر شوئینىک ژن بىئى، دەبىتتە خەلکى ئەو جىنگایە! بەلام نا...! ئەگەر خیزانم بزانیئەو، پى ی بادی ھەوا دەبى. ئەمن و بۇ ژن سەر دانواندن؟ پەحا! ئەو من نىم!

بۇخۆم خۆم دەناسم، سەدا سەدیش لىم روونە، کە لەگەل کوردى ئەمدیوو ئەودیویش ناخوئىئەو ھاھاها! ئەو خەتینکى سوریشم بەسەر ئەواندا ھینا... تىبىح ح ح! «برزوو»! کورە قەت دەزانى چەند بېھۆش بوومە، بىئو ھەروا پەرۆمە پىنش لەوانەپە پاش چەند سالى دیکە وەک «خالە سوورە»ى منالە وركان تەنەکەم لە ئاتەگى خەن. ئەمن دەلنىم بە خۇزایى نىە مووى سەرم دەوهرى.

کاتى خۆى «برزوو» کورپىکى دلپاک و لە ماله خۇیدا پیاو بوو، فکر ناکەم خۆى لى گۇزایى؟ لە بىرتە منالەکانى چەندە ئىسک سووک و بە ئەدەب بوون؟ ھەر دەتگوت ماستى مەبوون. ئەرى چەند مندالى بوو؟ «سۇزان»، «گۇزان»، «نەشمیل» و... ئای ئەو بۇ لە بىرم چوونەو؟ ھاھا! ئەو ئەوى چکۆلەشم وەبىر ھاتەو ناوى «سەمکۆ» بوو، حەک تىز عومر بن، منالە ھەردەبى وەک وان بارى. بايم گيا لە سەر بنجى خۆى شىن دەبى. ھەموو شتىک بە ئەسل و نەسبە... لە کوردستانى چکۆلەبوون، ئىستا دەبى گەورە بوون. برام برزوو باشیان پى رادەگەشت و ئەوانىش

زۆر ئاقل بوون... ھەر ئەو یە گوتم گيا لەسەر بنجى خۆى دەپوى و بەس. ئەدى توخوا! دەبى براژنە «مىرى» ی خیزانى چۆن بى؟ یاخو پرووى سپى بى، ژنىکى زۆر بە ماریفەت و لەسەر خۆ بوو، چ کابان! چ کابان... کۆنە برادەر خۆشەوستان با تەلفونىکیان بۇ بکەم... سیفر چوار، نەو، دوو دوو... ئەلووا برزوو بۇ خۆتى؟ سلۆ - چەنابت؟

- نام ناسیو؟ تاكو نام ھەلنەدەى، نالنىم كىم.

- ئالار، ئولو!!

بى قەزایى ئەو نىبە بە کوردیت قسە لەگەل دەکەم، تالە و حۆلەى چى! لە نىو کۆنە برادەران بگەپرى.

- بارو، دەکەى ناوى زۆرىەى برادەرانم لەبىر نەماو! «برايم»ى؟

- حەک خوا مالت خەرا نەکا، چ زووا برايمى چى، حاکم، حاکمە رەش.

- یاھا!! چاومان روون، کەى بەملایانەدا، ئەدى بۇ وا بى خەبەر؟

- قسەى راستى بەک دوو مانگىک دەبى، بەلام باشتر ئەو یە برىنانم نە کولینىبەو ھەو لىم گەپرى، بە خەيالم پىم سەرىکتان لى ھەلنىم.

- یاھا!! سەبى لەمال نىم، دووسەبى مىزىا دەچى مووى سەرى چاک دەکا، بۇ سى سەبى بىنکارم و لە چاوەروانىت دا دەبم.

- دەباشە، کاتى پەر نرخت ناگرم، تاكو رۆزى چوارشەمە خوا ناگادارتان...

رۆزى چوار شەمە بە ھەزار پرسىار خۆم گەیانە مالى ھاوپى ی لە مێژىنەم. کە چوومە ژوور مال ئارام و بى دەنگ بوو. دانىشتم و لاقم

ھاویشتە سەر لاقم و خەرىکى چاک و خۆشى لەگەل ھاوپىم بووم، ئەگەر لەپەر دار و دیوار لەرزىنەو و پۆلىک منالە بە ھات و ھاوار بەژوورى وەریوون، بى ئەوى بزانی مېوانىک دانىشتو، بە مستەکۆلەو کاراتە وەرگەرانە سەرو گونلاکى بەکتر. لەو مەیدانەدا نەمزانى کامیان قامکى لە چاوى گۇزان کوتا، ئىدى بو بە باسى سەرو ھەنگامەبەک، کە سەگ خاوەنى خۆى نەناسى تەو.

منیش بۇ ئەوى منالانم لە بوونى خۆم لەوى ناگادار کردبى، بەدەم دلنەواىی یەو ھەستامە سەرى و دەستىکم بەسەرى گۇزانیدا ھینا و پىم گوت:

- مەگرى مەگرى! داوەرە مامى خۆت! بۇ چما نام ناسىبەو؟ لەبىرتە پىت دەگوتم «حاکە»؟

ئەگەر کورە لىم وەرسو پایەو و زللەبەکى لە پشت دەستى راکىشام و زمانى لى دەرھىنام و بە لاساگردنەو گوتى:

- ح ح حاکە... بویوو..! کە وام دیت، عارەقەى شەرم نىو چەوانى گەرم کردم و پاشەو پاش کشامدەو و بە خەجالەتى دانىشتەو. بەلام لە لایەکى دیکە را بەکى دیکەیان قىژاندى و روو بە گۇزان گوتى:

- مارادۆنا، مارادۆنا!!

کورە ئەو نەندە بە راشکاوى نارى مارادۆناى ھینا، ھەر بەراستى پىم واپوو بەراستیانە، ھەر بۇبە قىت بوومدەو لە پەنجەرەى را روانىمە دەرى، بەلام بى خەبەر لە لایەکى دیکە سۇزان ھىزشى برە سەر کلاوہ کەولە بەرخەکەى من و بە نوکە

پهروه رده کردنی منال

به شیوهی ئیسکاندیناوی

سیامه‌ند

ناونیشان لی بزر بووه، ره‌حمه‌تی
خواتان لی بی! هه‌رکەس دیتی زوو به
فلان جی ی بناسینی و مزگینیش
وه‌رده‌گری!

سەر ئیشاندن باش نیه. پاش
هیندیک له گژ فکران راچوون، به خۆم
گوت:

- برا! خۆ تۆ مریشک نی له‌سەر
جوجه‌لان هه‌لنیشی، ئەو ولاتەش هەر
وا بی دەرک و ده‌روازه نیه، ئەگەر
که‌سینک ون بوو، کەس نه‌بی لینی
پیرسینه‌وه. هه‌سته هیندیک له‌ دۆست
و براده‌ران بدۆزهره‌وه و ورده ورده
هاتوو چۆیان بکه. ده‌ی!

ده‌ستم له نینو باغه‌لم داگیراو
ده‌فته‌رنکی چلکن و بۆرم بوو، ده‌رم
هیناو خه‌ریکی هه‌لدانه‌وه‌ی بووم. ها
ها! ئەوه‌یان ئادرینس و ژماره
تله‌فونی «حه‌مه» ی ی ی!

- کۆره ده‌ واز بیته بۆ حیسان
قاته!

- ها ها ها ئەوه‌شیا «بله» به‌لام
نا، ئەو هه‌تیوه زۆر گێژو مال وێران
بوو، لی ی گه‌ری، ئاخ‌که‌سینکی به‌ر
پێی خۆی له‌ ناوی پێ نه‌یه‌ته‌ده‌ر، چ
چاوه‌پوانیکت لی هه‌یه؟ سه‌لام له
عه‌قلت!

- ئەمه‌شیا ژماره تله‌یفونی
«چالاک» ی ا چی! وه‌لاهی ئەگەر له
مالی دا برزیم، ئینستا بۆ ئەو کۆ
مۆنیسته تله‌فون ناکه‌م! ده‌با

هه‌سته پینیه‌ک بنی ده‌رو هه‌وایه‌ک
هه‌لمژه، ئەگەر بۆت لوا چاره
به‌رکه‌یه‌کیش بۆ دل و ده‌رونت خه‌راپ
نیه. ده‌ی راست به‌وه، مال وێران
گشت عومرت به‌زایه‌ چوو.

بۆ خۆتان باش ده‌زانن، پیاوی
ناشاره‌زاو زمان نه‌زان له هه‌نده‌ران
وه‌ک گونگی گێژ وایه‌و به‌ تایبەت
پێی وایه‌ خه‌لکی ئەو ولاتەش
وه‌ک هی لای خۆمان به‌دایم وه‌دوای
شکسته‌ی ئەم و ئەو ده‌کون و هه‌یچ
چه‌رواویان نه‌ماوه بزانه‌ ئەم کابرا
نامۆیه له‌کام هۆز و تیره‌یه‌و چ
ده‌خواو چ ناخوا.

به‌کورتی منیش نامۆ بووم و هینستا
کاله‌ی غه‌ریبیم نه‌کرا بۆه. له‌ ترسی
ئوه‌ی نه‌کا ون بم، له‌ت له‌تیشیا
کردبامایه، به‌ ته‌نیا له‌مال و ده‌ر
نه‌ده‌که‌وتم.. ئاخ‌ خزم گیان! ئەو
ولاتانه وه‌ک ولاتی خۆمان نین، ئەگەر
پیاو هاتوو ون بوو، زوو موسلمانیک

به‌ فریای بگا. جگه له‌وه‌ش، خوا
به‌رکه‌ت بدا! له‌ ولاتی ئیمه‌ چ زۆره؟
مزگه‌وت و خانه‌قا، که‌ ته‌ماشاش
ده‌که‌ی، ده‌بینی له‌ سه‌ریانی هەر
کامیان ئالوودارنکی درێژ چه‌قاوه‌و
چهند به‌رزه وێژی پینوه
هه‌لا‌واسراوه. بۆ یه‌ که‌س ترسی نیه،
چونکه‌ زوو ناسیاونیک خۆ ده‌گه‌یه‌نیه‌ته
لای مجینور و له‌به‌رزه‌وێژی را
چاره‌ده‌دا، نه‌قه‌رنیکمان به‌ فلان

په‌کۆو کۆره خۆ منال هه‌راسیا به
پیاو هه‌لگرتوه! قه‌ت ده‌زانی له‌و
سالۆنه‌دا چ زرم و هورپکیان
داناوه‌ته‌وه!

وه‌ی وه‌ی له‌ منالی ئینستا، هەر
ده‌لی ی ناوری قودره‌تین! به
ناشکۆر نه‌بی روو له‌ هەر دایک و
باوکیک ده‌که‌ی و ده‌لی ی:

- خوشکی، براله‌! بیکه‌ سه‌ده‌قه
سه‌ری مناله‌کانت و هەر که‌مینک
مناله‌کانت زه‌وت که‌و مه‌هینله هینده
سه‌ر بزینی بگا. هەر ده‌سه‌به‌جی له
پیاو ده‌ره‌هل ده‌بن:

- کاکه‌! منال ده‌بی نازاد بی، ئەگەر
ئیمه‌ مه‌مانانیشیا به‌ نازادی
حاملاتدبایه، ئەوه نه‌ده‌بووین که
هه‌ین!

منیش له‌گه‌لتم. راست ده‌که‌ی!
چونکه‌ دایک و باوکانی ئیمه‌ تاوانبار
بوون به‌وه‌ی که‌نه‌یان ده‌هینشت له‌ نینو
مه‌جلیسی ردین سپییا
سه‌رمه‌قولتان لینه‌ین و بیکه‌ینه
شه‌رناخویی، له‌ هه‌مووان گرنگتر
نه‌یان ده‌هینشت وه‌ سه‌ر چلۆکی دار
گۆزی که‌وین و له‌ وێرا به‌رینه‌وه‌و
ئه‌ستۆ پانمان ورد بی.

ده‌بابه له‌و قسانه‌ی گه‌ری، ئەها!
له‌و ماله‌دا به‌ته‌نی خنکام، بیتوو
هه‌روا ژیا به‌رمه‌ سه‌ر، له‌ وانیه
پاش ماوه‌یه‌کی دیکه، قه‌ت تاله
موویه‌کم به‌ سه‌روه نه‌مینتی. ده‌

چاور هديه. حذب بؤ گهوره به كار ده هينرنت، شله بؤ مندال.
 تېپيني : شله ئىلسول Sol.Alsoil
 له ده رمان خانه گاني سوندا به بى
 ره چه تهى پزىشك ده فروشر ئى.

نووسين و كۆكر دنه وهى :
 د. بهرزان بىكهس - سوندا
 - ۱۹۹.

په رده كانه وه و زياد ده كهن. له دوايى دا خانه گاني- شانه گاني - ترى لهش توش ده كهن. هه ندئى فايروس له ده هماره هه ستيا ره كان دا ده مينينه وه. هه ندئى كهس هديه نيشانه ي ئه م نه خؤشيه يان پينه ديارنى به ته وهش ده گه رينه وه بؤ چه ند هؤيدك نه گه ر هات و فايروسه كان له ده هماردا هه ست داره كان له قؤناغى پشووه ان به كه پى ئى ده گؤترنت latent واته تا قؤناغى دوايى نه خؤشه كه هيج نيشانه يه كى ئه م نه خؤشيه ي پينه ديار نايه ت. ئه م فايروسانه ي كه پشو ده دن و سست ده به ن له كاتى كه به زگرى لهش كه م ده بيه ت به هؤى سه رما بوون ته وان چالاك ده بنه وه به تايبه تى له و كاته ي كه نه خؤشه كه خؤى ده داته به ر تيشكى خؤر، يان له كاتى بېنؤزؤى دا (Minstasion) ، ئه م فايروسانه چالاك ده بنه وه. جا له و كاتانه ي كه ئه م فايروسانه چالاك ده بنه وه ته وه نيشانه ي نه خؤشيه كه به شيه ي به رين ده رده كه ئى.

چاره سه ر كردن:
 ته وه ي كه توشى ئه م نه خؤشيه ده بيه ت، پنيوسته ئه م خالانه ي خواره وه ره چاو به كات:
 ۱- ته وو شله به يه ي له ناو تلوقه كاتى هيزيس دا هه ن، له ناوى دا فايروسى هيزيس هه ن كه كه سانى توش ده كهن.
 ۲- ئه م به رنه انه به خؤى ئاوا NaCl يان Sol.Alsoil پاكو به كنه وه.
 ۳- چه ند ره نگايه كى جياواز جياواز به كار ده هينرنت بؤ چاره سه ر كردن، به لام هيجيان چاره سه رى ته واوى ئه م به رنه انه ناكه ن.
 ۴- به پيس بوونى ئه م به رنه انه به به كترى Sekundär Infektion ده توارنت كرنم يان تؤزى Neomycin به كار به هينرنت.
 ۵- ته و فاكؤزانه ي كه هيزيس چالاك ده كه ته وه خؤتيا ن لى دوور به خه ره وه، وه كو چونه به ر خؤره تاوى به هيز، ده توارنت لينوت چه ور به كيه ت يا وه به ر خؤرى نه ده به ت، كوتان Vaccination دؤى هيزيس له سوندا به كار ناهينرئى.
 ۶- هه ندئى سه رچاوه ي تر ده لئى كه ۲۶ ده رمانى Zavirax كار به گه ره دؤى فايروسى هيزيس و نايه لينت ئه م فايروسانه زياد به كهن.
 ئه م ده رمانه به شيه ي حذب، شله و كرئى

۲- ته وانده ي كه هيزيسى لينيان هديه نابى خه لكى تر ماچ به كهن و په نجيه ي ته وه نده لينه بزه ن، چونكه ده بيه ت هؤى بلاؤ بوونه وه ي ئه م نه خؤشيه .

۳- به كار هينانى خاولى و كه وچك و ته وشتانه ي كه نه خؤشه كه به كارى ده هينئى.

۴- ته وانده ي كه توشى هيزيسى كؤ ته ندامى زاؤزى بوونه نابى پينه وندى (جنسى) له گه ل كه سانى تر به كهن، نه ك هه ر له و كاته ي كه توشى ته و نه خؤشيه ده به ن، به لكو چه ند هه فته به كيش دواى ته وه. باشترين ره نگايش بؤ ته وه به كار هينانى لاستيك (كؤنؤم) له كاتى پينه وندى جنسى ژن و ميژد دا.

وه نه بى ته و نه خؤشيه ته نيا له به كيه كه وه بؤ به كيه كى تر به گوازرينه وه ته نانه ت مه ترسى هديه بؤ ژنى سك پر چونكه هيج دوور نيه كه مندال له نيو مندال دان (ره حم) دا يكي توشى ته و نه خؤشيه بيه ت، ته و يش به هؤى دا يكيته وه ، به مه رجى ته و ژنه سك پره ته گه ر چه نده ها جار توشى هيزيسى كؤ ته ندامى زاؤزى بوئى يان له ناوچه ي ده ره وه ي كؤ ته ندامى زاؤزى دا به رين و بلقى هيزيشسى هه بى ته وه بى كومان مه ترسى ته و نه خؤشيه بؤ سه ر منداله كه ده بى، به لام به شيه به يه كى كه م. ته و ئافره ته ي كه زوو زوو توشى هيزيس بوئى ته وا پنيوسته له كاتى مندال بوونه ته وه به دكؤزه كه ي يان مامانه كه ييلئى.

فايروسى هيزيس زؤر جار له ره نگاي به رينى به چووكه وه ده چيه ته نيو له شه وه. فايروسه كان ده چه نه نيو خانه گاني كانى پنيسته وه يان ده چه نه نيو لينجه

له چالاكيه كاتى
 به كيه تى نووسه رانى كورد
 له سوندا
 يادى شه هيد كرتى حه سه نئى
 قؤلجى
 ۱۹۸۴-۱۹۹۴

له رؤى ۱۹۹۰/۹/۲۹، له يادى شه هيد كرتى چه ركوئوسى گه ورو تيكؤشه رى كورد مامؤستا حه سه نئى قؤلجى به كيه تى كوپئى ره كه هه ست، له كؤره كندا مامؤستا يان كه رئى حه سه نئى و حه سه نئى حه سه ن و هيزيش لىسه ر ژيان و تيكؤشان و به ره هه م ته وه بيه كاتى مامؤستا قؤلجى دوان، له كؤره كندا، ژماره به ك له نووسه ران و ته وه ب دؤشان ئاماده بوون.

فايرۇسى ھېرپس Herpes virus

ھېرپسى كۆ ئەندامى زاۋى بەھزى پەيوەندى ژن و پىاو لە رىنگەى جىسەو بەلاۋ دەبىتەو، لەوانەپە ئەگەز پەكى توشى ھېرپسى لىنو بوو زۆر بە ئاسانى توشى ھېرپسى كۆۋەندامى زاۋى بى ئەگەر ئاگادارى خۇى نەكات، ئەوئىش بەھزى پەنجەو توشى دەبىت، كاتىك كە فايرۇسى ھېرپسى دىتە لەشەو تىادا دەمىتەو، بەلام مەرج نىبە كە ھەمىشە نەخۇشەكە نىشانەكانى ھېرپسى تىدا دەرگەو، تەنيا ئەو كاتە نەبىت كە نەخۇشەكە برىنى ھەبىت، چونكە لەكاتىك داكە نەخۇشەكە برىن و بلقى ھېرپسى پىنوە ديار نەبىت ئەو مەترسى توش كەردنى پەكىكى تىرى كە مە.

نىشانەكانى ئەم نەخۇشە
Symptom:

شىۋەى برىنى فايرۇسى ھېرپس ھەموو كاتى ۋەكو پەك نىبە و دەگۇرنت. ھەندى جار لەوانەپە تەنيا سوور بوونەو پەكى كەم بىت و لەوانەشە بەلە وىلق و برىن دروست بەكات.

چۈنەتەى خۇپاراستن لە نەخۇشە:

۱- ناسىنەو دەست نىشان كەردنى پەلەو برىنى ھېرپس لە قوناغەكانى سەرەتايى دا و ئەمەش گەلى گىنگە.

تامىسكە).
۲- ھېرپسى جۆرى دووم Herpes simplex typ 2

كە دەبىتە ھۇى بەلاۋ بوونەو ھى نەخۇشى لە كۆ ئەندامى زاۋى دا.

۳- فايرىسىلا، زۆر سستە كە دەبىتە ھۇى بەلاۋ بوونەو ھى نەخۇشى مىكوتە Vattkoppor bältros ۋە.

چۈنەتەى بەلاۋ بوونەو ھى ئەم نەخۇشە:

ئەم نە خۇشە بەم رىنگايدى خوارەو لە پەكىكەو بۇ پەكىكى تىر دەگۇرنتەو و بەلاۋ دەبىتەو. فايرۇسى ھېرپسى بە ھۇى بەرگەوتنى دوو لەش يانى لەرنگەى لەشەو ، كورسى تەوالىت يان خاۋلى و ماچ كەردن و بەپەكەو بوونى ژن و پىاو لە رىنگەى (جىنس) يان بەكار ھىتائى كەلوپەلى تىر ، بەتايبەتەى لەوكاتەى كە فايرۇسەكە بلق و برىن لە سەر پىستە كە دروست دەكات و لىنچە لەناو شانەكان دا دروست دەبىت ذآلەم كاتەدا فايرۇسەكان بە ئاسانى بەلاۋ دەبەو، تەنانت پىش ئەم قوناغەش مەترسى بەلاۋ بوونەو ۋە كواستنەو ھى ئەم فايرۇسە ھەپە.

فايرۇسى ھېرپسى لىنو .. بەھزى ماچ كەردن و پەنجە لىدان و خاۋلى و ھەندى شتى تىر بەلاۋ دەبىتەو، بەلام فايرۇسى

ھېرپس .. لە نەخۇشى پە ھەرەبلاۋەكانى ولائى سونە، زورپەى زۆرى دانىشتوانى ئەم ولائە دووچارى ئەم نەخۇشى پە دەبن. ھەپە ھەر لە تەمەنى مەئالەپەو توشى دەبىت . ھەندى كەس بە ھىچ جۆرىك نىشانەكانى ئەم نەخۇشە يان لى دەرناكەوئىت، ھەندىكىش زۆر بە سەختى توشى دەبىت .

ئەو برىنەى كە لە ئەنجامى ئەو فايرۇسەو پەپدا دەبىت لە دوو شوئىن دا دەرەكەوئى:

- ۱- لىنو
- ۲- كۆ ئەندامى زاۋى ھېرپس .. فايرۇسەكە كە زۆرلە بەكتىرا پچوكتەرە تەنانت بە مىكروئسكۇپى ئاساىى ناپىرنىت، و ذم فايرۇسە دەبىتەھۇى چەندەها نەخۇشى تىر - مى كوتە -

جورەكانى ھېرپس ھېرپس سى جۆرى ھەپە، كە ھەرپەكەيان جورە نەخۇشەك بەلاۋ دەكەنەو:

- ۱ - ھېرپسى ئاساىى جۆرى پەكەم Herpes simplex typ 1 كە لىنى مرۇف توشى دەبىت و بەشىۋەى بلق و برىن دەرەكەوئىت كە لاي خۇمان پىنى دەگۇرنت)

چەند وشەيەك بۇ سالرۇژى ھونەرمەندى نەمر «تايەرتۇفيق»

كاكەباس

تايەرتۇفيق - بەپىنچەوانەي دەنگ نەزۇك و خۇفرۇشەكان، بايى تۇزقاليك نەھاتۇتە دەم بۇ باوەشېن كوردى ھونەرى يانەي فاشىزىم و سەركردە خونمژەكانى..

ھەر بۇيە بە شتىكى پىنوستى دەزانم، نەوەك ھەر ئەو چەند وشەيە بىكرىتە ديارى لەبېرنەكردى ئەم ھونەرمەندە گەوورەيە، بەلكو پىنوستە ئەوانەي خۇيان بە قەلەم رەوى ھونەرى كوردى دەزانم و لەو مەيدانەدا دەستيان دەروا و ناھەنگ و بۇنەي رىز لىنگرتن و يادكردنەوي سالانەي بۇ سازىكەن.

لە كۇتايىدا بۇ تايەرتۇفيق دەلنم:
.... ھۇ ھونەرمەندە خاوەن ھەلۇنستى نەگۇراو، تۇش لە ولانئى نازاردان و جەندرمە و تېرۇر و تۇقاندن، باروبارگەي ژيانى بەر سىبەرى چەوساندنەوي گەلەكەت پىنچايەو و بازارى ھونەرى كوردىت كەساس تر كەرد...

دەزانم تۇ بە ھونەرە دلگىرەكەت، لە باخجەي گول و گولزارى كوردەواري، بۇ ھۇنەنەوي ناوازي ھەلقولاي ژيانى ناسايى، گۇرانىت بۇ نازادى و سەرىستى دەگوت، بەي ئەوي سل لە ھەر جۇرە لى پىنچانەو بەك بەكەيت. تۇي ھونەرمەند ھەرگىز نامادەنەبووي لە بازارى جامبازەكان دەنگى زولائت ھەرزان فرۇش بەكى .. بۇيە تۇ نەمرى.. لە ويۇدانى ھەموو مرۇيەكى كوردى ھوشيار دەژى.. بەلنى دەزانم تۇش ژيانى نازادىت خۇش دەويست، لەبەر ئەو ھەش بوو لوتكەي ھونەرەكەت، لەھەلدان بە قەدو بالاي سەرىستى خۇي نواند.. ھەتا ژياي ھەردەم تامەرزوى سىبەرى ھەتاوى نازادى بووي.. بەلام تۇش نەتېبىنى، تۇش بەم ھەسرەتە سەرى بەرزت نايەو، ئالاي ئەم ھىوا مەزەتە بۇ نەوەكانى نوئى چەقاند.. گۇرانى يەكانت، دەنگە بەسۇزەكەت، ھەمىشە لەگەل گەلەكەمان دەژىن .. ھەتا مرۇقى نازادو خاوەن ھەلۇنست بېنى، ھونەرەكەي تۇش ھەمىشە بە سەرزازى رەئىرى ..

بۇ قەدو بالاي بەرزى ھونەرى ھونەرمەند «تايەرتۇفيق» ي ھەرگىز زىندە كە لە كۇتايى مانگى . ۱۷ سالى ۱۹۸۷ لە شارى ھەلۇنەي دېرىن و ھاوژەمان لەگەل سەرتەي كارەساتى سەردەنوئى ھەرسى خەبەتى چەكدارانە لە كوردەستانى عىراق، زۇر بەي نازى مال ناوايى لەگەل و ولانئە لە خونىن نەقم كراوەكەي كەرد.

تايەرتۇفيق ي نەمر، ھەتا ئەو گافەي سەرى ناوئەتەو، دەنگ و ناوازە دلرېنە بە چۇشەكەي. ماپەي سەروەرى ھونەرى سەرتاپاي گەلى كورد بوو، نەوەك ھونەرى ئەم و ئەو بىت، (تايەرتۇفيق) ھەرگىز گۇرانى بېژى دەربار و سەماكەرى بەر مېزى ھېچ دەسلاندار و دەولەمەندىك نەبوو.

ئەو ھونەرمەندە سەرفرازە، لەگەل سەركەشى لوتكەي ھەلگورد، وەك ھەر كۇزىكەي ئارادىخواري گەلەكەي، بەدەم نىش و نازارى نەتەوەكەي ھەناسەي خواردۇتەو. تايەرتۇفيقى ھونەرمەند، بۇ ھونەرى بەرى گەل ژياو لە باوەشى ئەم مەزنى يە گەوورەبېش سەرى نايەو. بەلام دەنگ و ناوازە ھەست بۇزىنەكانى، بۇ زەمانىكى دۇور لە دل و دەروغاندا دەزىنگىتەو.

بەلنى تاكە رىبازى ھونەرى ئەم كەلەپياو بە نازە، ئەو بوو لەگەل رەوتى كاروانى گەلەكەي ھەنگاوى ناو و بە ويستى داخوازىبەكانى گەل جولانەتەو، ئەوئەندەش دۇرمانى دېموكراتىبەت و نازادى ھەلۇيان لەگەل داو بە مەبەستى خۇيان كەوي بەكەن، بەپارووي چەور قورگى بىنوسىن، بۇ مەبەستى خۇيان لەبەردەمى مايكروڧ گۇرانى بەسەرو پۇتەلاكيان بەچرى. بەلام سەربارى ھەر جۇرە فشار و ھەرشەبەك لەسەر ھەلۇنستى ھونەرە بەرزەكەي خۇي سوور بوو و ھەرگىز لىنى لانەداو، لەھەر بۇنەو جەژن و ناھەنگىك گۇرانى گوتبى، ھەروا ئەوانەي گوتيان كە خەلكى پى ھاتۇتە جۇش.

بەكىك لەو شانازىبە ھەرە ديارانەي گەلان لە دنيا، ئەوئەي كە ھونەرە ھونەرمەندانى بەرى گەل، ھەمىشە چىنگا و پەلى رىز لىنانى تايبەت بەخۇيان ھەيە لەناو كۇمەلدا. بە جۇرىك كامە وشەو واژەي پىرشنگدار و مانا بەخش ھەيە بۇ بەژن و بالاي ھونەرمەندانەي ئەو شۇرەسوارانە ھەلەدەرى كە لە رىنگاي ھونەرەكەيان گەل و ولانئەكەيان بە سەروەرى ناسىو و لە خۇشى و ناخۇشى گۇرانى يان بۇي گوتووە.

گەلەكەي نىمەش وەك ھەر گەلنىكى تىر ئەو جىھانە، سەربارى ئەو فشارە بى شومارەي لەسەرىتەي، ھەر لە چەوساندنەو و داگىر كەردەو بەگرە تا دەگاتە گرتن و نازاردان و سوتاندن و كوشتنى جانەوەرانە، ھونەرمەندانى گەلەكەمان، ئەوانەي بەراستى وەك مرۇيەكى بەچەرگى راستگىزى مەيدانى روو بەروو بوونەوي واقىيى گىرغەكان بوئەتەو، لەچوارچىنەي پەيشى تەرو ناسكى كوردەواري ناوازو دەنگى زولال و سەروەرى يان تۇمار كوردو و لەم بواردە پونئەتە چقىلى دۇرمانى سەرسەختى نەتەوەكەمان.

ھونەرى رەسەنى كوردى، ئەو ھونەرى لە بەرۇكى دەنگى نازازى بوون بە ژيانى ژىر دەستەي زۇر و ھەموو پلاتىنىكى دۇرمان بە مرۇقى كورد، لەسەر پى يان وەستاو و لە چالاكى نەكەوتووە..

لەم بواردەو، ھونەرە ئەدەبى كوردەواري چەندان شاسواري سەر بلندى كوردۇتە زمانى حالى خۇي و ھەردەم و ھەمىشە نەتەوەكەمان پىيان سەرىبەرزە.

بەلنى سەربازە نەمرەكانى وەك ئەحمەدى خانى، حاجى قادرى كۇيى، سواری ئىلخانى، فاتق بى كەس و مەلا شەرىفى رۇژنامەنووس و جگەرخۇين و كاھان و دەيان سەربازى نەناسراوى تر، پەروانامەبەكى سەرىبەزانەي ھونەرى بەرگى گەلەكەمان.

ھەر لەم چاوپەناپەو، وەشەي مەبەستان،

هونری کونی وینانییه‌کان و رومانیه‌کان له راستی و جوانیدا بپوو به نمونه.

بینگومان چه‌رخى کلاسیک بۆ ئاده‌میزاد چه‌رخنک بپوو که خه‌لکی زیاتر سه‌ریه‌ست کرد و له فره‌رۆم و یاسای کونی رزگارکردن.

یه‌که‌م: روونکردنه‌وه‌ی مافی مرۆفایه‌تی له ئامریکا ساڵی ۱۷۷۶.

دووه‌م: شوێنی فه‌رانسه‌ ساڵی ۱۷۸۹ دژی ده‌ره‌به‌گ و ده‌وله‌مەند و کۆمه‌لگه‌ی بۆگه‌نی ئوکاته.

سه‌یه‌م: سه‌ریه‌ستی ناپین و مۆنۆپۆلیزه‌کردنی که‌نیه‌سه و شوێنه ئاینیه‌یه‌کان که ناپلیزن له فه‌رانسه‌ کردی.

ژیانی به‌ته‌وه‌ن به‌ زه‌قی و ئاشکرا بۆ خوێنه‌ری روونی ده‌کاته‌وه که به‌ته‌وه‌ن به‌ره‌مه‌ی ئهم هه‌موو شتانه‌ بپوو که باسماں کرد، هه‌ر بۆیه‌ش (ناپلیزن بوناپارت) ی به‌ نمونه‌ی ئاده‌میزادی نوێ و داهینه‌ر و پالەوان و یارمه‌تیده‌ری مرۆ له‌ قه‌له‌م ده‌دا. تاوه‌کو له‌ دواییدا له‌به‌ر گه‌نه‌کاری و کاری ناپینک له‌ به‌رچاوی به‌ته‌وه‌ن کهوت و شکا.

* * *

ره‌زازی به‌ هه‌له‌باردنی ئهم موزیکزانه که به‌ یه‌کینک له‌ موزیکدانهره هه‌ره‌به‌ره‌گانه‌ی جیهانی کلاسیک دیته‌ ئه‌ژمار، ژیانی ئاده‌میزادینکی تا بله‌نی هه‌زار و لیقه‌وماو و پاشینه‌شهری به‌ کوردی بۆ خوێنه‌رانی کورد خسته‌وته‌ روو.

هه‌رچه‌ند به‌ رای من کتیبینک پاش وه‌رگێرانی له‌ دوو زمانه‌وه، وه‌رگێردینه‌ سه‌ر زمانینکی تر و زمانه‌که‌ زمانی یه‌که‌می کتیبه‌که‌ نه‌یه‌، له‌ سه‌نگی هونهری زمانه‌که‌ که‌م ده‌یه‌تسه‌وه، به‌لام له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ره‌زازی توانایه‌کی به‌رزى له‌ وه‌رگێرانییدا پيشان داوه و به‌ زمانینکی چه‌ر و پپ و پاراوی کوردی وه‌رگێرپاوه.

دباره‌ لێره‌شدا ناسر سوودی له‌وه وه‌رگرتوه که ده‌مینکه‌ تینکه‌ل به‌ هه‌زار و ره‌شو رووت و زه‌حمه‌تکێشی کورده و خزی به‌ یه‌کی له‌وان ده‌زانێ. له‌ فۆلکلۆر و په‌ندی پيشینیاندا ده‌ستینکی بالائی هه‌یه و باشیان لیشه‌ره‌زایه. زۆریه‌ی شار و گونده‌کانی کوردستانی ئێران و ئیراق گه‌پاوه و له‌ گونده‌کانی کوردستاندا

زۆر ماوه‌ته‌وه و له‌ زمانی کۆمه‌لانی خه‌لکی کورده‌واری باش تینه‌گا. پینشمه‌رگایه‌تیش وه‌کوو فیزیکه‌یه‌کی به‌ره‌ینه‌رانه، له‌م به‌راوه‌دا دابه‌ینه‌وه و رایه‌ینه‌وه.

له‌ کورده‌ستان و له‌ هه‌نده‌ران هه‌موو کاتینک هه‌زی له‌ چه‌نجالی و سه‌رگه‌رمی کردوه. ماله‌که‌ی ئینستاش له‌ سویند ده‌لیی خانه‌قای شینخه، له‌ هه‌موو کوردینک رووی تینه‌گا، کوردی هه‌ر چوار پارچه‌که‌، که ئه‌مه‌ش خزی یه‌کینک له‌ گزی سه‌رکه‌وته‌گانه‌تی له‌ زمانی کورده‌یدا.

زمانی وه‌رگێرانی ناسر زمانینکی خۆش و پاراوه و خوێنه‌ر باش لینی تینه‌گا؛ به‌قه‌ده‌ر خزی له‌ زاراوه‌کانی زمانی کوردی سه‌ر ده‌رده‌گا و زۆر جار له‌ دانیشته‌ندا و په‌نازانیوه خه‌لکی (هه‌ولیر، مه‌هاپاد یان سلیمان) یه‌، چونکه‌ به‌ شیوه‌ی هه‌رسینک لا قسه‌ی کردوه و نه‌گه‌ر نه‌یانناسیبی که‌م که‌س زانیویه خه‌لکی سه‌نه‌یه. له‌ گوزانییدا هه‌روایه، جگه له‌ سوزانی و هه‌ورامی به‌ هزی تینکه‌لا‌بۆبۆنیه‌وه له‌ گه‌ڵ کوردی زاراوه‌کرمانج ده‌توانی گوزانی کرمانجیش به‌چری. له‌ راستیشدا گوزانییێ له‌ نه‌ده‌یه‌ی ئه‌و زمانه‌ی که‌ گوزانی پینده‌چری ده‌یه‌ی شاره‌زا یه‌، له‌ کاتیندا ره‌زازی وایه و هه‌ر بۆیه‌شه له‌ وه‌رگێرانه‌که‌یدا سوودی له‌ وشه‌ی ناوچه‌کانی تری کورده‌واری وه‌رگرتوه و ئه‌مه‌یه‌ پيشان ده‌دا شاره‌زای زاراوه‌کانی ناوچه‌کانی دیکه‌ی کورده‌واریه‌.

به‌لام بپا ره‌زازی تۆزینک له‌ تیۆری موزیک شاره‌زا ده‌بوو، چونکه‌ له‌و کتیبه‌دا زۆر وشه‌ی موزیکایی هه‌یه که به‌ کوردی راقه‌ نه‌کراون تا خوێنه‌ر لینی تینگا. بۆ نمونه وشه‌ی «سۆنات». سۆنات: پارچه‌ موزیکیکه که چه‌ند به‌شه (۲ تا ۴) رسته‌یه و بۆ ئامیره‌کانی موزیک داده‌نری، بۆ یه‌ک ئامیر، دوو ئامیر، یا سێ ئامیر بۆ تۆرکینسترا.

هه‌روه‌ها لارگۆ: واته‌ زۆر خاو. لارگۆ، وشه‌یه‌کی ئیتالیاییه‌ چونکه‌ له‌ موزیکێ ئوروپایی و زۆر جۆری دیکه‌ی موزیکێ ولاتاندا، سوود له‌ موزیکێ ئیتالیایی وه‌رده‌گیردی.

زۆرخاو Largo

خاو (لارگینتۆ) Largo
مام ناوه‌ندی (ناداژۆ) Adagio
سووک (ئهلینگۆ) Allegro
زۆر سووک (پریستۆ) Presto

به‌لام لێره‌دا ناتوانین گله‌یه‌ی له‌ وه‌رگێر بکه‌ین چونکه‌ نه‌گه‌ر وه‌رگێرێ فارسی زمان، له‌ فه‌رانسییه‌وه وه‌رگێرپا، ره‌زازی ناتوانی له‌ خزیوه شتی تری بۆ زیاد بکات. سووچ ده‌گه‌ریتسه‌وه سه‌ر نووسه‌ری کتیبه‌که‌ نه‌ک وه‌رگێرپاگان. هه‌رچه‌ند له‌ کتیبه‌که‌دا نووسه‌ر باسی ده‌کات که ئهم کتیبه‌ بۆ خوێنه‌رانی تری نه‌ک خوێنه‌رانی موزیکزان، به‌لام له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا ده‌با نووسه‌ری ئهم کتیبه‌ تۆزینک ده‌رباره‌ی موزیکێ کلاسیک باخانبه‌. جا نه‌گه‌ر ره‌زازی له‌ تیۆری موزیک و نۆته و زمانی موزیک شاره‌زایی هه‌با، ئه‌و که‌م و کورپیه‌ی نووسه‌ریه‌ی قه‌ره‌بوو ده‌کرده‌وه. به‌ داخه‌وه ته‌نیا ره‌زازی نییه‌ به‌لکوو زۆریه‌ی هه‌ره‌زۆری گوزانییێوانی کورد له‌و زانسته بپه‌یرین. له‌به‌ر زۆر هزی وه‌کوو وشکه‌بۆی به‌نه‌مالیه‌ی و ناپینی و هه‌زایه‌تی و ئۆمه و سه‌رکۆنه‌ی خه‌لکی دواکه‌وتوو و له‌سه‌رووی هه‌مووبانه‌وه یه‌ ده‌سه‌لاتی و بنده‌ستی نه‌ته‌وه‌ی دابه‌شکراوی کورده‌.

له‌ کۆتاییدا دووپاتی ده‌که‌مه‌وه که ئه‌رک و ماندوویه‌تی هونهرمه‌ندی وه‌رگێر ره‌زازی، شایانی ستایش و ریزلینانه. هیوادارم ئهم چه‌ند دپه‌نهم نه‌ وه‌ک ره‌خنه، به‌لکوو وه‌ک سه‌رنجینکی بپا په‌نازانی لێره‌گرێ، چونکه‌ ئینستا بۆته مه‌سه‌له‌یه‌کی به‌لگه‌نه‌وست که هه‌ر نووسین و وه‌رگێرپان و لا‌وکراویه‌کی زیندوو ده‌یه‌تسه‌ هزی ره‌خساندنێ ده‌مه‌ته‌قیو گووت و بیژ و ره‌خنه و ره‌خنه‌کاری. به‌رای منیش ئه‌وه‌ی کارنه‌کات و خزی ماندوو نه‌کا و قه‌له‌مه‌که‌ی نه‌خاته خزمه‌ت گه‌ل و نه‌ته‌وه‌که‌ی ره‌خنه‌ی لێناگیری.

دپاره ئهم به‌ره‌مه‌دی وه‌رگێر هونهرمه‌ند، خزمه‌تینکی گه‌وره‌ی کتیبه‌خانه‌ی کوردی و خوێنه‌رانی کورد ده‌کات. نیتیر هه‌ره‌به‌ی و سه‌رکه‌وتوو یه‌ بۆ به‌ره‌مه‌ی زیاتر.

رزگارخوشناو

ئوتیریش-گراتس / ۱۹۹۰

وه رگيرانه كدى ره زازى «ژيانى بتهؤفن»، له روانگدى هه لسه نگانده وه

هونه رهنه ناسرى ره زازى، پنيوستى به ناساندن نيبه و ده مينكه بهو ده ننگه گهرمه يه وه شهنگه سوارى مه يدانى گوزانى كورد بيه و خزمهت ده كات. كاتى كه زانيم نهم كتيبه له فارسى يه وه كوردوه به كوردى، زؤرم پى خوش بو، چونكه يه كه م: پيش هه سوو شتيك هه لپوار دنى نهم كتيبه و نهم موزيكدانه ره، كارنى سهر كه وتوانه يه. دووهه م: به م كتيبه كه لينى كى كتيبخانه دى كورديمان كه ده باره هونه ر و موزيك زؤر هه ژاره، پر ده كاته وه و، سبه م: زؤر كه سى دوا كه وتوو و ته نانهت به نار پيشكه وتووش هه ن كه به چاونى نزمه وه قماشى گوزان بيه و موزيكون ده كهن، چونكه واده زانن گوزان بيه يان موزيكارنىك، ته نيا ده توانى گوزانى بلنى يان موزيك ليندا و هيجى تر، ياخو هونه رهنه نند بوى نى يه ده باره ي سياست بدويت و له گه ل خه لك ده مه ته قى و گوت و بيه پكا و ره خنه بگريتا
* * *

كه سايه تى بتهؤفن

وه كوو ناشكرايه، نهك ته نيا (موزيكاى بتهؤفن، «نهم هونه رهنه ننده گه وده يه»، بهرز و بئونه بو، به لكوو له كه سايه تى (شخصيت) يش دا بى زينه بو. بهروا ناكم له ميژوى موزيكي نوروپا ييدا يه كينى تر هه بيت شان له شانى بتهؤفن بدات. نه مهش ته نيا راي من نى يه به لكوو هى چهندين موزيكناس و شاعيرى بهرز و هادونيانى بتهؤفن و كه سانى ترن! هه رجه نند زؤر كه س هه ن كه بتهؤفن به هونه رهنه ندى كى ولا تپه روه ر شوپشگير و سووسيا ليست و چى و چى له قه لدم ده دن به لام به راي من، نه و كزمه لگايه ي كه نه وى تى دا ده ژيا، "نورستوكرات" ده ره به گايه تى بو و بتهؤفنىش له شهوت (تأثير) نه و ره پشه يه بى به رى نه بو.

بتهؤفن له وى زياتر كه دژ به و بيه ر باوه ره بى هيجى بؤ نه ما بو وه به تايبهت مرؤفنىكى هه ژار بو به لام نه وه نده ده مار بهرز

و له خوزازى بو، كه له بهرست و تواناى خوى يهك تزوه شك و گومانى نه بو.

موزيكي بتهؤفن

له سينفونيه كانى بتهؤفن به تايبهت له سه ره تاي ژيانى هونه رييدا، لاساى هايدن (Haydn) ي ده كرده وه و نه وى پى له موزارت باشر بو. موزيكي بتهؤفن به راي من زؤر رهق و تونده به لام تا بلنى بهرز و به ران بهر بتهؤفنى هه ژار، ده وه لمه نده.

ره وشت و خذه و چاونه ترسى بتهؤفن، له موزيكي كه يدا زؤر جوان به دى ده كرى و له كارگه لى ديكه شيدا هه روا بو وه. زؤر جار چ بؤ پاره، چ له باره ي ته ندر وو ستبويه، پنيوستى به يارمه تى هه بو وه به لام نه بو يستوه كه س ناگادارى خاله لاوازه كانى بى. هه ر له بهر هه نديش كاتى كه (كه ر) بو، به تاكه تاكه ي براده ره كانى ده گوت و تكاى لينه كردن به كه س نه لين و لاي كه س نه يدركينن؛ ناخر چؤن ده بى بتهؤفن كه ر بى!؟

موزيكي بتهؤفن بو به نمونه و هه وين بؤ نه و موزيكدانه رانه ي كه پاش نه و هاتن، چونكه بتهؤفن له و شينوازه دا هه رده م تاكه سوار بو وه.

زؤر كه س لاساى سينفونى بتهؤفنى كرد زتوه، بؤ نمونه ريچار د فاگنر Rich-ard Wagner، شوپرت Schubert له سه ره تاي نيشه هونه رييد كانيه وه، هه ره و سا رؤبى رت شومان R. Schumann به تايبهت له موزيكي پيانو دا و ته نانهت بارتوك Bartok يش.

به لام زمانى موزيكي بتهؤفن تا بلنى گران بو و زؤره ي خه لك لى تينه ده گه يشتن، ته نانهت نى ستاش؟

له كؤنسرت كانى پيانو دا به جوانى دياره كه بتهؤفن چهنده له پيانو نه دننا مه زن و به ليهت بو وه. له كاتى خويدا كه س نه بو وه بى گاتى.

پاشينه «عاقبت» ي بتهؤفن له و ته مه نده دا له كه رييه وه سه رى ده ره يننا، به لام

(كه ر) اش نه وه نده كارى تينه كرد و له سه ر موزيكي كه كدى شونى دانده نا.

چهنده پارچه موزيكي داوى، كه له پاش سالى ۱۸۲۰ دا ينانون، له پناخه ي (رومانتيك Romantik) له قه لدم ده رى و ته نانهت (موزيكاى پروگرام-Program musik) كه زياتر له چهرخى رومانتيكه وه بؤ ته باو، له موزيكي بتهؤفنه وه ده ست پينه كات. پروگراميش نه وه يه كه هؤكار (Motiv) ده رى كى بالانى تينا ده بى. موزيكي يا هؤكار موزيكي كه له ده ننگ يا دوو يا سى ده ننگ پيكى و ته عيبرى شتيك ده كا. بؤ نمونه هؤكار (موزيكاى) بتهؤفن له سينفونى فلاندا، فلانده مرؤفه، كه هه ركات مرؤف ده بيسى بوى ده رده كه وى نه و هؤكار (موزيكاى) كيه.

موزيكي كلاسيك

ميژوى موزيكاى كلاسيك، كاتنى ديارى كراو ده گريته خوى، له (۱۷۵۰) واته له كاتى مردنى (باخ Bach) وه كه كوتايى (چهرخى باروك) هه، هه تا ۱۸۲۷ مه رگى بتهؤفن، به لام موزيكي كلاسيك له ۱۹۳۰ وه ده ست پينه كات كه پنى ده گوترى كلاسيكى زوو، چونكه خه لكى نوروپا له ميژوى موزيكاى به م چه شنه له كلاسيك ده گهن؛ واته به كات و شينواز، ناوى سى مامؤستا و پسپوزى فيرگه ي فيه ن ده هينى:

(هايدن Haydn، موزارت Mozart، بتهؤفن Bethhovn، هه ندى جاريش، ناوى مامؤستاي چواره م، شوپرت Schubert)، دپته گزى.

بؤ وشه ي كلاسيك Klassik، دياره پنيوسته واتا فه ره ننگيه كدى باس بكرى نه وسا لايه نده كانى ترى نهم وشه يه. كلاسيك و اتاي نمونه له راستى و جوانى ده دات كه فه ره ننگ و هونه رى وينانى و رومانتيه كان ده گريته وه، چونكه كلاسيك به پرانى، نه و كات و چهرخه ده ستنيشان ده كات كه

سالی ۱۹۴۵، له دواى شهري جيهانى دووم، كه تاوانكارانى چدنكي فاشيزماندى تندا خرايه بهر دادگا و به سزا گيشتن. بويه بز بهر بين گرتنى نهواندى راسته و خز دهستان سووره له تاوانى گينوسيدا، دهكړى دادگاهيكى نيو نه ته و بيا بيان به سهر بهر شتى ر.ن.ى بز داچمزرى. هدر نه ندامينكى ر.ن.ى هدى نه وهى هديه نه و شكاتنامه به بخاته بهر دهه نه نچومهنى ناسايشى نيو ده وله تان، چونكه تاوانه كه تاوانينكى نيو نه ته و بيه و ناشتى و ناسايشى جيهان ده شينونى.

به ندى چواره مى پدیماننامه ۱۹۴۸ ده ريارى قده غه كړنى تاوانى گينوسيدو سزا خستنه سهرى، ده لى: (نهوكه سانهى تاوانى گينوسيد نه نچام ده دن يا پيلان گيرن، يان هاندرن، يان هه ولده رن، يان به شدارى ده كهن- به بى نه وهى نه وه له بهر چاو بگيرى كه نه وانه بهر پرسيارن يان بهر پرسيار نين به گونرهى ده ستورى ولانده كيان، نه وانه كه سانى ره سمى يا تايبه تى بن، ده بى سزا بدرين) جا نهوكه سانه له هدر پله و پايله يكي ده وله تدابن له گه و ره ترين كار به ده سته وه تا به چو و كترين تاكه كه سينكى ناسايشى (كه بهر په سمى نه و تاواندى نه نچام نه داوه). نه مانه وهك يهك سزا ده بانگريته وه.

تاوانى گينوسيد، چونكه تاوانينكى دزدانه و ترسناكه، هه ميشه و له هه موو كات و سهرده مينكدا مه ستوليدت و سزاي نيو نه ته وهى ده يگرته وه. بز سزادانش تپه رپوونى كات و سهردهم له بهر چاو ناگيرى. تاوانه كه له رابردودا نه نچام

درايى يا نيمرو. واته لپه رسينه وه له و تاوانه كون بوون و كات به سهر چوونى بز نيبه.

دوا و ته

نه وهى باسكرا حديقته تى ياسايبه و ده بى پيږه و بكرى، به لام ناخو بهرزه و ندى و تله كه بازي نيو ده وله تان له سهرده مه ترشاهه دا نه وه ده كات؟ خز هينستا زور دور نه كه و توينه ته وه كه مه سله ي به كار هينانى چه كى كيميائى له عيراقدا له دوى گه لى كورد خرايه بهر ده سته نه نچومهنى ناسايشى نيو ده وله تان له ر.ن.ى به لام به هوى هه لونسى چند ولانينكه وه (هاوار به مالم، به كيتى سؤقيبه تى به كينك بوو له و ولانانده!) دوى نه وه راوه ستان كه رزنى عيراق مه حكوم بكرى! به بيانوى پاراستنى ته رازوى هيزه كان و بهرزه و ندى زلهيزه كانه وه چاره نووسى كورد جارنكى ترش ديزه به درخونه كرا!!

ناخو نه م هه لونسه ناكوك نيبه له گه لى پر نسيپه كانى ياسايشى نيو ده وله تان و مافى مرؤفدا؟ ناخو به لگه نامه ياسايبه كانى نيوان ده وله تان هدا كهى هدر به گونرهى بهرزه و ندى تايبه تى ولانان به كار ده هينرن؟

ناخو نينگليزو نه مريكا له دواى نه و هاشه و هووشه يدى گوايه فرميسك بز گه لى كورد ده ريزن، هدر نه وه ندى وه زعه كه بيان بز هاته وه سهربارى خزيان، هيجيان كورد؟

جياوازي نيوان تينوريا و پراكتيكه كړنى ياسايشى نيو ده وله تان له م سهرده مه دا، نه وه ندى پينه ندى به ميلله تينكى كلونى وهك كورده وه هديه، ناسمان و پرنسمانه!

سهرچاوه كانى نه م به شه

- ۱۶- سهرزميرى گشتى
 ديزهات و شاروچكه
 وزيرانكراوه كانى پاريزگاي
 كهركوك ۹۸۷-۹۸۸.
 راگه ياندى لقى كهركوكى
 حيزى سؤسياليسى كوردستان/
 عيراق ۱۹۸۹.
- ۱۷- راسته قينه ده ريارى
 كورده عيراقى به پناهه نده كانى
 توركياء. تاماده كړنى به زمانى
 نينگليزى د. عبدالباقي نه حمده.
 فهره يدون فهيزه لهك كرده ويه
 به عهره بى. له بلاو كراوه كانى
 بهرې كوردستانى ۱۹۸۹ ل ۶۷.
 ۱۸- ريبازى نوى، ژماره (۱).
 ل ۲۳ تشرينى يه كه مى ۱۹۸۸.
 نوزگانى يه كيتى نيشتمانى
 كوردستان.
- ۱۹- بهرنامه ي رنك خراوى
 نه ته وه يه كگرتوه كان- چاپى
 رووسى ۱۹۷۸ ل ۲۹-۳.

بدهر درندانو بی تا پروانه یه.

گه مارز دانی جه ماوه رنکی بی شوماری گهلی کورد له ئوردوگای زوره ملینداو پاوانکردنیان، بۆته هژی بی بهشکردنیان له پنیوستیه کانی ژیان. بی ناوی، نه بوونی نه خۆشخانهو کهم ده زمانی، کهمی قوتاخانهو به زور تعریب کردنیان، برسی کردنی خه لکه که، گرتن و راوانانی رۆژانه و سوکایه تی پیکردنیان، دروستکردنی گیانی عه شیره تگه ری و به گزیه کنا کردنیان. ههر به ناخۆشی هه شتته وه بیان له وه زعینکی دواکه وتودا، که له مردنیکه له سه ره خۆدا ده ژین. نه مانه بهرنامه ریز کران و به لیشاو پاره سهرف ده کری بۆ نه نجامدانیان.

بۆ دیاری کردنی ته وای خه سلته تی نه و تاوانانه ی که داگیرکردنی کوردستان نه نجامی ده ده ن له دژی گهلی کورد، له پروی یاساییه وه سه رجه می تاوانه کان هه موو خه سلته و موزکینکی تاوانی گینۆسیدیان پنه وه، بۆیه ده لێن، تیکرای نه و تاوانانه، تاوانی نیو نه ته وه یی (گینۆسید) پینک ده هین. داگیرکردن له هه موولا یه که وه بۆ لێدانی بزووتنه وه ی رزگاربخوازی گهلی کوردو ژێرین خه ستنی خه لکی کوردستان، هه میشه له خالی دا پلۆسینی گهلی کورددا یه ک ده گرنه وه دوژمنایه تی باوک کوشته ی یه کترین له سه ر حیسابی گهلی کورد ده خه نه لا وه به ده بیان ریکه وتنه نامه ی نه یینی و ناشکرایان هه یه، که ههر هه موویان له قه ر کردنی گهلی کوردا خوا به خیری نه گیزی بران!

په یاننامه ی ۱۹۴۸ له سه ر قه ده غه کردنی (گینۆسید)، له به ندی چواره میندا سزا ده خاته سه ر که ساتی دیاری کرای تاوانباری تاوانی گینۆسید. ههروه ها نه وه دیاری ده کات، نه وکه سه انه ی نه گه ر وه زیغه نه نجام به دن، یا خۆیان سه ره یه خۆ نه و تاوانه بکه ن، نه و تاوانه ش پنه ونه نییه به وه ی له

ده ستوری یاسای ناوخی ده وه ته که دا لپه رسینه وه به خاته نه ستویان یان نه یخات. واته گینۆسید نه گه ر له یاسای ناوخی ههر ده وه تینکا قه ده غه کرابی یا نه کرابی، مه حاله ده ربا ز بی له مه ستولیه تی نیو نه ته وه یی، چونکه تاوانه که به گزیه ی یاسای نیو نه ته وه یی و له واقعه شدا نه وه ونه سه خته و درندانه یه هه رگیز لێخۆشبوونی بۆ نیه.

جا خۆزگه به ختی ره شی گهلی کورد نه وه ونه چاکه ی له گه ل بکرایه نه وه ی له سه ر کاغه زو دووتونی کتیب و به لگه نامه ئینسانی- یاساییه کانی جیهاندا هه یه پشت گو ی نه خرایه و له ناستی حه قیه تدا به و جۆره ی نه م رۆژگاره ده عه جانییه به رژه وه ندی نیوان ده وه تان ره چاو نه کرایه! نه گه ر تۆسقا لیکیش بی هه ر شوو کورین!

گینۆسید، له هه ر جینگایه ک بی، یان له هه ر کات و سه رده مینکا بی، له لپه رسینه وه مه ره خه س نابی. لپه رسینه وه ی یاسایی له تاوانی گینۆسید رۆنمه که (تاوانکار) و ده زگا کانی و نه و که سه انه ش ده گزیه وه که تاوانه که یان نه نجامدا وه، یان به شه دارن، یان نه خشه یان کیشه وه، یان هانده ر بوونه له نه نجامی تاوانه که دا.

ههروه گو له به ندی سه ییه می په یاننامه ی ۱۹۴۸ له مه ر قه ده غه کردنی گینۆسیددا دیاریکراوه (پیشتر باسه مان کردن) بۆ دیاریکردنی مه ستولیه تی رۆنمه تاوانباره که، بهرنامه ی ریکخراوی نه ته وه یه کگرتوه کان له به ندی (۴۱) دا سزای مه ستولیه تی نیو نه ته وه یی روونکردۆته وه. له بهر نه وه ی گینۆسید تاوانه له دژی مرۆفایه تی، بۆیه له به لگه نامه یاساییه کانی نیو ده وه تاندا ته نکیدی له سه ر کراوه که تاوانیکه نیو نه ته وه ییه و مه ستولیه تی نیو نه ته وه یی ده خرێته سه ر.

جا مه ستولیه تی نیو نه ته وه یی وه گو له به ندی ۴۱ ی بهرنامه ی ر.ن. ی دا هاتوه، ده کری بهرسته ی ناشتییه انه ی بۆ

داپه ن بکری، یا هیز به کار به یتری وه گو باشت به سی ده که یه ن.

گینۆسید، تاوانیکه درندانه یه له دژی مرۆفایه تی، ناشتی و ناسایشی جیهان ده شیونتی، ته وای پینشیل کردنی پرنسیپه کانی یاسای نیو ده وه تان و مافی مرۆفه، بۆیه مه ستولیه تی نیو نه ته وه یی تاوانبارانی ده گزیه وه، نه و مه ستولیه ته ش سزای نیو نه ته وه یی بۆ دیاریکراوه.

به ندی (۳۹) ی بهرنامه ی ر.ن. ی بۆ پاراستنی ناشتی و ناسایشی نیو ده وه تان، نه وه ی دیاریکردوه که نه نجومه نی ناسایش، ده توانی به یاریدا یان نه ندنامه نی ر.ن. ی رابسه یزی بۆ جی به جیکردنی به ندی ۴۱ و ۴۲ ی بهرنامه ی ر.ن. ی «۱۹».

به ندی ۴۱ ده لی: نه نجومه نی ناسایش، ده سه لاتی هه یه بۆ داپه ن کردنی بهرته ستی ناشتییه انه «مه به ست له به کار نه هینانی هیزه» داوا له نه ندنامه نی ر.ن. ی بکات. نه و بهرته ستانه ش بهرین له: ته وای یان نیوه چل پنه ونه ی ئابووری، هات و چۆی شه مه نه فه ر، ده ریایی، ناسمانی، بهرسه که و ته لگراف، راگه یانندن و ده نگه یاس پچه نی، ههروه ها پنه ونه ی دیپلۆماسی دا پچه نی.

به ندی ۴۲ ی بهرنامه ی ر.ن. ی نه وه ده ست نیشان ده کات، نه گه ر بهرته ستی ناشتییه انه، نه وانه ی له به ندی ۴۱ دا باسه کراون، وه زه که داپه ن ناکه ن، نه وای نه نجومه نی ناسایش ده سه لاتی هه یه هیزی ناسمانی و زه مینی و ده ریایی نه ندنامه نی ر.ن. ی به کارینی بۆ داپه ن کردنی ناشتی و ناسایشی نیو ده وه تان. نه وه ی باسه مانکرد، وه ک پیشتر وقمان، نه وه سزایی نیو نه ته وه یی مه ستولیه تی نیو نه ته وه یی رۆنمه تاوانباره که یه.

به لآم بۆ مه ستولیه تی نیونه ته وه یی نه و که سه انه، یان نه و ده زگا یانه ی تاوانی گینۆسیدیان نه نجامدا وه، ده توانین پچه نه وه سه ر دادگای نیو نه ته وه یی نۆرینه رگ له

به سدر نهوه سدر فراز و تیز و پوشتو و
به ختیاره کانی « عیفته » خانم دا
نه بیه خشنه وه !
ئهی پهل خورنی دره وشاوهی
نامو بی مانا! سلاوا

ئهی نه ستیره کوژراوه که هی کورد
سلاوا

ئهی گولالهی دهستی په ریو و فریو
کچ تا لای ملی هه لوی باوک!

ئهی گیای رووسورانه رواو له سدر
بنجی که ل ژباوی باوک!

نیوه نیسته دوو رویاری به خوره و
هاژی گیانی نیمه ن و له دوو ناوانی
یهک چاره نووسدا دهست نه که نه وه
گهردنی یهک و ناویتهی دارو بهرد و
وژی دارستان و کف چرنی تا فگه و
هیزی نه ژنزی پیشمه رگه و زمانی
شیرینی کوردی و بزهی ساواکاغان
نه بنه وه !

ئهو عه شقی کول به مدرگ نه داو
له هه لقرچانه وه باوهش به گهش
بوونه وه دا نه کات. ئهو عه شقی چزک
به برسیتی دا نه دا و له تینوتیدا
کانی هه لئه قولینتی. ئهو عه شقی خاک
و سدهای سوتانه به دهوری چاوه
سدهزه کانی کوردستاندا، ئهو عه شقی
له هه زاران ساله وه چراوگی نیو
نه شکوت و نزارو به ستین و مله و
که ژه کاغان بووه و تا نه مرزیش هه
نه گری و رابه ره.

ئهم عه شقی نازادی به جدهنگه لیکه
تهور تیا کول نه بی و نابریته وه. ئهم
عه شقه هیز له بهرد به بهردی ولات و
سدهزی خزی له داربه داری ولات و
ته مدنی درژی خزی له کینو به کینوی
ولات و هرگرتوه.

« هه تا برین قول بیته وه

مه رگی چه قونزیکتره ..

تا گیان به خشمینی که متر بی
رنگی خوره تا و دورتره
نه وه هی هه تاوی ناسیوه
ولاتی تاریکی دیوه »

نیمه چاو پشکووتوی نیو لانکی
نازارو راهاتوی دوزه خسی
کاره سته کانی سدرده مین. له په تی
سیناره وه چاومان بریوه ته ناسوی زیان
و له وه له نواسینانه وه نازادی کالای
خزی به بالای میژوومان بریوه. له وه
سوتان و کوشتن و به سوتمان
کردنه وه، فیزبووین زریانی به رده وامی
نازادی بین، له لهت و پت کردنی
دایکانی میهره بانی وهک عیفته وه
شیری کوردا به تیمان حدال کردوه
و گیانی شمان بۆته هه واری هه موو
نه ستیره یهکی کوژراوی وهک ئهو.

« ناسمان نه لئ نه ستیره یهک که
کوژره که ن

له قوبیه مدادهی تره له لیدن
زه مین نه لئ دره ختیکم
نه برنه وه...؟؟؟

له پیشه مدادهی تره روین
تونش سه رچاوه کانی که ت لی کوژر
نه که ن

له بناری ده بانی تره له لئ نه قولین «
ئهو کاتهی تاران کوژرکم نه کوژی
.. هه لویه کم بال نه گری.

ئهو کاتهی به غدا کانی که ژه هر
خواردوو نه کات سه رچاوه یهکی تازه م
تیدا هه لئ نه قولین.

که نه نقره شه قامینکم دیل نه کات
.. چیا به کمپا نه پهری.

که شام وشه یه کم زیندانی نه کات،
چیرۆکینکی تازه ترم له دایک نه بی.

که دایکینکی وهک عیفته تیشم لهت
و بهت نه گری، ناگری خۆشه وستی بۆ
کوردستان و ناگری رقیش به رامبه ر
داگیرکه ران بهر نه بیته ده روونی
هه زاران دایکی دیکه ی نیشتمانه که م!
نیوه پیش ئهی عاشقانی خورنی
عیفته و سه ودا سه رانی هاواری سهر
سیناره ی قازی، ئهی دلدارانی به ندهن
و چه م و خاک و خولی گر تی
به ربوومان. ئهی کوانه کانی گیانی
که رکوک و مه هاباد و ئهی په نجه ره
روونا که کانی سهر دل دیار به کرو
قامیشلی، و هرن به جی پی ئهی تم خورنه
گه شاندها به چین بهر لووتکه یهک که
هه موو کوردستانی لینه دیار بی. با
ئهو دیواری لیکدانه وه تاریکیانه ی
دوینیمان برووخینین.

تا خوینمان له یه کتر جیا نه که یه وه
تا هیوا که رت و به رت نه که یه ن
یهک کوردستان نه که یه ن به چوار
کوردستان.

میژووی عه شقی یه کگرتوی خانی و
نالی و فانی و جگه رخوین له بهر یهک
هه لئه ته کینین و سنه و به رره که یان لهت
و پت نه که یه ن.

له میزگی فرمیسک و باخی شیعه رده
ئهم چه پکه م بۆ سهر تهرمه که ی
(عیفته خانم) ی دایک و مرزف چنی
وما ل ناوایشی لی ناکم چونکه ئهو
هه موو سال له شینوه ی گولاله دا
دیته وه لامان.

فینستروس

شه مه / ۲۲ ی سپتامبری

۱۹۹.

وتاری شیرکو بیگهس له ریوره سمی به خاک سپاردنی « عیفت خانمی قازی »

ناسۆی شاره کافمان دا تینکد له کردووی کوردستانی خلتانی خونین و

ئهم سدرپهله خوننه چاو گهشی
ئهمریشمان، ئهم زویانه سووره، که
له ئهستیانی نازادی یهوه
ورشه و پرشدهی به جریوه وهه لاله
کۆسارانی مل به کۆینی ولاتهوه بریق
ویاقتی خهمی به ریژنه و له کوانووی
میژوو مانده تله تلی سووتان و سکلێ
ئاگردانه کانی نیو داستانی
کوردواری یان بز هیناوین، ئهم
خوننه یشمان جارنکی دی -
په ئهچهره ی شه به قی ئال هه لگه راومانی
خستهوه سهر پشت و به گۆپاله بارانی
سهر به کلاره یه کی تر، په له ی به وه رزی
سهر به ستیمان دایه وه و قاقرنکی
تری گیانمانی تیز ئاو کرده وه. ئهم
خوننه به شهوق و چرا
ئه رخه وانێ یه، ئهم مۆمی گۆلله
داگیرساوه، ئهم دار ژاله به ژن به زام
موتربه کردووه، لیزه وه له تاراوگه ی
نامۆی دا هه لیبو، که چی له
چاو تروو کانی کدا، سهره تاپای نه خهشی

ره شه له کی شه هیدان بوونه وه.
« ئه ی سدر به ستیش زه ماوه ندی خۆی
نییه؟! زاوای گر و بووکی به فری خۆی
نییه؟! تارای ئه وینی خۆی نییه؟! »
ئه ی شالۆی به به ره که تی نازادی!
ئه ی خوننه پیروزه کان!
ئه ی جۆگه له ی نووره سووره کانی
هه لئو لیبو له سدر چاره ی ته قیوی لرفه

ئه وینه وه! نیوه چ هیننکی ئه فسوناوی
و چ خوشه ویستی یه کی به رزه فری
ئهم ئاسمانه ی رۆح و سهری ئیمه ن!
نیوه له ئیسته وه ئه و گۆله باخی
مزگینی یه ئه که نه چه پک و ئه و
تیشکانه ئه که نه سواله ی باوه شی
کازیوه و که له پۆی خۆرنیشمان که
گۆلجاری ئاینده ی دهم به خه نده و نازاد

کوردستانی رووناک کرده وه. تریفه ی
سووری ئهم مانگه کوژراوه یشمان، بوو
به ئاوینده کی تری به رده می
چیا کافمان و هاژه یه کی تری روبرای
چاره نووسمان. ئهم خوننه لیزه وه
برووسکه ی دا که چی له شاخه کافمان دا
بوو به گرمه و ناله ی هاوار و په له هه وره
ره ونده کان قه تاره یان به ست و له

جەنگ کە عێراق وەدەست هێناو، تەقدیر دەکرا بە سنووری ۸. ملیارد دۆلار، تەنها لە نێوان ساڵی ۱۹۸۲-۱۹۸۷ یەکی سۆڤیەت بای ۱. ملیارد دۆلار چەکی بە عێراق فرۆشتوو بەیەنی «بۆریس یۆنانوف، گۆفاری سۆڤیەتسکا کۆلتورا»

رۆژئاواو رۆژ هەلات ھاوکاری سەدامیان کردوو و پێشەسازیەکی سەربازی و جەنگی باشیان بۆ عێراق بنیادناو. هەر ئەمانە بوون سەدامیان پاراست و بەهێزیان کردو کردیانە ئەم بەلایە بەسەر گەلی عێراق و گەلی کوردو ناوچەکە. وا ئەمەز لە خۆیانیش بوو بە بەل.

داگیرکردنی کۆیت بوو هۆی ئالۆزی ناوچەکە، ئەو لەشکرانەش کە لە کەنداوی لە سەر داخواری ئەو ولاتانە هاتوون، ئەوانیش ئەندامان لە زانکۆی عەرەبی و لە کۆمەڵەی نەتەو یە کەرتووەکان FN و بەینی یاسای ناوخی هەردوو ئەو دەزگایە ولاتانی ئەندام مانی ئەوەیان هەبە لەکاتی پێویست داوای کۆمەک بکەن.

هەروەها بێرەکانی ئەنجومەنی ئاسایشی دەولەتان، عێراقی تاوانبارکردوو و پشتگیری خۆی پیشاندوو بۆ ولاتانی کەنداو.

سەدام و دام و دەزگاکە هەولو تەقلای ئەو دەدەن کە ئەم کێشەیدی ئیمەز لە کەنداو بەرپا بوو وەها پیشاندرێت کە لە نێوان عێراق و ئەمریکادا، لە ناووەی ولات پروپاگەندەیی ئەمە دەکەن و هەول دەدەن لەناو ولاتانی عەرەب و دەرەویش ئەم صورەتە (شینوویە) پیشان بەن.

هەروەکو ئەزانن کۆمەڵگای جیهانی بەتینکرا دژی تاوانی سەدام راوەستاون و تاوانباریان کردوو. ئێمە وەک پارتی دیموکراتی کوردستان لەگەڵ بۆچوون و بێرەکانی کۆمەڵگای جیهانین.

بەرمانگ: لەم رەوشە نوێیەدا دێت و خەباتی ئێو لە چ قۆناغێکدا؟

کاک سەلیم: لە سەرەتایە باسی رەوشی کوردستانمان کرد کە ئەمەز بە چی قۆناغێکدا تێدەپەڕێت و هەروەها پێشتریش لە «گۆفاری بەرمانگ» سەرۆکی پارتیمان هەقانی هێژا کاک مەسعود بارزانی، لەسەر قۆناغی پاش شەری کیمیاوی و بۆ چوونانی بۆ نایندەو بە وردی روونکردوو. لە هەل و مەرجی شەری جینوساید و کۆلکردنی کوردستان لە ژێر سێپەری سیاسەتی رەگەز پەرستی رژێمی سەدام، بە تایبەتی پاش راوەستانی شەری عێراق و ئێران و بەهۆی توانای سوپایی هەم لەرووی ژمارەوو هەم لەرووی تەکنۆلۆجیاوو و پشتگیری کردنی زۆری زۆری ولاتانی جیهان لە سەدام و رژێمەکە.

بزووتنەوەی ئازادیخوازانە گەلی کوردمان لە کوردستانی عێراق، لەروو بەرپووبوونەوی ئەو واقعە. پێویست بوو اسلوب و مستوی «مستەوای» خۆی بگۆڕێت لەرووی سوپایی و رێکخستن و دیپلۆماسی یەو.

لەرووی سوپاییەو لەشەڕێکی نێو جەبەهوی یان پێشمەرگایەتی بەرین و فرەو بۆ شەڕێکی پێشمەرگایەتی سوک و توندو تۆل کاریگەر و خێرا، کە پێشمەرگە وەکو گروپی گونجاو لەگەڵ زوونی هەرواوەچەیدەک چالاکی خۆی بکات و بەرەوام بێت و قوڵی بکا. واتە گۆڕینی شەری پارتیزانی تەقلیدی بۆ شەڕێکی پارتیزانی گونجاو (ملازم) لەگەڵ هەل و مەرجی قۆناغی شەری جینوساید کە رژێم دژ بە گەلی کورد بەرپای کردوو و بەکاری هێناوو ئەبێت.

و هەر لە سەرەتای بەهاری ئەمسالەو پێشمەرگە نەبەزەکان ئەو دیوارە ساینۆلۆجیەیان (حاجزە ئەفسیەیان» شکاند کە دوژمن ئەبیویست بەسەر گەلەکەمان و شۆڕشەکیدە بەسپینێت کە لە ژێر

هەره‌شە‌ی چەکی کیمیاوی و بایۆلۆجی، بێنگرمان شەری تەقلیدی پێشمەرگایەتی و خەباتی چەکناری مەحاله.

ئەمەز هێزی پێشمەرگە بە ژمارەیدی پێویست و گونجاو لە کوردستان دا چالاکی خۆیان دەکەن و چەندین چالاکی دلێرانەیان لەم دواییەدا ئەنجامدا وە.

بەرمانگ: ئالتەرنەتیف (بەدیله) چە دواي روخاندنی رژیمی سەدام؟

کاک سەلیم: سەدام حوسین وەک دیکتاتۆرنیکی مل هور چەند جار باشی بۆ هەلکەوت کە خۆی لەم کێشەیدە رزگار بکات، بەلام لە دەستی دا، هەتا کوو کۆبوونەوی «هێلسینکی» لەنیوا «گۆرباچوف و بوش» و ئەنجامەکانی و پاش ئەوەش کە سەدام سوودی لێ وەرنەگرت، تا کو ئەمەز گۆیی ناداتە هیچ جزو هەول و تەقلایدەک کە زۆر لە لایەنەعەرەبیبەکان یان بیانییەکان، پێشنياریان کردوو، مۆلتی چارەسەرکردنی ئەم کێشەیدە بە شینوویەکی ئاشتیخوازانە تا کو دێت کەم دەبێتەو، هەرچەندە سەدام لەکاتی ئەوێ کە بێتە سەر ئەمانی حوکمی دیکتاتۆری ئامادەبە بۆ هەموو جزو تەنازولیک «تازول»

بەدیله «ئالتەرنەتیف»ی سەدام و رژێمەکە، ئۆپۆزەسیۆنی عێراقیە، ئەو ئالتەرنەتیفەش، پەيوەندی بە چۆنیەتی چارەسەرکردنی ئەم کێشەیدە هەبە، چونکە ئەم کێشەیدە لەراستیدا لە «ئۆپۆزەسیۆنی» عێراقی گەورەترە، بەلام چۆن بێت و کێ بێت وەکوو «ئالتەرنەتیف» هەلبەت ئۆپۆزەسیۆنی عێراقیش وەرەقەیدی کاریگەر و ناتوانی پشت گۆی بخریت، هەروەها بۆ نایندە عێراق و لەسەرەمی جولانەوی ئازادیخوازی گەلی کوردمان بەردی بناغەیدی ئۆپۆزەسیۆنی عێراقی یە، چونکە بەرە کوردستانی، پرۆگرامی خۆی هەبە بۆ چارەسەرکردنی کێشەیدی کورد کێشەیدی حوکم لە عێراق دا. و بناغەدی ئەو پرۆگرامەیدی کە پەيوەندی بە کێشەیدی کوردەو هەبە لەگەڵ هەر رژێمیک، بەدیانی ۱۱ی ئاداری ۱۹۷۰ یە لەگەڵ رەچاو کردنی هەموو ئەو تەقلیداتانەیدی ئەم ۲۰ سالەیدی دواي.

چاوپيښه و تن له گهله هه قال «سه ليم جه وهه» نه ندامي مه كته بي سياسي پارتی ديموكراتي كوردستان- عيراق

سالانه له سنووری «۲۱» مليار دۆلاردا بوو. نه مهش نه وه مان بۆ ده رده خات كه عيراق كه وتوته چي هه له و مه رجيني نالۆز و سهخت.

۲- هه له سالاني يه كه مي شه پي عيراق و ئيراندا زۆريه ي زۆري پرۆزه ي نابووری و پيشه سازي عيراق را وه ستاوه،

يان به ره و نه وه ده رپوشت. هه له سالاني ۱۹۸۶-۱۹۸۵ پسيوره كاني نابووری بينگانه و ايان پيشان نه دا كه عيراق پنيوستي به «۵۰» سال هه يه تا وه كو بتوانيت له پروی نابووری و نا وه دانكرده وه بگاته دۆخي سالاني پيش شه پ.

جا له بارو دۆخيني نابووری نا وه ادا چي تر نه گه ره كان و ري هه لپۆاردن و ده رفته تي تري زۆر له به رده م رۆنما نه ما بوو، كه بتوانيت به هه مان شينه وه به هه مان رنبا ز به رده وام بي. له نيو ولاتاني عاره ب دا، تنه ا كو نت «۱۲» مليار دۆلاري قه رزي به عيراق دا بوو،

هه رچه نده هه ندي له پسيوراني عاره ب و بياني وه ها يان پيشان نه دا كه له راستيدا قه رزي كو نت له سه ر عيراق خۆي له «۲۴» مليار ده دات، نه گه ر ها توو ها وكاري نه و ولاته له ما وه ي «۸» سال شه پي عيراق دۆ به ئيران ره چا و بكري، به تيكره قه رزي ولاتاني كه ندار له سه ر عيراق خۆي له سنووری «۳۵»

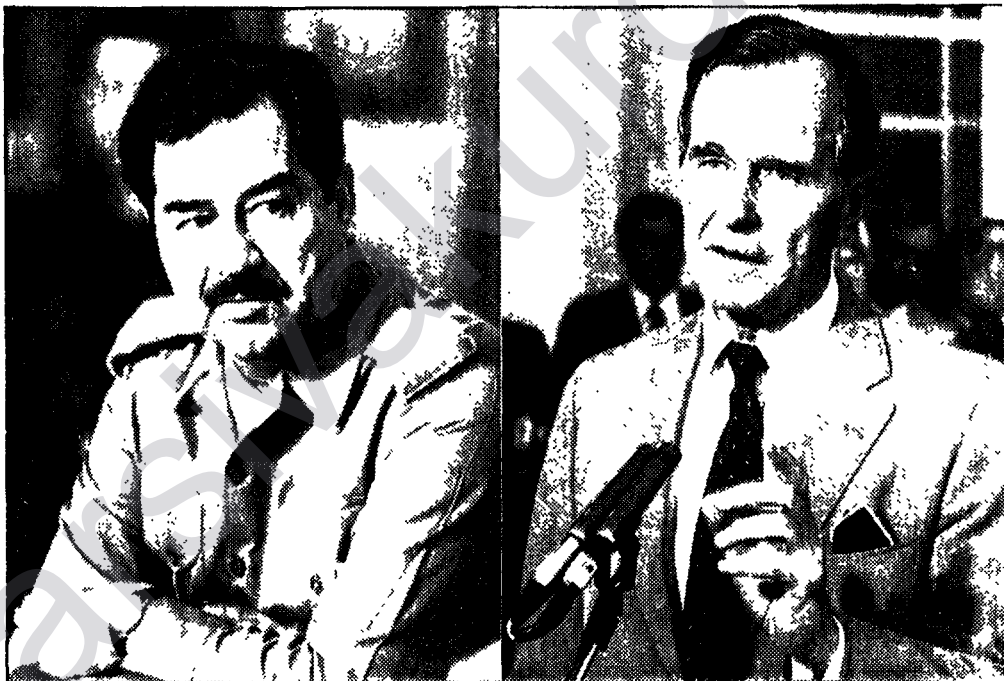
سياسي و كۆمه لايه تي هيچگار نالۆز كرد.

نه گه ر له هيزشي دۆ به كو نت بكو ئينه وه، پنيوسته نه و «۲۲» ساله له ده سه لاني سه دام له بير نه كه ين، بۆغونه:-

۱- نه و ستاتيستيكانه ي كه

به ريانگ: نيوه هۆكاني هيزشي عيراق بۆ سه ر كو نت چۆن ده بين؟

كاك سه ليم: له سه ره تا دا ده مه و نت سو پاسي نيوه بكم كه نه م ده رفته تان ره خساند، بۆ نه وه ي بۆچوون و را ي خۆمان بگه يه نيينه خو ئنه راني كۆفاري به ريانگ.

بلاؤكراونه ته وه وا ي ده رده خه ن كه تا ئينستا عيراق له سنووری «۱۰۰» مليار دۆلار قه رزاره. «۱۰» سال له مه و پيش تنه ا ريسيرفي پاره ي عيراق له سنووری «۳۶» مليار دۆلار بوو، نه گه ر دا هاتي نه و «۱۰» ساله ي رابور دوو ره چا و بكريت كه پيش شه پي عيراق و ئيران تنه ا ده سه كو تي عيراق له نه وتدا

بي گومان، هيزش برده سه ر و دا گير كردي كو نت له لا يه ن رۆني سه دامه وه، به ره مه ي نه مرۆ ني، نه م تا وانه نه جامي سياسي نه و ديكتاتوريه وه هه لو ئستي فاشيانه يه تي دۆ به گه لي عيراق و نا وچه كه، شه پي هه شت ساله ي دۆ به ئيران، گيرو گرتي كيشه كاني عيراق له پروی نابووری و

بهریانگ

نورگانی فیدراسیونی کومه له کوردستانیه گانه له سوئد

بهرپرسيار

ن. کریم

دهستهی نووسهران

ناسۆگه رمیانی، ئا. تگریس

ج. حهیدهری، ل. جهنگین

حهسنی مه تی، مه حقوژ مایمی، م. عدلی، ک.

رؤهات، ته سوژیرین

ئاپوتهی سالانه: ۱.۰۰ کروتی سوئدییه

بۆ دهوگاکان ۲.۰۰ کروتی سوئدییه

دهستهی نووسهران بهرپرسيار تیه له نووسین و وتاره کانی

فیدراسیون و له نووسینانهی به تیزای خاوه نه گانیان

ئاوتیشان:

BERBANG
Box. 45205
104 30 STOCKHOLM

ته له فون:

08-668 60 60

پوستگیرو:

64 38 80-8

ژماره (67)، سال 9

تۆکتۆبهری 1990

له م ژماره یه دا

بهشی کرمانجی خواروو

62- چاوپینکه وتن له گه له هه قال سه لیم جه وهر

59- وتاری شیرکۆ بینکس

57- کورد قران و..... مارف عومهر گول

54- کورده کان له سوئیدت.....

53- وهرگیزانه کدی ره زازی..... رزگار خوشناو

51- چهند وشه یه ک.....

50- بهشی پزیشکان..... د. بهرزان بینکس

48- چیرۆکی ته نز.. سیامه ند

41- نهحمه دی شاملۆ..... فههاد پیربال

39- ئیمپریالیزم و کیشهی کورد.... ئاوات

37- بانگه وازنک..... جه مال بهختیار.

35- خوندنه وه و پینشکه شکردنی کتینیک...

33- چاپکراوی نوی...

کرمانجی ژوووو

3- ئیرۆ مه بهریانگه که پرنالی دئی....

4- پزسین جه فاک، پزسین کینه؟

6- کریره خه لیجی ده کاره په میان و په یوه ندی

په نوی بینه روه لاتا ناوین... م. کیهپر

8- له سهر پرولیمی خورتین بیانی.. عابد. د.

10- کۆما میله تان 45 سالی. م. عدلی. ک.

12- پرسا نه ندامه تیی و پنه نندی ناو خۆ..

14- هه قه یه یه ده گه له دکتۆر جه لیلی جه لیل

18- قولجکه ته ندروستی: سهر تیش..

20- لینکۆلین: گۆفاره هاوار ج. حهیدهری

25- زمانی چووکان... که یا ئیزۆل

26- گهراندنا به ره مین زارگۆتنی. ئا. تگریس

28- چیرۆک: کورشتنا مه حسوم. ل. پۆلات

بهشی زازا (دملی)

3- چ فیلۆ چ گهرگه دانۆ..

31- فۆلکلۆری چۆر شه دی ماده نثیرا: چهن

نمونه یی...

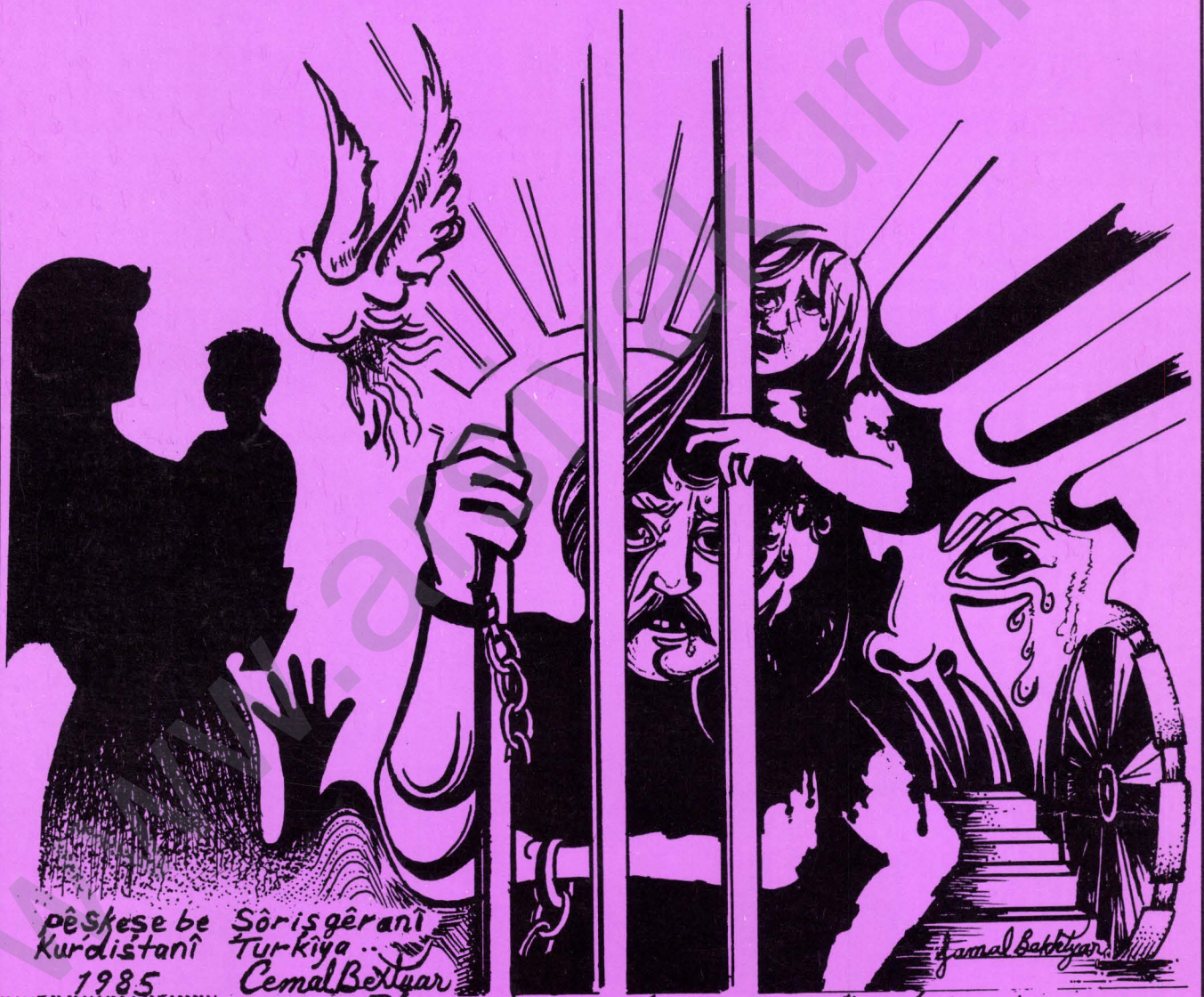
32- خم خمی.....

به ربانگ

سال ۹۰

گۆناری فیدراسیونی کۆمهله کوردستانییه کانه له سوید

ژماره ۶۷

pêşkeşê be
Kurdîstani
1985

Sôrîşgêrani
Turkiya ...
Cemal Bekyar

دیاری و یادگاره له کۆمهله هونهره جوانه کانه کوردستان له ئهریکای ژوو و روو
بوو / گۆناری (به ربانگ) ی تیکۆشه رو به ریز ...